

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Zdeněk Blažek

**Reforma právního vzdělávání
v České republice**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.

Katedra: Katedra politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 8. 5. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 166 344 znaků včetně mezer.

diplomant

V Praze dne 8. 5. 2019

Tato práce vznikla v rámci projektu SVV „Právní vědomí: pojem, formování, účinky se zvláštním zřetelem k působení Listiny základních práv Evropské unie na právní vědomí v České republice“, č. 260 361.

Poděkování

Předně děkuji JUDr. Michalu Urbanovi za vzorné vedení práce a důslednou kontrolu. Za inspirující připomínky, užitečné komentáře a vstřícný přístup při poskytování informací pak vděčím nejen jemu, ale celé řadě akademických pracovníků Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Za poskytnuté materiály děkuji Mgr. Michalu Říhovi.

Poděkování směřuje i do Nizozemska. Dr. Marjolein van den Brink a prof. Elaine Mak vděčím za inspiraci, studijnímu poradci K. J. A. Goossenovi za užitečné informace. Mé četné dotazy vždy ochotně zodpověděla Maartje Jongejans. Dank je wel!

V neposlední řadě děkuji svým přátelům za tolik potřebné rozptýlení, bez něhož bych tuto práci dokončil mnohem dříve. Především pak děkuji rodičům za neutuchající podporu, bez níž by tato práce vůbec nevznikla.

Obsah

Úvod	1
Východiska	1
Stručný historický nástin	2
Současný stav PF UK: potřeba reformy?	4
Použitá metodika	6
1. Nizozemské právo, společnost a vzdělávací systém	8
1.1 Společensko-historický kontext	8
1.2 Stát a právo	8
1.3 Justice a právní služby	9
1.4 Vzdělávací systém	10
1.5 Vnitřní organizace nizozemských univerzit	10
1.5.1 Vývoj	11
1.5.2 Současná vnitřní struktura nizozemských univerzit	12
1.5.3 Shrnutí	13
2. Délka a struktura studia	16
2.1 Úvod	16
2.2 UU	16
2.3 PF UK	17
2.3.1 Exkurz: Slovensko	17
2.4 Shrnutí	18
3. Přijímací řízení	20
3.1 Úvod	20
3.2 UU	20
3.2.1 Přijímací řízení na právnický bakalářský program (LLB)	21
3.2.2 Přijímací řízení na právnické magisterské programy (LLM)	22
3.3 PF UK	22
3.4 Shrnutí	23
4. Studijní plán	26
4.1 Úvod	26
4.2 UU	27
4.2.1 Úvodní poznámky	27
4.2.2 Studijní plán	27
4.2.3 První ročník	28
4.2.4 Druhý a třetí ročník	29
4.3 PF UK	30
4.4 Shrnutí	31
4.4.1 Specializace	31
4.4.2 Platné právo v prvním ročníku?	32
4.4.3 Historie práva	33
4.4.4 Praktický úvod do studia práva	33
4.4.5 Mezinárodní kontext	34
4.4.6 Rovné postavení všech povinných předmětů	34
5. Některé aspekty výuky	36
5.1 Úvod: cíle vzdělávání	36
5.2 Přednášky	37
5.3 Semináře	39
5.3.1 Malé skupiny a sestavování rozvrhu	39
5.3.2 Domácí příprava a výukové materiály	41
5.4 E-learning	41
5.4.1 Prvky e-learningu užívané na UU	42
5.4.2 Prvky e-learningu užívané na PF UK	42
5.5 Rozvoj právnických dovedností	43
5.5.1 Psaní	45
5.6 Vyučující	45
5.6.1 Pedagogická způsobilost	46
5.6.2 Odměňování	47
5.6.3 Diverzita a mezinárodní kontext	48
5.7 Shrnutí	48

6.	Kontrola studia.....	50
6.1	Teoretická východiska.....	50
6.2	UU.....	50
6.2.1	Cíl a podoba zkoušky.....	50
6.2.2	Příklad: vzorový test.....	52
6.2.3	Hodnocení.....	52
6.2.4	Transparentnost.....	53
6.2.5	Závěrečné zkoušky.....	53
6.3	PF UK.....	54
6.3.1	Zkoušky.....	54
6.3.2	Klauzurní práce.....	58
6.3.3	Státní závěrečná zkouška.....	59
6.4	Shrnutí.....	60
7.	Financování.....	61
7.1	Financování univerzit v Nizozemsku.....	61
7.1.1	Školné.....	61
7.2	Financování univerzit v ČR.....	62
7.3	Shrnutí.....	63
Závěr.....		65
	Propojení.....	65
	Pedagogika.....	66
	Specializace, flexibilita, konkurence.....	66
	Finance.....	67
	Odvaha.....	67

Úvod

„Protože tyto mločí školy nebyly zatíženy starými klasickými tradicemi škol lidských a mohly tedy užít všech nejnovějších metod (...) a jiných posledních vymožeností pedagogických, vyvinulo se z nich záhy to nejmodernější a vědecky nejpokročilejší školství na světě, jež právem bylo předmětem závisti všech pedagogů i školáků lidských.“¹

Východiska

Citovanou pasáž ze známého díla Karla Čapka *Válka s mloky* považuji za pozoruhodnou. Již na počátku minulého století měl autor potřebu adresovat problém, který si spíše spojujeme se světem dnešním, a to skutečnost, že vzdělávací systémy mnohdy lpí na minulosti. Lze si přitom jen stěží představit jinou lidskou činnost, která by měla spíše upírat zrak na horizont, než právě vzdělávání. Pasáž má však i další, hlubší význam: čtenář znalý Čapkova díla totiž namítne, že právě vzdělanost mloků v konečném důsledku způsobila zkázu lidstva. Otázku, zda si lidstvo zničení nezpůsobilo samo, ponechme stranou. Podstatnou pro tuto práci bude právě moc, již vzdělanost skýtá, a z ní pramenící odpovědnost těch, kteří ji předávají, a těch, kteří ji užívají.

Není mnoho profesí, s nimiž by byla spojena obdobná míra odpovědnosti, jako jsou profese právnické. Právníci se podílí na tvorbě a výkladu právního řádu, čímž regulují chování a postavení osob. Ať už z pozice obhájce či soudce, právníci chrání občany před státní mocí a přispívají tím k zachování demokratického právního státu. Právníci občanům pomáhají obstarat rodinné záležitosti, řešit konflikty osobní i obchodní.² Po tak významných společenských aktérech pochopitelně požadujeme odborné vzdělání.

Právnické vzdělání dnes čelí mnoha výzvám. Svět je složitější než kdykoliv předtím, na což společnost reaguje tvorbou čím dál většího objemu regulací. Právní prostředí je nestabilní. Globalizovaný trh práce se dynamicky mění a připravit absolventy je obtížnější.³ Digitalizace mění způsoby, jakými právníci pracují.⁴

¹ ČAPEK, Karel. *Válka s mloky*. Druhé vydání. Voznice: Leda, 2009, s. 155. ISBN 978-80-7335-399-5.

² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 119-120, 149-164. ISBN 978-80-7502-076-5. O právnickém vzdělávání, právním řádu a společnosti dále např. MERRYMAN, John Henry. Legal education there and here: A comparison. *Stan L. Rev.*, 1974, 27, s. 859.

³ „Our students need to be more flexible and resilient than students of earlier generations, many of whom could secure permanent a job at an early age and stay in it for their entire career. Many of the jobs that they will do as yet do not exist – indeed they will be the people who invent these jobs.“ NEVILLE, Grace. *Keynote lecture: Towards better university teaching*. Prague, 22. 11. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2CdZ7CP>.

Na co a jak připravit studenty práv ve 21. století? Profesor práva David N. Smith již před dvěma dekádami označil za klíčovou vlastnost budoucích právníků flexibilitu a multioborové zaměření. Předpovídal, že v globalizovaném světě budou právníci potřebovat znalosti ekonomiky, politiky a principů veřejné správy, aby mohli efektivně poskytovat právní služby v jakékoliv zemi.⁵

Profesorka práva z Univerzity v Utrechtu Elaine Mak jeho predikci potvrzuje. Podle ní je v době globalizace a digitalizace nezbytné nové, holistické pojetí právního profesionála. V posledních letech se změnily právní otázky, se kterými se musí právník vypořádat. Nejde jen o čím dál častější spory s mezinárodním prvkem, ale i o případy vyžadující znalosti z jiných vědních oborů.⁶

Lze namítat, že díky specifikům českého právního řádu a českého jazyka se tuzemský právník nemusí globalizace obávat.⁷ Řada právních profesí je navíc podmíněna českým občanstvím a vzděláním z české vysoké školy.⁸ Mělo by však být přirozeným cílem každé školy vzdělávat pro celosvětové uplatnění a vždy „užívat posledních vymožeností pedagogických“.

Stručný historický nástin

Navzdory předchozím řádkům bylo by mylné se domnívat, že reforma právnického vzdělání je téma nové. O nutnosti velké reformy právnického vzdělání hovořil již na konci 19. století T. G. Masaryk. Domníval se, že právnická studia upadají, jelikož obsah ani způsob výuky nevyhovují moderní společnosti. Kritizoval dogmaticky-historické pojetí výuky a zpochybňoval význam římského práva. Zároveň ale odmítl podobu právnické fakulty jako čistě praktické školy a vyjádřil se pro zachování její vědecké povahy.

⁴ Českým právnickým fakultám znesnadňují situaci další faktory: veřejné školství zápasí s nedostatkem financí, političtí představitelé protežují technické obory na úkor humanitních a kauzy z dob minulých nevykreslují právnické fakulty jako střediska etiky a spravedlnosti, viz DVORÁKOVÁ, V., SMRČKA J. *Lesk a bída vzdělávání*. Praha: Knižní klub, 2018, s. 15-63. ISBN 978-80-242-6106-5.

⁵ SMITH, David N. *Shaping the Future of the Profession*. *Hong Kong Lawyer: Research Collection School Of Law*. 1998, (12), s. 56-57.

⁶ Jako příklad uvádí spor mezi organizací Urgenda a nizozemskou vládou, v němž musel soud zhodnotit rozsáhlé důkazy o změně klimatu (Hague District Court, 24. 6. 2015, *Urgenda Foundation v. The Netherlands*, EC-LI:NL:RBDHA:2015:7196). MAK, Elaine. *The T-shaped lawyer and beyond: rethinking legal professionalism and legal education for contemporary societies*. The Hague, The Netherlands: Eleven International Publishing, 2017. ISBN 978-94-6236-798-2. SMATHERS, R. Amani. *The 21st Century T-Shaped Lawyer*. *Law Prac.*, 2014, 40, 32, s. 33-34

⁷ Podle dat poskytnutých ČAK na žádost tvoří evropsští advokáti u nás zhruba 1 % všech aktivních zapsaných advokátů (údaj ze září 2019).

⁸ § 60 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, § 17 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Mírnější podmínky obsahuje § 7 zákona č. 358/1992 Sb., notářský řád, § 5 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, či § 9 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád.

Namísto historie práva považoval za ideální východisko pro studia tzv. obecnou společenskou vědu, tedy obor, který bychom dnes nejspíš nazvali sociologií. Právníci by podle něj měli také absolvovat přednášky z etiky, filozofie a psychologie.⁹

Na Masarykovy úvahy, možná mírně ovlivněné jeho subjektivními preferencemi, navázali za První republiky jiní autoři.¹⁰ V roce 1927 na stránkách časopisu *Právník* proběhla diskuze, v níž toho času čerstvý absolvent Právnické fakulty Univerzity Karlovy (PF UK) K JUDr. Pošva kritizoval nepřipravenost absolventů na praxi, nedostatečné financování univerzit a skutečnost, že „*příští právník připravován je methodou v podstatě středověkou.*“¹¹ Na jeho barvitý popis přechodu z učebny do advokátní kanceláře¹² zareagoval JUDr. Bohumil Dymeš. Podle něj bylo v otázce reformy právnického vzdělání „*již mnohokrát promluveno*“ a postaveno na jisto, že „*úkolem university není vyrábět hotové advokáty, soudce, státní úředníky. Universita má naučit právníky vědecky a odborně myslet, má jim dát theoretický základ, na němž v praxi mají budovat.*“¹³ Právní praxe je podle něj tak rozmanitá, že snažit se připravit studenty na všechny profese, aniž by tím utrpělo obecné vzdělání, jednoduše nelze. Nedostatek praktických cvičení během studia dle jeho názoru nevádí, jelikož od toho existují povinné přípravné profese.

Po komunistickém puči v roce 1948 bylo právo nástrojem útlaku občanů ze strany státu, což se odrazilo i v reorganizaci právnického studia.¹⁴ Po Sametové revoluci se k nutnosti reformy právnického vzdělání vyjádřil prof. Václav Pavlíček. Ve svém textu rekapituloval pochmurný stav právnického vzdělávání v době normalizace, kdy se práv-

⁹ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Parlamentní projevy: 1891-1893*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 65-75, 144-177. ISBN 80-86495-10-8.

¹⁰ Obecně k meziválečnému právnickému vzdělání VOJÁČEK, Ladislav. *Právnické fakulty v právní úpravě meziválečného Československa (se zvláštním zřetelem na poměry v Brně)*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2007, č. 2, s. 147-158. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7174>.

¹¹ POŠVA, Karel. Vyučování základů právních a národohospodářských nauk na školách středních. *Právník*. 1927, 66, s. 131-134.

¹² „*Z promoční síně vychází homo novus, nový juris universi doctor, s hrdým sebevědomím, s radostí z výsledku díla, s dobyvatelskou myšlenkou, že svět jest jeho a na jeho spolupráci lidé že čekají a on dík svým vědomostem (...) bude dělati zázraky a měniti svět. Přejde několik dnů – nový iuris doctor vstupuje do praxe, úřaduje v advokátní, notářské neb jiné kanceláři (...) sepisuje pracně prostičké žalobičky, sestavuje jednoduché smlouvy – a najednou v dnech plných rozpaků, začátečnického rdění a komických omylů moudře poznává, že ví, že nic neví. (...) Před praxí však, před drsnými jejími imperativy, před dováděv bujnou její pestrostí, jak je malý a jak zahanbují ho denně slečny z kanceláře ohromnými, užasnými moudrostmi!*“ Tamtéž, s. 132.

¹³ DYMEŠ, Bohumil. K reformě studia právnického. *Právník*. 1927, 66, s. 196-198.

¹⁴ BARTUŠKA, J. Za lepší, důslednější a odpovědnější výchovu právnického dorostu. *Právník*. 1952, s. 474. PAUL, P., KUNC, O., VANĚČEK, S. K pátému výročí usnesení Ústředního výboru VKS o rozšíření a zlepšení právnického vzdělávání v zemi. *Právník*, 1952, s. 6. VEVERKA, Vladimír. Právnické studium na vysokých školách v zahraničí a u nás. *Právník*. 1966, s. 825-834. K tomu dále SOJKOVÁ, Alena. Právnická fakulta UK v letech 1948-1955, institucionální a personální přeměna fakulty v procesu sovětizace vysokého školství v ČSR [online]. 2015 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/145607>. Vedoucí práce Jan Kuklík.

nická fakulta měla z vědeckého centra přeměnit „v jakési učiliště“ a při výuce byly „prosazovány středoškolské formy s množstvím zkoušek.“¹⁵ Obdobně se proti normalizačnímu stavu vymezil i prof. Karel Malý, když odmítl „policejní podobu průběhu studia a zkoušek.“¹⁶ Troufám si tvrdit, že možná právě v negativní historické zkušenosti s reformami lze spatřovat původ konzervativních tendencí českého právního vzdělávání, jež o dekádu později zkritizoval Michal Bobek, v té době student postgraduálního studia práva na Oxfordu (viz níže).

Ačkoliv v devadesátých letech dostaly české právnické fakulty možnost jít každá svojí cestou, rozdíl ve studijních plánech a výukových metodách jsou dodnes marginální, mnohdy se překrývají i personálně. Kvůli každoročnímu vysokému počtu uchazečů o studium mezi fakultami v podstatě neexistuje konkurence.¹⁷ K výrazné reformě na žádné z nich nedošlo ani se vstupem do EU.

Možná to byly právě zahraniční zkušenosti, co na počátku nového tisíciletí znovu rozproudilo debatu ohledně stavu výuky a možné reformy. Zajímavý kontrast v tomto ohledu nabízí dva články publikované s pouhým dvouletým odstupem. Zatímco prof. Malý ve svém textu konstatoval, že „téma je ožehavé“ a „každý z problémů má řadu řešení a vybrat to správné je mimořádně obtížné“,¹⁸ Bobek, inspirovan zahraničními zkušenostmi, navrhl radikální přestavbu současného systému.¹⁹ S odstupem uznává, že články nevyvolaly veřejnou diskuzi a on sám se podle svých slov stal „veřejným nepřítelem“.²⁰

Současný stav PF UK: potřeba reformy?

Posoudit současný stav právního vzdělání na PF UK lze na základě několika zdrojů. Pro účely Akademického senátu PF UK byla zorganizována masivní dotazníková šetření. Výsledky potvrdily značnou míru nespokojenosti s podobou přednášek a

¹⁵ PAVLÍČEK, V. Koncepce reformy vzdělávání na Právnické fakultě Univerzity Karlovy ve společenských souvislostech. *Právník*. 1991, 2, s. 97-111.

¹⁶ MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, 7, s. 727.

¹⁷ K porevolučnímu vývoji na Právnické fakultě UK viz SKŘEJPEK, Michal. Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In: HENDRYCH, Dušan, Vladimír VOPÁLKA, Petr TRÖSTER, Valentin UR-FUS, Alena WINTEROVÁ a Karel MALÝ. *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998: jubilejní sborník*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s. 262-268. ISBN 80-85889-15-3.

¹⁸ MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, (7), s. 728.

¹⁹ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (10), s. 365. 2005 (12), s. 446. 2005 (14), s. 523. 2005 (16), s. 601.

²⁰ BOBEK, Michal. Ještě jsem nezaregistroval, že by některá česká právnická fakulta představila pozitivní, dlouhodobou vizi, kam chce jít a čím chce být [online]. *Iurium*. 27. 9. 2016 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TRUOz3>

zkoušek ze strany studentů. Šetření též ukázalo, že ani mezi akademickými pracovníky nepanuje shoda na tom, jak by zkoušky měly vypadat.²¹ Relevantním zdrojem jsou též závěry Evaluační komise PF UK – zveřejňované výsledky studentské evaluace nasvědčují o nevyrovnané kvalitě výuky a nízké návštěvnosti přednášek.²² Šetření z let 2012-2013 ukázala, že studenti touží po více praktické výuce.²³

Došlo i na externí hodnocení kvality. V rámci projektu *Zvýšení kvality vzdělávání na UK a jeho relevance pro potřeby trhu práce* byla vypracováno nezávislé hodnocení magisterského programu Právo a právní věda. Hodnotitelé prof. Richard Grimes z York Law School a prof. Jiří Příbáň z Cardiff University došli k řadě znepokojivých závěrů,²⁴ z nichž mnohé se zdají být typické pro celou UK.²⁵ Autoři nabízí více než dvě desítky doporučení a varují: „*Pokud si má Právnická fakulta Univerzity Karlovy udržet a rozvíjet svou dobrou pověst a kvalitu, pak teď nastal čas k přehodnocení postupů vzdělávání a vyučování.*“²⁶ Mrazivá je především míra, do jaké se jejich doporučení překrývají s patnáct let starými závěry Michala Bobka.

Dále byla publikována studie kvality výuky a spokojenosti studentů PF UK.²⁷ Některé závěry jsou pozoruhodné. Ukázalo se, že studenti v průběhu studia prochází jakousi deziluzí.²⁸ Například způsob výuky práva považuje za důvod pro studium na PF UK pouze 48 % studentů prvního ročníku, v pátém ročníku tento počet klesne na 21 %. Studenti volí PF UK především kvůli její prestiži. Další významné faktory souvisí s (ekonomickým) životem v Praze, nikoliv s kvalitou PF UK.²⁹ Zároveň na PF UK při-

²¹ ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017. ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017. ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů k přednáškám na PF UK* [online]. 2017.

²² Dostupné v SIS. V roce 2017/2018 byla většina seminářů v průměru hodnocena známkami 1-2. Je však nutné vzít v potaz, že hodnocení je dobrovolné a účast na řadě seminářů nepovinná.

²³ HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK, Michal URBAN, eds. *Metodologie praktických forem právního vzdělávání*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2013, s. 128. ISBN 978-80-87146-74-3.

²⁴ GRIMES, Richard H. a Jiří PŘIBÁŇ. *Zpráva z hodnocení magisterského studijního programu „Právo a právní věda“ na PF UK (pracovní verze)* [online]. Praha, 2018. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/cz/download/1404059031/?at=1>.

²⁵ EUA. *Charles University, Prague: Evaluation Report* [online]. Prague, 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2EeEZwW>

²⁶ GRIMES, Richard H. a Jiří PŘIBÁŇ, ref. 24, s. 31.

²⁷ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ. *Jací jsou dnešní studenti práv?* [online]. *AUC IURIDICA*. 2018, 3, s. 165-188. DOI: 10.14712/23366478.2018.26. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://bit.ly/2EdBQgU>

²⁸ Na významných indikátorech (odbornost/pověst vyučujících, kvalita studijního plánu, způsob výuky práva) dochází v průběhu studia k poklesu. Tamtéž, s. 170.

²⁹ Tamtéž.

cháží studenti, které právo zajímá,³⁰ jsou motivovaní nejen prestiží právníckého povolání, ale i touhou pomáhat lidem a měnit svět k lepšímu.³¹

Při znalosti těchto podkladů a s vědomím, jak významnou funkci právníci ve společnosti mají, považují reformu některých aspektů právníckého vzdělání na PF UK za nezbytnou. Jsem si vědom toho, že reforma právníckého vzdělání je bezesporu tématem nadčasovým a celosvětovým,³² nicméně Masaryk považoval za nutné reagovat vždy, když se „škola a život rozcházejí“. A že tomu tak bude vždycky? S takovou námitkou bychom se neměli spokojit.³³

Použitá metodika

Jak jsem nastínil, k reformě právníckého vzdělání v ČR již bylo řečeno mnoho. Přidaná hodnota této práce by měla spočívat v komparaci. Provedu kvalitativní srovnání právníckého vzdělání na dvou evropských univerzitách: PF UK, která je mi ze zjevných důvodů nejbližší, a nizozemské Univerzité v Utrechtu (UU). Vzdělávací systémy budou prezentovány ve společenském kontextu, jelikož vzdělávací systém ani právní řád nelze vnímat bez mimoprávních souvislostí.

Cílem práce není říct, který ze vzdělávacích systémů je „lepší“, to patrně ani není možné. Hodnotícím kritériem budou nejnovější trendy v právníckém vzdělávání a principy moderní vysokoškolské pedagogiky obecně. Výsledkem bude série doporučení, které dohromady odpoví na otázku, jak právnícké vzdělání reformovat. Ačkoliv práce využívá jako příklad PF UK, řada poznatků má celorepublikový kontext.

Proč jsem vybral ke komparaci právě Nizozemsko? Jak rozvedu v následující kapitole, nizozemský systém ochrany subjektivních práv je v porovnání s českým výkonnější.³⁴ Země v centru západní Evropy má také jeden z nejefektivnějších vzdělávacích sys-

³⁰ „Nejčastěji uváděným důvodem pro studium práva je stejně jako v loňském roce zájem o obor.“ Viz Komise pro informační technologie a propagaci PF UK. *Vyhodnocení dotazníků pro přijaté studenty* [online]. 3. 7. 2017, s. 5. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404052449/>.

³¹ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 169.

³² Oproti ČR je právnícké vzdělání hojně diskutovaným tématem v USA, např. SULLIVAN, William M., et al. *Educating lawyers: Preparation for the profession of law*. John Wiley & Sons, 2007. LOPEZ, Gerald P. Transform-Don't Just Tinker with-Legal Education. *Clinical L. Rev.*, 2016, 23, s. 471.

³³ MASARYK, T. G., ref. 9, s. 67.

³⁴ EU. *The 2017 EU Justice Scoreboard* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. ISBN 978-92-79-66907-1.

témů na světě.³⁵ Nizozemské univerzity pravidelně obsazují přední příčky celosvětových žebříčků.³⁶ Z nizozemských univerzit jsem vybral UU, jelikož jsem byl jejím studentem v rámci programu Erasmus a mezi nizozemskými univerzitami se řadí ke špičce.³⁷ Abych naplnil smysl a cíl výměnného pobytu,³⁸ prostřednictvím rozhovorů se svými spolužáky a profesory jsem získával obecný vhled do tamního vzdělávacího a právního systému. Subjektivní dojmy jsem nicméně využil pouze jako inspiraci pro vyhledání objektivních podkladů v odborné pedagogické literatuře.³⁹

Tato diplomová práce je zaměřena na pregraduální vzdělávání, tj. na úsek vzdělávání, jenž končí udělením titulu nezbytného k výkonu regulované právnické profese. Problematika postgraduálního studia a otázka dalšího (celoživotního) vzdělávání právníků jsou témata hodna samostatného výzkumu.⁴⁰ Obecně však lze konstatovat, že by právní vzdělání nemělo začínat a končit zdí budovy právnické fakulty.⁴¹ Jak trefně shrnul JUDr. Pošva: „*Jak absurdní je chtít a vynucovat detailní znalost zákona na občanech, neumožníme-li jim, aby osvojili si alespoň základní pojmy právní, aby schopni byli porozumět alespoň částečně právnímu názvosloví.*“⁴² Společnost musí vynaložit maximální úsilí, aby základní právní vědomí měli všichni občané. Zde bych parafrázoval známý citát J. A. Komenského (shodou okolností pohřbeného nedaleko od Utrechtu): jen občané v právu vzdělání skutečně občany jsou.

³⁵ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 135-140. ISBN 978-80-7552-845-2. Autor pracuje s daty OECD.

³⁶ Např. <http://www.shanghai ranking.com>, <https://www.topuniversities.com>, <https://www.timeshighereducation.com>.

³⁷ Souhrnné výsledky žebříčků lze nalézt na stránkách UU, viz <https://bit.ly/2uKKtfl>

³⁸ PF UK. *Výroční zpráva o činnosti 2016* [online]. Praha, 2017, s. 23. Dostupné z: <https://bit.ly/2tp0Awl>

³⁹ Může být ale výzkum ve společenských vědách zcela objektivní? K tomu např. BUSCH, Jürgen. *European Legal Education: Between The Needs Of The Nation State And An Ever Closer European Union*. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 145. ISBN 978-80-87284-03-2.

⁴⁰ Řadu zajímavých poznatků o vzdělávání advokátních koncipientů a justičních čekatelů v zemích EU lze nalézt na Portálu evropské justice, viz <https://e-justice.europa.eu>.

⁴¹ Z poslední doby např. *Školy by se měly podle Šamala i Kněžínka víc věnovat právu* [online]. *Česká justice*, 6. 11. 2018 [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DM3HDu>

⁴² POŠVA, Karel. Vyučování základů právních a národohospodářských nauk na školách středních. *Právník*. 1927, 66, s. 131.

1. Nizozemské právo, společnost a vzdělávací systém

1.1 Společensko-historický kontext

Nizozemsko po staletí těžilo ze své polohy ve středu Evropy. Skrze přístavy proudilo do země koloniální bohatství, pobřežní města byla středisky umění a vzdělanosti – v Amsterdamu našel útočiště i J. A. Komenský, když ho jeho vlast zapudila. Od Vídeňského kongresu v roce 1815 nedošlo v Nizozemsku k významnějším právním otřesům či státním převratům. Nizozemsko se nezapojilo do 1. světové války, za 2. světové války uchovala kontinuitu exilová vláda v Londýně. Po roce 1948 se Nizozemsko vydalo naprosto opačnou cestou než Československo. Jako zakládající člen ESUO se již od počátku podílelo na evropské integraci a poválečné obnově Evropy.⁴³ Tržní ekonomika, volný pohyb osob, svobodná média, efektivní veřejná správa a liberální prostředí zaměřené na ochranu lidských práv umožnilo Nizozemcům vybudovat prosperující a moderní zemi.⁴⁴

1.2 Stát a právo

Primárním historickým kořenem nizozemského právního řádu je římské právo. Ve středověku bylo ovlivněno právem kanonickým, v pozdějším období též protestantismem. Nezanedbatelnou osobností nizozemského práva je Hugo Grotius, představitel přirozenoprávní školy. Ač je Grotius především znám jako zakladatel moderního mezinárodního práva, byl to právě on, kdo přeložil Gaiovy *Instituce* do nizozemštiny. Nejenže tak vytvořil základní pojmy nizozemského práva, ale také metaforicky předal právo lidu. V roce 1795 anektoval Nizozemsko Napoleon – francouzské prvky jsou dodnes patrné jak v organizaci státní správy, tak i v samotném právním řádu.⁴⁵

Nizozemsku od konce Napoleonovy nadvlády stabilně vládne královská rodina. Monarchie dodnes neztratila kontinuitu, ač byla pochopitelně postupně omezována ústavou na dnešní úroveň jedné z nejrozvinutějších demokracií světa.⁴⁶

⁴³ WIELENGA, Friso. *A history of the Netherlands: from the sixteenth century to the present day*. London: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-1-4725-6960-8.

⁴⁴ Na žebříčku The Legatum Prosperity Index se Nizozemsko v roce 2018 umístilo na 9. místě, viz <https://www.prosperity.com/rankings>.

⁴⁵ CHORUS, J. M. J., P. H. M. GERVER a E. H. HONDIUS. *Introduction to Dutch law*. 4. ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006, s. 6-8. ISBN 904-112-507-8.

⁴⁶ THE ECONOMIST. *Democracy Index* [online]. 2017 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2EEwFrh>.

1.3 Justice a právní služby

Češi důvěřují svojí justici méně než Nizozemci,⁴⁷ paradoxně se na ni ale mnohem častěji obracejí – v přepočtu na jednoho obyvatele přijde ročně k českému soudu čtyřikrát více žalob.⁴⁸ Český soudní systém je pomalejší a to i přesto, že v přepočtu na jednoho obyvatele zaměstnává dvojnásobný počet soudců. Přitom Nizozemsko i Česká republika vydávají na chod soudního systému shodně 0,3 % HDP.⁴⁹

Nizozemská ekonomika je více orientovaná na poskytování služeb a kromě mezinárodních tribunálů v Nizozemsku sídlí řada velkých nadnárodních advokátních kanceláří. Proto je zajímavé, že v přepočtu na jednoho obyvatele v Nizozemsku působí méně advokátů než v ČR.⁵⁰ Pro interpretaci tohoto údaje je však nutné vzít v potaz, že poskytování základních právních služeb není v Nizozemsku podmíněno právním vzděláním ani licenci udělenou advokátní komorou.⁵¹ K vykonávání regulovaných právnických profesí (advokát, soudce, notář, státní zástupce) je však nezbytný magisterský titul z oboru právo (LLM), jemuž předcházela bakalářský titul z práva (LLB), obojí vystudované na nizozemské univerzitě. Nároky a průběh přípravných povolání se od ČR v mnohém neliší.⁵²

Nizozemci pochopili, že nabírání justičního personálu je drahý a neefektivní lék na přetíženost soudů – zaměřili se na snížení počtu věcí, které se k soudu dostanou. Mezi lety 2003-2006 proběhla reforma, jež zavedla současné „třístupňové“ řešení právních sporů. Prvním stupněm je konzultace problému s online platformou Rechtwijzer.⁵³ Ať jde o rozvod, nájem či výpověď z pracovního poměru, uživatel zdarma nalezne základní právní poradenství online.⁵⁴ Pokud to nestačí, druhým krokem je navštívit nejbližší „právní prodejnu“ (*rechtwinkel*). Tyto malé poradny financované z veřejných rozpočtů zaměstnávají kromě advokátů a koncipientů i osoby bez formálního právního vzdělání,

⁴⁷ ESS. *Trust in Justice: Topline Results from Round 5 of the European Social Survey* [online]. 2011 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/1CV6Laq>. Obdobně TI. *Global Corruption Report 2007* [online]. New York: Cambridge University Press, 2007 [cit. 2019-02-17]. ISBN 978-0-521-70070-2. Dostupné z: <https://bit.ly/2GLWqqk>.

⁴⁸ Tato a další data jsou dostupná z webové aplikace Rady Evropy (CEPEJ), viz <https://tabsoft.co/2SX15w4>.

⁴⁹ EU. *The 2017 EU Justice Scoreboard*, ref. 34.

⁵⁰ CCBE. *Lawyers' Statistics 2018* [online]. 2018 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2F5i2M3>.

⁵¹ CHORUS, J. M. J., ref. 45, s. 67.

⁵² Viz příslušná právní úprava a CHORUS, J. M. J., ref. 45, s. 66-68.

⁵³ Platformu <https://rechtwijzer.nl/> provozuje nizozemská vláda.

⁵⁴ K propojení práva a technologie v Nizozemsku dále např. HANYCH, Monika. Dopis z Nizozemska: Technologie a právo. *Respekt*. 2018, 34, s. 7.

často studenty práva.⁵⁵ Jejich cílem je identifikovat, zda je skutečně potřeba profesionální právní pomoci. Teprve poté vstupuje na scénu advokát, potažmo soudce.

1.4 Vzdělávací systém

V Nizozemsku se veřejné terciární vzdělání dělí na dvě větve: univerzitní a neuniverzitní. Univerzitní sektor představují tradiční ústavy typu *research universities*. Takových univerzit je v Nizozemsku třináct.⁵⁶ Neuniverzitní sektor představují vysoké školy (*hogeschole*), jejichž posláním je především příprava na výkon povolání, nikoliv vědecký výzkum. Těch je v Nizozemsku kolem šedesáti a studuje na nich dvakrát více studentů než na klasických univerzitách. Mimo tyto dvě státem zajišťované formy terciárního vzdělání existují desítky soukromých (často církevních) institucí.⁵⁷ Právní program, jenž je akreditován a uznáván zákonem jako dostatečný pro vykonávání právnických profesí, poskytuje univerzit devět.⁵⁸

Jednou z nich je právě Univerzita v Utrechtu (UU), založena roku 1636. Počtem studentů i zaměstnanců je UU menší než UK, roční rozpočet má ale dvojnásobný.⁵⁹ UU má sedm fakult (*faculteit*), přičemž každá z fakult je dále dělena na oddělení (*departementen*). Právo je vyučováno na Fakultě práva, ekonomie a státní správy (*Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie*), není zřízena samostatná právnická fakulta.

Právní výzkum se soustředí především na právo občanské, trestní, ústavní, správní a mezinárodní. Podstatná část výzkumu spočívá v právní komparatistice, což se odráží v rozsáhlé mezinárodní spolupráci.⁶⁰

1.5 Vnitřní organizace nizozemských univerzit

⁵⁵ RAAD VOR RECHTSBIJSTAND. *Legal aid in the Netherlands. A broad outline – 2015*. 2015, s. 7-11. Dostupné z: <https://bit.ly/2zPRKxR>. WILSON, Richard J. Practical training in law in the Netherlands: big law model or clinical model, and the call of public interest law. *Utrecht L. Rev.*, 2012, 8, s. 183. Dále pak <https://www.juridischloket.nl/>.

⁵⁶ DE BOER, Harry F.; HUISMAN, Jeroen. The New Public Management in Dutch Universities. In: BRAUN, Dietmar a MERRIEN, Francois-Xavier. *Towards a new Model of Governance for Universities? A comparative view*. 1999, s. 3.

⁵⁷ ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED. *University Governance Reform in the Netherlands, Austria, and Portugal: Lessons for Poland*. Warsaw: EY Sprawne Panstwo Program, 2015, s. 17. ISBN 978-83-912434-1-1.

⁵⁸ CHORUS, J. M. J., ref. 45, s. 63.

⁵⁹ Podle dat z roku 2018 má UU přibližně 30 tisíc studentů, 7 tisíc zaměstnanců a rozpočet 21 mld. Kč, UK 48 tisíc studentů, 8 tisíc zaměstnanců rozpočet v přepočtu 10 mld. Kč. Konkrétním číslům, jejich zdrojům a srovnání se věnuji v příslušných kapitolách této práce.

⁶⁰ UU. *Departement Rechtsgeleerdheid* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Gx9ssC>. Obecně ke vzdělávacím principům viz UU. *Education: The educational model* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2SbDaEC>.

Pro pochopení a srovnání systémů univerzitního vzdělávání je podstatná vnitřní struktura univerzit, jejich orgány, model řízení a vztah ke státu.⁶¹ Na následujících stránkách shrnu vývoj a dnešní úpravu nizozemských univerzitních orgánů. Ohledně českých poměrů odkazují na odbornou literaturu.⁶²

1.5.1 Vývoj

Současná struktura orgánů nizozemských univerzit je výsledkem dynamického vývoje ve druhé polovině minulého století. V 70. letech došlo k významné demokratizaci univerzit. Zákon o univerzitní samosprávě z roku 1970 (*Wet Universitaire Bestuurshervorming*) vytvořil třístupňový rozhodovací model: na nejvyšší úrovni byla univerzita, uprostřed fakulta a nejmenší jednotkou byla tzv. odvětvová výzkumná skupina, již ztělesňovaly malé skupiny profesorů ze stejných oborů (obdoba českých kateder). Na univerzitní a fakultní úrovni byl vytvořen zastupitelský orgán, do nějž byli voleni zástupci studentů a zaměstnanců. Výkonný orgán byl kolektivní a jeho členy jmenoval ministr školství.⁶³ Moc byla vychýlena ve prospěch zastupitelského orgánu – schvaloval rozpočet a vnitřní předpisy, vykonával dohled nad činností výkonného orgánu a organizací výuky.⁶⁴

Na počátku 90. let rostla nespokojenost s tímto modelem řízení. Rozhodovacímu procesu byla vyčítána netransparentnost (zapojením mnoha kolektivních orgánů nešlo určit odpovědnou osobu) a zdlouhavost.⁶⁵ V té době začal do nizozemské veřejné správy pronikat koncept *New Public Management*.⁶⁶ Podle tohoto modelu řízení by měla být veřejná správa řízena podobně jako soukromý podnik – úředníkům jsou stanoveny přesné cíle, za něž osobně odpovídají a k jejich splnění jsou jim svěřeny širší pravomoci.⁶⁷

⁶¹ KUKLÍK, Jan. "Vnější" a "vnitřní" prostředí a jejich limity pro diskuzi o reformě právnického pregraduálního vzdělávání. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 53-60.

⁶² Např. BERAN, Karel. *Právnické osoby veřejného práva*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-598-2. STAŠA, Josef. *Vysoká škola a její postavení*. In: VOPÁLKA, Vladimír, Vladimír SLÁDEČEK a Vladimír MIKULE. *Veřejná správa a právo: pocta prof. JUDr. Dušanu Hendrychovi k 70. narozeninám*. Praha: Beck, 1997. ISBN 80-7179-191-1. STAŠA, Josef. *Historie, současný stav a perspektivy univerzit: úsvit nebo soumrak akademické samosprávy?: Sborník z konference konané dne 10. dubna 2008 na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1604-9.⁶³ ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 22-23.

⁶³ ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 22-23.

⁶⁴ DE BOER, Harry F.; HUISMAN, Jeroen, ref. 56, s. 5.

⁶⁵ ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 24-26.

⁶⁶ HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 474. ISBN 978-80-7179-254-3.

⁶⁷ DZIAK, Mark. *New Public Management (NPM)*. *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2019. [cit. 2019-02-18].

To vše za účelem vyšší transparentnosti a efektivity řízení. V souladu s tím začalo být i veřejné školství vnímáno jako služba a řízení univerzit se tomu muselo přizpůsobit.

Vláda ve spolupráci s univerzitami a studenty vypracovala Zákon o nové podobě řízení univerzit (*Wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie*, MUB), jenž vešel v platnost roku 1997 a upravil do dnešní podoby Zákon o vyšším vzdělání a výzkumu z roku 1992 (*Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek*, WHW). Reforma odebrala zastupitelským orgánům spoleurozhodovací pravomoc a ponechala pouze pravomoc poradní. Odvětvové výzkumné skupiny byly rozpuštěny. Kolektivní orgány byly v co nejvyšší míře nahrazeny individuálními a jejich představitelé nově nebyli voleni, ale přímo jmenováni nadřízeným výkonným orgánem. Zároveň na univerzity přešla řada pravomocí, které dříve příslušely ministerstvu školství.⁶⁸ Asi nepřekvapí, že reforma byla poměrně kontroverzní (viz níže).

1.5.2 Současná vnitřní struktura nizozemských univerzit

Dnešní struktura orgánů nizozemských univerzit je upravená v WHW. Do jisté míry připomíná strukturu orgánů akciové společnosti, což není náhoda. MUB doopravdy koncipoval univerzity jako jakési akciové společnosti, v nichž má podíl stát.⁶⁹ I na stránkách UU najdeme frázi „*studenti jsou naši zákazníci*.“⁷⁰

Statutárním orgánem univerzity je představenstvo (*College van Bestuur*, čl. 9.2 WHW). Představenstvo má nejvýše tři členy, které jmenuje dozorčí rada (*Raad van Toezicht*, čl. 9.7 WHW), a v jejím čele stojí předseda. Předsedu představenstva jmenuje dozorčí rada a může (ale nemusí) jím být rektor (*Rector magnificus*). Představenstvo rozhoduje ve všech hlavních záležitostech univerzity. Dozorčí rada má tři až pět členů, které jmenuje nizozemský ministr školství. Jednoho z členů může navrhnout tzv. univerzitní rada (*Universiteitsraad*, čl. 9.31 WHW) ale ministr se návrhem v zásadě řídí

⁶⁸ DE BOER, Harry. Change and continuity in Dutch internal university governance and management. In: CHEPS. *Towards a cartography of higher education policy change*. 2007, s. 31. ISBN 978-90-365-2530-5. ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 26.

⁶⁹ Kritika tohoto přístupu viz HALFFMAN, Willem a Hans RADDER. The Academic Manifesto: From an Occupied to a Public University. *Minerva* [online]. 2015, 53, 2, s. 170-172. DOI: 10.1007/s11024-015-9270-9. ISSN 0026-4695. Dostupné z: <https://bit.ly/2BFvR2S>.

⁷⁰ „*Students are customers of our education*.“ UU. *Education: Quality assurance and evaluation of education* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2V7rrZQ>.

nemusí. Dozorčí rada má kontrolní funkci (čl. 9.8 WHW). Představenstvo jí každý rok předkládá ke schválení výroční zprávu, strategický plán a účetní závěrku.⁷¹

Nejvyšším kolektivním orgánem univerzity je již zmíněná univerzitní rada. Počet členů nesmí přesáhnout 24, polovina reprezentuje studenty a polovina zaměstnance. Pojmem *zaměstnanci* v tomto případě používám zcela záměrně, neboť „zaměstnaneckou kurii“ tvoří akademičtí i neakademičtí pracovníci.⁷² Členové univerzitní rady jsou zvoleni v celouniverzitních volbách na jeden (studenti), resp. dva roky (zaměstnanci). Představenstvo s univerzitní radou konzultuje zásadní otázky výuky, výzkumu, financování, budoucího rozvoje či personálního zajištění. Univerzitní rada má pouze právo se vyjádřit či představenstvu navrhnout určitý postup (čl. 9.32 – 9.36 WHW).

Studenti a zaměstnanci se zapojují do univerzitní samosprávy i na úrovni fakulty. Vztah mezi fakultní radou (*Faculteitsraad*, čl. 9.37 WHW) a vedením fakulty (*Faculteitsbestuur*) je analogický ke vztahu mezi univerzitní radou a představenstvem, přičemž působnost je zúžena na záležitosti fakultního významu. Vedení fakulty může mít na starosti orgán kolektivní nebo individuální (*Decaan*, čl. 9.12 WHW), jenž odpovídá představenstvu univerzity. Ke jmenování či odvolání vedení fakulty se může fakultní rada pouze vyjádřit (čl. 9.13 WHW). Univerzity jsou tedy silně centralizované.

Jak již bylo zmíněno, nizozemská obdoba kateder byla v devadesátých letech zrušena. WHW totiž důrazně odděluje organizaci výuky a výzkumu. Akademici se sdružují v rámci vědeckých institutů a center (*institute, center*), všechny otázky vzdělávání ale zásadně přísluší vedoucímu studijního programu (*onderwijsdirecteur*, může jím být kolektivní orgán).⁷³ Silné postavení mají též garanti jednotlivých předmětů (*cursus-coördinator*).

1.5.3 Shrnutí

Podle nizozemské školní inspekce reforma z roku 1997 splnila cíle – přechodem z demokratického na manažerské vedení se zvýšila flexibilita a akceschopnost univerzit. Konkurence mezi univerzitami zvýšila tlak na kvalitu poskytovaného vzdělávání a tím

⁷¹ EUA. *University Autonomy in Europe III: Country Profiles*. Brusel, 2017, s. 133. Dostupné z: <https://goo.gl/JoicxB>.

⁷² ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 19. Profily členů univerzitní rady UU viz UU. *Organisation: University Council / Members* [online]. [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2trgbLV>.

⁷³ DE BOER, Harry F.; HUISMAN, Jeroen, ref. 56, s. 10.

se nizozemské univerzity staly atraktivními i pro studenty ze zahraničí, jejichž přítomnost je zdrojem financí a prestiže.⁷⁴

Část akademiků je s konceptem silné exekutivy nespokojená. Profesori Halfmann a Radder shrnuli v roce 2015 své námítky do podoby pozoruhodného manifestu. Podle nich jsou manažeři, kteří mnohdy nemají s akademickou půdou nic společného, posedlí výkonností, žebříčky a předraženými projekty. Kvantita publikací má přednost před kvalitou a to samé podle nich platí i o absolventech. Mezi akademiky a managementem panuje nedůvěra a vzájemné nepochopení, soupeřením o granty jsou akademici štváni i proti sobě. Vzdělávání neuspokojuje poptávku společnosti, ale poptávku podnikatelské sféry. Navrhují, mimo jiné, vrátit vedení univerzit zpět do rukou akademické obce a nahradit soutěživost mezi univerzitami spoluprací.⁷⁵

Z výše uvedeného si můžeme vzít ponaučení, že model řízení by měl balancovat mezi silnou exekutivou na jedné straně a demokratičností na druhé. UK využívá decentralizovaný model s relativně autonomními fakultami, rozhodovací proces je demokratický, se zapojením velkého množství kolektivních orgánů. Bobek namítal, že řídicí funkce jsou spíše než podle manažerských schopností obsazovány na základě vědeckých hodnot. Věda by podle něj měla být oddělena jak od řízení, tak i od vzdělávání.⁷⁶ Nelichotivě se k uspořádání českých univerzit vyjádřil též Tucker.⁷⁷

Nelze popřít, že zeštíhlení kolegiálních orgánů, oddělení vědy, řízení a vzdělávání, zavedení prvků profesionálního managementu⁷⁸ a přenesení více odpovědnosti na jednotlivé vyučující⁷⁹ by PF UK mohlo prospět. UK jako celek by také měla vzít v potaz upozornění EUA na problémy spojené s přílišnou decentralizací: administrativní neefektivita, netransparentní kontrola rozpočtové kázně, mnoho úzce zaměřených studijních programů či duplicitní IT produkty.⁸⁰ Směřovat k modelu silné exekutivy bych ale

⁷⁴ ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED, ref. 57, s. 29-30.

⁷⁵ HALFFMAN, Willem a Hans RADDER, ref. 69, s. 165-187. K tomu obecně GOODALL, Amanda H. *Socrates in the boardroom: Why research universities should be led by top scholars*. Princeton University Press, 2009.

⁷⁶ Srov. čl. 22, 23, 31, 33 Statutu PF UK. K tomu podrobně BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (16), bod IV. 2-3.

⁷⁷ TUCKER, Aviezer. Reproducing incompetence: the constitution of Czech higher education. *E. Eur. Const. Rev.* 2000, 9, s. 94.

⁷⁸ To ostatně doporučuje i zpráva EUA, viz ref. EUA. *Charles University, Prague: Evaluation Report*, ref. 25, s. 11.

⁷⁹ Např. snížením významu katedry ve prospěch garantů předmětu, za současného nastavení podrobných a jasných pravidel. O tom, že by celá řada vyučujících dělala svoji práci jinak, než je určeno vedením katedry, vyplývá nejen z osobních rozhovorů, ale i z výsledků Říhova dotazníku, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017.

⁸⁰ EUA. *Charles University, Prague: Evaluation Report*, ref. 25, s. 9.

českým univerzitám nedoporučoval. Jakákoliv snaha „řídít univerzitu jako firmu“ by patrně měla neblahé následky

2. Délka a struktura studia

2.1 Úvod

V posledních dvou dekádách došlo na poli terciálního vzdělání v Evropě k významným změnám, a to především důsledkem implementace Boloňské deklarace. V roce 1999 byl společným prohlášením ministrů školství evropských států učiněn první krok ke vzniku Evropského prostoru vysokoškolského vzdělání (EHEA). Účelem bylo prohloubení intelektuální a kulturní dimenze evropské integrace a tím posílit hospodářskou konkurenceschopnost Evropy. EHEA měl být vytvořen prostřednictvím řady koordinovaných opatření. Kromě zavedení jednotného systému kreditů (ECTS), srovnatelných diplomů a podpory mobility, šlo především o rozdělení pregraduálního studia na bakalářský a magisterský stupeň. V roce 2003 bylo přidáno doktorské studium jako třetí stupeň.⁸¹

Boloňský proces měl významný dopad i na právnické vzdělávání. Míra implementace se na různých evropských právnických fakultách liší, rozporuplných reakcí se reforma dočkala i ze strany akademiků.⁸²

2.2 UU

Před více než dvanácti lety probíhal studijní program na UU podobně jako dnes na PF UK: čtyřleté studium vedlo rovnou k magisterskému titulu. Vlivem boloňského procesu se studium rozdělilo na bakalářské a magisterské. Nyní nizozemský student získá titul LLB standardně za 3 roky, LLM za jeden či dva roky, v závislosti na zvoleném programu.⁸³

Na UU existuje jeden obecný bakalářský program Právní věda (*Rechtsgeleerdheid*). Na něj lze navázat jedním z pěti specializovaných magisterských programů v nizozemštině: Soukromé právo (*Privaatrecht*), Právo a podnikání (*Onderneming en recht*), Ústavní a správní právo (*Staats- En Bestuursrecht*), Trestní právo (*Strafrecht*). Pátý program se zaměřuje na přípravu budoucích notářů (*Notarieel recht*).⁸⁴

⁸¹ MŠMT. *Boloňský proces* [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GQI5ZG>.

⁸² K tomu podrobně TERRY, Laurel S. The Bologna Process and its Impact in Europe: it's so much more than degree changes. *Vand. J. Transnat'l L.*, 2008, 41, s. 210.

⁸³ CHORUS, J. M. J., ref. 45, s. 64

⁸⁴ UU. *Bachelors: Rechtsgeleerdheid (LLB)* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2txBgVc>.

UU stejně jako většina nizozemských univerzit reaguje na trend internacionalizace vzdělávání a nabízí *double-degrees* či magisterské programy v angličtině soustředěné na právo evropské, mezinárodní a právní komparatistiku.⁸⁵ Anglické LLM můžou studovat i místní studenti, cizí jazyk výuky není formální překážkou pro výkon regulovaných právnických profesí. Stačí, pokud program splňuje podmínky tzv. *civiel effect* – kritéria stanovená dohodou profesními komorami a univerzitami.⁸⁶

2.3 PF UK

Podle zprávy z roku 2015 se počet studentů, kteří v ČR nastupují do studijních programů v boloňské podobě, zvýšil ze 77,3 % v roce 2009 na 81,8 % v roce 2012.⁸⁷ Lze předpokládat, že v následujících letech poměr dále pomalu roste. Dnes je Právo a právní věda jeden z posledních šesti magisterských studijních programů vyučovaných na UK, které nenavazují na program bakalářský.⁸⁸

Ostatní právní fakulty v ČR sice nabízí i bakalářské studijní programy, ty ale nejsou akreditovány jako srovnatelné s programem Právo a právní věda a pro vykonávání regulovaných právnických profesí nedostačují; na magisterský obor Právo a právní věda z nich nelze přestoupit ani na ně navázat.⁸⁹

2.3.1 Exkurz: Slovensko

Slovenská a Česká republika mají podobnou právní kulturu i vzdělávací systém a proto považují tamní zkušenost s aplikací dvojstupňové struktury na právní fakulty za poučnou. Slovensko rozdělilo právní studium na bakalářské a magisterské programy v roce 2003. Podle bývalé děkanky Právní fakulty Trnavské Univerzity prof. Heleny Barancové se tento krok z několika důvodů neosvědčil. Uvádí, že veřejnost stále nemá titul Bc. zažitý a v praxi jsou bakaláři vnímáni jako „polotovary“. Dalším problé-

⁸⁵ UU. *Masters: Master's programmes* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GSprkc>. K tomu dále MAHONEY, Joan. The Internationalisation of Legal Education. *The Amsterdam Law Forum* [online]. 2010, 2(3) [cit. 2018-09-26]. Dostupné z: <http://bit.ly/2IZq3pf>.

⁸⁶ Podmínky lze nalézt na stránkách Nizozemské advokátní komory (<https://bit.ly/2SfaEID>) či UU (<https://bit.ly/2VW6PUA>).

⁸⁷ EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE. *The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, s. 49. ISBN 978-92-9201-851-1.

⁸⁸ Vedle čtyř lékařských programů, u nichž je nutnost kontinuálního programu pochopitelná, se jedná o učitelství pro 1. stupeň základní školy a katolická teologie. UK. *Studijní programy a obory Univerzity Karlovy* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/akreditace?verejne>.

⁸⁹ V případě Policejní akademie ČR tuto otázku posuzoval i Nejvyšší soud, viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 32 Cdo 583/2010, ze dne 25. 1. 2012.

mem je údajně zvýšená administrativní zátěž spojená s přijímacími zkouškami. A konečně, ani studenti podle prof. Barancové reformu nereflktují, což dokládá tím, že se téměř všichni hlásí na navazující magisterský program.⁹⁰

Dle mého názoru však neúspěch slovenské reformy spočívá v příčinách, které se samotným rozdělením studia na bakalářský a magisterský stupeň nemají nic společného. Slovenští kolegové totiž změny implementovali nesystémově – reforma nebyla doprovázena změnou v profesních předpisech. Tradiční právnické profese tedy i nadále může na Slovensku vykonávat pouze absolvent magisterského právního oboru („*vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa*“).⁹¹

Druhá chyba vězí v tom, že byly přijaty závazné studijní osnovy, podle nichž se bakalářský stupeň soustředí na právo veřejné, magisterský na právo soukromé.⁹² Za takových okolností není překvapivé, že se drtivá většina studentů hlásí na navazující magisterské studium, resp. že jsou bakaláři bez znalostí základních právních odvětví považováni za „polotovar“.

2.4 Shrnutí

Jak vyplývá ze zprávy EHEA, Česko, Slovensko a právě i Nizozemsko jsou jedny z posledních zemí, kde drtivá většina studentů nastupuje do magisterského programu do jednoho roku od dokončení bakalářského. Toto číslo se nicméně v průběhu let snižuje.⁹³ Přesto se domnívám, že v ČR k rozdělení právnického studijního programu v brzké době nedojde – profesní předpisy vyžadují magisterský titul, proto se rozdělení jeví na první pohled jako zbytečné. Mimo to, nemalou částí veřejnosti je za „opravdového“ právníka stále ještě považován nositel titulu JUDr.⁹⁴ I tak si dovoluji shrnout výhody a svoji představu implementace dvojstupňové struktury na české právnické fakulty.

Nejdříve zmiňuji, že i kdyby většina studentů pokračovala z bakalářského programu na magisterský, na rozdíl od prof. Barancové to nepovažují za problém. Např. z právnického programu LLB na UU pokračuje ve studiu na některý magisterský pro-

⁹⁰ BARANCOVÁ, Helena. Reforma právnického vzdelávania v Slovenskej republike. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdelávania na prahu 21. stololetí*. Praha: Auditorium, 2009, s. 22-29. ISBN 978-80-87284-03-2.

⁹¹ Např. § 3 odst. 1) písm. b) zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii, § 5 odst. 1) písm. b) zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prisediacich, či § 11 odst. 1) písm. b) zákona č. 323/1992 Zb. Notársky poriadok.

⁹² Studijní plány jsou k nahlédnutí např. na <http://iuridica.truni.sk>.

⁹³ EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE, ref. 87, s. 62.

⁹⁴ Viz např. VAVRUŠKA, Jakub. Magistr mi nestačí, já budu doktorem. *iForum: Online magazín Univerzity Karlovy* [online]. 26. 4. 2004 [cit. 2018-10-09]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-701.html>.

gram 96 % absolventů do jednoho roku od ukončení.⁹⁵ Rozdělením se zvýšila mobilita a efektivní alokace studentů.⁹⁶ Absolvent má možnost snadno změnit obor,⁹⁷ odjet na studijní pobyt do zahraničí či nastoupit do zaměstnání. Lze předpokládat, že do magisterského právního programu by zamířili již pouze skuteční zájemci o právní profesí. Zároveň by se zvýšila i zdravá konkurence fakult ve snaze přilákat co nejvíce bakalářů. Stejně jako na UU by bakalářský stupeň byl spíše obecný, pro magisterský pak specializovaný (fakulta by jich nabízela víc), s větším podílem samostudia a vědecké činnosti.

Aby rozdělení mělo praktický význam i pro pracovní trh, právní řád bych upravil takto: nutnost magisterského titulu pro vykonávání regulovaných právnických profesí by zůstala zachována, avšak k nástupu na přípravnou praxi (zápis na seznam advokátních koncipientů apod.) by bakalářský titul postačoval. Absolvent by měl možnost si profesi vyzkoušet, zjistit, zda se právu skutečně chce věnovat, popř. kterému odvětví – podle toho by si zvolil magisterský program. Stále by přitom byl pod dohledem školitele.⁹⁸

Lze shrnout, že rozumná implementace boloňské struktury na české právnické fakulty by měla řadu výhod. Specializované magisterské programy (organizované např. ve spolupráci s jinými neprávnickými fakultami) by nabízely daleko modernější podobu vzdělávání právníků.

⁹⁵ Viz portál provozovaný nizozemským ministerstvem školství Studiekeuze123. *UU Rechtsgeleerdheid (LLB)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IvppeN>.

⁹⁶ WILSON, Richard J. Practical training in law in the Netherlands: big law model or clinical model, and the call of public interest law. *Utrecht L. Rev.*, 2012, 8, s. 182.

⁹⁷ Podle průzkumu společnosti Universum by 57 % studentů VŠ šlo studovat jinou vysokou školu, kdyby mohli začít studovat znovu. Věřím, že i mezi studeny PF UK by se našla část, která by po absolvování bakalářského programu šla studovat něco jiného, viz ČTK. Většina studentů vysokých škol by studovala něco jiného, kdyby mohla [online]. *Lidovky.cz*, 15. 6. 2016 [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GD0wlb>.

⁹⁸ Nelze ani namítat, že tři roky studia nestačí a bakaláři by se neuplatnili – 69 % studentů třetího ročníku PF UK pracuje v oboru, v pátém ročníku je to již 89 %, viz URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 179.

3. Přijímací řízení

3.1 Úvod

Cílem přijímacího řízení je identifikovat z množiny uchazečů ty s nejlepšími předpoklady pro studium. Takovou selekci lze provést při vstupu nebo v průběhu studia. Selekcce při vstupu je provedena prostřednictvím přijímací zkoušky. Uchazeči přijatí na základě přijímací zkoušky obvykle nemají obtíže školu dostudovat, neúspěšným uchazečům je možnost studovat odepřena. Modely přijímacích zkoušek lze rozdělit na dvě skupiny: 1) zkoušky zaměřené na znalosti, 2) zkoušky zaměřené na obecné studijní předpoklady. Pro právnické fakulty je patrně nejvhodnější přijímací zkouška obecných studijních předpokladů, která spíše než faktické znalosti testuje schopnost analýzy textu, kritického a logického myšlení.⁹⁹

Selekcce v průběhu znamená relativně snadné přijetí ale nižší pravděpodobnost dostudování. Výhodou je přístupnost vzdělání – šanci dostane velká část zájemců. Uplatnění této metody je limitováno kapacitou instituce. Zjevnou nevýhodou je neekonomičnost, a to jak na straně neúspěšných studentů, tak i z pohledu efektivní alokace veřejných prostředků.¹⁰⁰

3.2 UU

Na úvod je potřeba upozornit na několik principiálních odlišností nizozemského vzdělávacího systému. Děti začínají základní školní docházku dříve (zpravidla již ve čtyřech letech) a ve dvanácti letech se rozřadí do jedné ze tří kategorií středních škol.¹⁰¹ Každá z těchto tří kategorií vede k jinému diplomu a trvá různě dlouho. Pouze po absolvování šestiletého programu „předuniverzitního vzdělání“ (*Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs*) získá student diplom VWO, který automaticky opravňuje k přijetí na vysoké školy univerzitního typu.¹⁰² Podle dat Nizozemského statistického

⁹⁹ Tento názor zastává i soudkyně Šimáčková, viz ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Justici řídí muži, moc je pánský klub, vládně nám mužské právo, říká ústavní soudkyně [online]. *DVTV*, 19. 02. 2019 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2In3IDm>.

¹⁰⁰ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), 523. Bod III. 1.

¹⁰¹ EU. *EACEA National Policies Platform*. *EURYDICE: Netherlands Overview* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DZXAvt>.

¹⁰² S ostatními diplomy (VMBO, HAVO) mohou žáci pokračovat na vysoké školy neuniverzitního typu, viz kapitola 1.4. Nепrostupnost systému je zmírněna možností absolvovat tzv. *colloquium doctum* – náhradní přijímací zkoušku, viz UU. *Bachelors: Informatie voor Nederlandse studenten* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://bit.ly/2ZsamMT>.

úřadu studuje v programu VWO kolem 17 % nizozemských středoškoláků.¹⁰³ Pro srovnání: v ČR získá diplom nutný k přijetí ke studiu na univerzitách (tzn. maturitu) přibližně 66 % všech studentů středních škol.¹⁰⁴ Během studia VWO se studenti navíc dále profilují.¹⁰⁵

Jelikož počet zájemců o univerzitní vzdělání je průběžně redukován, univerzity obvykle mohou přijímat všechny uchazeče, kteří se přihlásí. Uchazeči o studium společně s přihláškou předloží svůj diplom příslušnému odboru ministerstva školství, který je přidělí univerzitám. Jsou zohledněny jejich preference, motivace, bydliště, ekonomické a sociální vazby na region.¹⁰⁶ Skutečnost, že si studenti nemohou vybrat místo svého studia, podle některých kritiků tohoto systému vede k tomu, že fakulty musí vyučovat právo obecně, spíše než se soustředit na konkrétní odvětví a nabírat zájemce o ně.¹⁰⁷

Další podmínkou pro přijetí ke studiu zaplacení školného (viz kapitola 7).

3.2.1 Přijímací řízení na právnický bakalářský program (LLB)

Do prvního ročníku bakalářského kurzu práva se na UU zapisuje ročně šest až osm set studentů. V roce 2018/2019 to bylo 642. Na konci prvního ročníku studenti obdrží tzv. závazné studijní doporučení (*bindend studieadvies*). To může být pozitivní nebo negativní, v závislosti na tom, zda student splní podmínky svého programu. Pro LLB je to získání alespoň 45 ECTS z 60 ECTS předepsaných pro první ročník. V opačném případě je jim studium ukončeno, přihlásit se znovu do stejného programu není možné.¹⁰⁸ Do druhého ročníku postoupí průměrně 80 % studentů. Pouze 58 % nastupujících studentů program dokončí do čtyř let od zahájení studia.¹⁰⁹

¹⁰³ CBS. *Trends in the Netherlands 2017: Society, Figures – Education* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2STlAdO>.

¹⁰⁴ Data za posledních 5 let. MŠMT. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele: Vzdělávání ve středních školách* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

¹⁰⁵ Vybirají si programy Kultura a společnost, Ekonomie a společnost, Příroda a zdraví, Příroda a technologie, viz GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS. *Senior general secondary education (HAVO) and pre university education (VWO)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2FcTLCW>.

¹⁰⁶ Od roku 2013 UU organizuje tzv. *matchingsdag*, což je jednodenní kurz, v jehož průběhu si uchazeči mají udělat obrázek o tom, co je čeká. Od českých „dnů otevřených dveří“ se *matchingsdag* liší tím, že je pro uchazeče povinný, účastníci během něj vykonávají různé aktivity a píšou test. Na základě výsledků obdrží nezávaznou zpětnou vazbu. UU. *Bachelors: Informatie voor Nederlandse studenten* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://bit.ly/2ZsamMT>. Dále také DE GROOT, Rene. Recruitment of Minds: Selecting Professors in the Netherlands. 1993, 41 *Am. J. Comp. L.*, s. 444.

¹⁰⁷ WILSON, Richard J., ref. 96, s. 181.

¹⁰⁸ Emailová korespondence s K. J. A. Goossensem, studijním poradcem pro LLB, 26. 4. 2018.

¹⁰⁹ Studiekeuze123, ref. 95.

3.2.2 Přijímací řízení na právnické magisterské programy (LLM)

Do jednotlivých programů LLM je ročně přijímáno 30 – 80 uchazečů, největším je kurz Soukromé právo (*Privaatrecht*).¹¹⁰ Podmínky pro přijetí se různí podle zvoleného programu, obecnými kritérii jsou absolvované volitelné předměty v bakalářském programu a studijní výsledky. Uchazeč také předkládá motivační dopis a životopis. Výběrová komise může pozvat uchazeče k pohovoru.¹¹¹

3.3 PF UK

Po nepříjemných zkušenostech s organizováním vlastních přijímacích zkoušek PF UK stejně jako další dvě české právnické fakulty přešla na Národní srovnávací zkoušky (NSZ) společnosti Scio. Výsledné pořadí uchazečů je sestaveno kombinací výsledků testu Obecných studijních předpokladů (OSP) a Základů společenských věd (ZSV), přičemž oddíl OSP je přisuzována větší váha (1,25 ku 0,75).¹¹²

Test OSP se formátem podobá testům LSAT užívaných americkými právnickými fakultami – neověřuje encyklopedické znalosti. Jak uvádí Scio: „*Úlohy testují schopnost precizní práce s jazykem, porozumění delším textům a předložené argumentaci. (...) Úlohy testují schopnost pracovat s kvantitativními údaji a provádět základní matematické úvahy, schopnost zorientovat se v sadě podmínek a vyvozovat z nich a schopnost práce se soubory informací.*“¹¹³ Test ze ZSV ověřuje základní znalosti z oborů psychologie, sociologie, filozofie, politologie, práva, ekonomie, evropské integrace a moderních dějin.¹¹⁴

Podle pravidel pro bonifikaci PF UK přičte k bodům z NSZ navíc 5 bodů za maturitní zkoušku s celkovým hodnocením „prospěl/a s vyznamenáním“. Dalších 10 bodů lze získat za státní nebo mezinárodně uznávané zkoušky z cizích jazyků (např. FCE,

¹¹⁰ UU. *Masters: Privaatrecht (LLM)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GUz95I>.

¹¹¹ Podmínky pro konkrétní programy jsou dostupné na jejich příslušných stránkách, UU. *Masters (LLM)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2T3v05S>.

¹¹² PF UK. *Podmínky pro přijetí ke studiu do magisterského studijního programu právo a právní věda na PF UK pro akademický rok 2018/2019 schválené akademickým senátem Právnické fakulty UK* [online]. 31. 5. 2018 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GVZYq8>.

¹¹³ SCIO. *Popis a ukázky testů: Test OSP v NSZ* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/osp.asp>.

¹¹⁴ SCIO. *Popis a ukázky testů: ZSV* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/testy/zsv.asp>.

TOEFL, TELC).¹¹⁵ Neúspěšný uchazeč může zvolit alternativní cestu skrze zpoplatněný kurz CŽV.¹¹⁶

Ačkoliv v posledních letech klesá počet přihlášek (což se týká všech právnických fakult v ČR), stále panuje výrazný převis v počtu uchazečů a přijatých.¹¹⁷ První ročník má obvykle kapacitu 650 studentů, do studia se запиše kolem 600.¹¹⁸ Poměr neúspěšného studia, tedy předčasného ukončení pro neprospěch či na vlastní žádost se snižuje s každým završeným ročníkem (od nižších desítek v prvním ročníku po jednotky v pátém ročníku a v uzavřeném studiu).¹¹⁹ Na ostatních fakultách v ČR je dlouhodobě situace obdobná.¹²⁰

3.4 Shrnutí

Lze uzavřít, že program LLB na UU využívá selekci v průběhu. Příjímací zkoušky nejsou potřeba, jelikož kapacita právnických programů v zemi uspokojuje poptávku. To je dáno především tím, že přístup k univerzitnímu vzdělání (skrze diplom VWO) má jen zhruba pětina všech středoškoláků. Z českého pohledu systém umísťování uchazečů na základě ne zcela objektivních kritérií může připomínat „umístěnky“ z dob socialismu. Absolventi nizozemských středních škol si ale pochopitelně mohou vybrat, zda a kam si přihlášku podají. Přesto nepovažují nizozemský model za ideální – ač se na první pohled tváří jako velmi otevřený, ve skutečnosti třídí děti už v útlém věku a klade překážky v přístupu k univerzitnímu vzdělání.

Český systém je otevřenější, k univerzitnímu vzdělání má přístup většina středoškoláků. Právnické fakulty volí selekci při vstupu a vhodný model přijímací zkoušky zaměřené na obecné studijní předpoklady. Zvolení modelu má zároveň vliv na aspirace – pokud je test založen na znalostech, studenti středních odborných škol mohou mít pocit, že v přímém srovnání s lépe připravenými studenty gymnázií nemají šanci. Model OSP dává větší šance na přijetí u studentů s lepšími studijními předpoklady, ne jen encyklo-

¹¹⁵ PF UK, ref. 112

¹¹⁶ PF UK. *Kurz CŽV. Podmínky pro rok 2018/2019* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TYjo1i>.

¹¹⁷ PF UK. *Výroční zprávy* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tp0Awl>.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ V letech 2003-2014 klesla neúspěšnost právnického studia z 30 % na 10 % a koncentrovala se do prvního ročníku studia. MŠMT. *Vývoj studijní úspěšnosti na českých VVŠ mezi lety 2003-2015* [online]. [cit. 2019-02-22]. 2015, s. 19. Dostupné z: <https://bit.ly/2E0FitU>.

pedickými znalostmi, a více tedy využívá intelektuální potenciál maturantů.¹²¹ I tak ale na PF UK přichází pouze 10 % studentů z jiného typu střední školy než je gymnázium.¹²²

Přijímací zkoušky organizované soukromou společností Scio snižují organizační zátěž a v zásadě vylučují korupci. Dosavadní zkušenost potvrzuje anonymní a objektivní zhodnocení uchazečů; jak uvádí Scio v tiskové zprávě z roku 2018, pohlaví, věk ani národnost nemají vliv na výsledek.¹²³ Vyhodnocení je transparentní a přezkoumatelné.¹²⁴ Jelikož výsledky akceptují desítky českých i slovenských institucí,¹²⁵ jsou NSZ pro uchazeče pohodlnější než cestování z jedné fakulty na druhou. V roce 2016/2017 se NSZ zúčastnilo 21 319 uchazečů o vysoké školy, odhadem každý třetí maturant,¹²⁶ což univerzitám zajišťuje velký výběr uchazečů. Obvykle je organizováno 6 termínů NSZ od prosince do května, uchazeč se může zúčastnit libovolného počtu termínů.¹²⁷ To může zvyšovat objektivitu, jelikož se snižuje pravděpodobnost ovlivnění výkonu momentální psychickou kondicí.

Na druhou stranu bývá Scio kritizováno za pořádání přípravných kurzů, prodej pomůcek i za zmíněnou možnost absolvovat více pokusů NSZ (jejich cena se postupně zvyšuje).¹²⁸ V USA je v souvislosti s mimoškolními přípravnými kurzy používán pojem *shadow education* – aktivity zvýhodňující již privilegované studenty z vyšších sociálních vrstev.¹²⁹ Pozitivní je, že na tuto nerovnost částečně reagují jak fakulty (proplácení jednoho termínu zkoušek), tak i Scio (sociální sleva).¹³⁰ Obdobnou námitku lze mít i

¹²¹ KONEČNÝ, Tomáš; BASL, Josef; MYSLIVEČEK, Jan. Přejít mezi střední a vysokou školou a role různých modelů přijímacích řízení. *Sociologický Časopis*. 46(1), 2010, s. 43-72.

¹²² Viz URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 171.

¹²³ SCIO. *Tiskové zprávy a aktuality: Úlohy v přijímačích řeší stejně dobře chlapci i dívky, zjistili odborníci* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2ShpJ6k>.

¹²⁴ Uchazeči mají k dispozici online rozhraní se správným řešením, kam mohou vkládat veřejnou oponenturu, viz bod 14. Obchodních podmínek (Pravidla účasti v NSZ) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H9Xm7U>.

¹²⁵ Ve školním roce 2017/2018 se jednalo o 51 fakult v ČR, 31 fakult na Slovensku a jednu fakultu ve Švýcarsku, viz SCIO. *Přehled fakult s NSZ* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/fakulty-vs.asp>.

¹²⁶ V daném roce odmaturovalo 53 020 studentů, viz MŠMT, ref. 104.

¹²⁷ SCIO. *Termíny a místa* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/termíny-a-místa.asp>.

¹²⁸ Ke konci roku může jedna kompletní zkouška (OSP i ZVS) stát v souhrnu přes tisíc korun. Majetnější uchazeči jsou zvýhodněni. K tomu např. HRONOVÁ, M. a MRÁZOVÁ, Š. Strach z neúspěchu dělá z přípravy na přijímací zkoušky na střední školy dobrý obchod. *Hospodářské noviny* [online]. 25. 5. 2018 [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ir0vCz>.

¹²⁹ BUCHMANN, Claudia, CONDRON, Dennis J., ROSCIGNO, Vincent J. Shadow education, American style: Test preparation, the SAT and college enrollment. *Social forces*, 2010, 89 (2), s. 435-461.

¹³⁰ Sociální potřebnost je odvozována od nároku přídatku na dítě dle § 17 a násl. zákona č. 117/1995 Sb., o sociální podpoře. Přesto je však poskytnutí slevy vždy na posouzení společnosti Scio, viz bod 18 Obchodních podmínek (Pravidla účasti v NSZ) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/podminky.asp>.

vůči bonifikaci založené na zpoplatněných jazykových certifikátech či zpoplatněné formě přijetí skrze CŽV.

Jelikož je studentská „úmrtnost“ v průběhu studia relativně nízká, lze i přes tyto drobné výhrady konstatovat, že současný model přijímacích zkoušek efektivně vybírá uchazeče s nejlepšími předpoklady pro studium. Poznatky z této kapitoly jsou důležité i pro zbytek této práce. Jak již bylo řečeno, účelem přijímací zkoušky je vybrat uchazeče s těmi nejvhodnějšími vlastnostmi k danému studiu. Proto by podoba zkoušky měla korespondovat s metodami výuky a zkoušení užívanými danou institucí. Zjednodušeně řečeno, pokud si PF UK vybírá špičkové gymnazisty s analytickým a logickým myšlením, nelze se divit jistému roztrpčení a demotivaci,¹³¹ pokud se po příchodu na vysokou školu setkají s frontální výukou a memorováním definic. Právě nutnost harmonického propojení všech článků vzdělávacího procesu (od přijímacích zkoušek přes výuku až po státní závěrečné zkoušky) bude na řadě míst této práce zdůrazněna.

¹³¹ Viz ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017. BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), 523. Bod III. 3.

4. Studijní plán

4.1 Úvod

Studijní plán každého studijního programu bývá formován tradicí dané země (či konkrétní univerzity) a pronikáním nových vzdělávacích trendů.¹³² Pincus s nadsázkou zmiňuje ještě třetí faktor: schopnost akademiků ukrojit co největší část rozvrhu pro svůj předmět.¹³³ Při zkoumání studijních plánů jednotlivých právnických fakult se proto setkáváme s nepřehledným množstvím řešení. Liší se rigidnost (poměr mezi povinnými a volitelnými předměty) i zaměření plánu (poměr mezi předměty obecnými / praktickými / platného práva)

Na základě starší komparativní studie Bobek označil za „právnícké minimum“ právo občanské, obchodní, trestní, správní, ústavní, evropské a dalších pět předmětů obecné či praktické povahy.¹³⁴ Aktuální přehled o zahraničních systémech si lze udělat jen z jednotlivých příspěvků a fakultních webů, nicméně jak se přesvědčíme níže na příkladu UU, Bobkův výčet je i dnes aktuální.¹³⁵

V budoucnu budou právnické fakulty patrně prohlubovat internacionalizaci, resp. europeizaci poskytovaného vzdělání, a to zaváděním *double-degrees* a rozšiřováním nabídky cizojazyčných předmětů. To je logický důsledek harmonizace práva, rozšíření studijní a pracovní mobility.¹³⁶ Druhým trendem bude multioborové zaměření právníků,¹³⁷ zprostředkované skrze volitelné předměty či studium dvou oborů v anglosaské podobě *major / minor*. Lze očekávat i hlubší spolupráci právnických a neprávnických fakult.

¹³² Zajímavý příspěvek o formování studijních plánů amerických právnických fakult představuje GORDON, Robert W. The Geologic Strata of the Law School Curriculum. *Vand. L. Rev.*, 2007, 60, s. 339.

¹³³ PINCUS, William. Reforming Legal Education. *ABAJ*, 1967, 53, s. 436.

¹³⁴ Autor vycházel z práce Magdy Salykové, viz BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (12), bod II. 6.

¹³⁵ Studijní plány francouzských, německých, rakouských a slovenských právnických fakult viz KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009.

¹³⁶ KORNET, Nicole. *Building a European-Oriented Law Curriculum*. Maastricht European Private Law Institute Working Paper No. 2011/17. 11. 4. 2011. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssm.1806916>. BLACKETT, Adelle. Globalization and Its Ambiguities: Implications for Law School Curricular Reform. *Colum. J. Transnat'l L.* 1998, 37, s. 57. BUSCH, Jürgen. European Legal Education: Between The Needs Of The Nation State And An Ever Closer European Union. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-03-2.

¹³⁷ MAK, Elaine, ref. 6, s. 13.

4.2 UU

4.2.1 Úvodní poznámky

Mezi tradiční prvky nizozemského právního vzdělání řadí prof. Wilson důraz na povinné předměty, převahu teorie nad praxí a rigidní segregaci studentů do profesních drah.¹³⁸ Kurikula nizozemských právnických fakult jsou si velmi podobná. Náplň bakalářského stupně má posluchače uvést do práva a jeho základních odvětví, výuka je více obecná. Naopak magisterské obory (viz kapitola 2.2) jsou zaměřené na konkrétní právní odvětví a vyučované předměty jsou úzce specializované. Výjimkou je relativně nedávno založená Univerzita v Maastrichtu (1976), která podle prof. Wilsona jako jediná věnuje adekvátní pozornost rozvoji právních dovedností a při výuce využívá moderní výukové metody.¹³⁹

Pro úplnost uvádím, že nizozemský akademický rok začíná 1. září a končí 31. srpna.¹⁴⁰ Zimní semestr trvá od září do ledna, letní semestr od února do června. Semestr je rozdělen na dva bloky (*periode*) po deseti výukových týdnech, přičemž v každém bloku jsou vyučovány jiné předměty. Zkouškové období v českém slova smyslu neexistuje, závěrečné zkoušky probíhají obvykle v posledním výukovém týdnu daného bloku. Jelikož studenti plní studijní povinnosti v průběhu semestru (typicky odevzdávají eseje) a rozsah závěrečné zkoušky je limitován probranou látkou, studenti nepotřebují k přípravě na zkoušku tolik času (blíže v kapitole 5).

4.2.2 Studijní plán

Studijní plán LLB je podle čl. 3.4 Pravidel studia a zkoušení (*Onderwijs- en examenregeling*, OER) rozvržen na tři roky a 180 ECTS.¹⁴¹ Všechny povinné a povinně volitelné předměty mají shodně kreditové ohodnocení 7,5 ECTS.

¹³⁸ WILSON, Richard J, ref. 96, s. 181.

¹³⁹ Tamtéž. Nabízí se paralela s anglickými univerzitami (University of York, Northumbria University), jež byly také založeny teprve v druhé polovině minulého století a vyučují právo prakticky a za pomoci moderních metod. K tomu např. GRIMES, Richard. Learning law by doing law in the UK. *International Journal of Clinical Legal Education*, 2014, 1, s. 54-57.

¹⁴⁰ Čl. 1.1 písm. k) WHW.

¹⁴¹ UU. *Onderwijs- en examenregeling (OER): bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid 2018/2019*. [online] 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2X8o0DU>. Magisterské programy mají vlastní pravidla, viz UU. *Education and Examination Regulations (EER) of the Master's Degree Programme in Law of Utrecht University 2018/2019*. [online] 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2u5BSkU>.

Studenti LLB mají společné předměty v prvním ročníku, na jeho konci si volí jeden ze tří směrů (*traject*). Směry mají odlišné studijní plány. *Toga-traject* je zaměřen na přípravu budoucích advokátů, soudců a státních zástupců. *Notarieel traject* připravuje studenty na výkon notářského úřadu, ale absolvent najde uplatnění i v jiných soukromoprávních oborech. Třetí směr, *multidisciplinair traject*, nabízí studentům nejvíce prostoru pro sestavení vlastního studijního plánu.¹⁴² Rozdělení nepředstavuje žádnou formální překážku při výběru magisterských programů ani při výběru právního povolání.

Každý předmět na UU je zařazen do jedné ze tří úrovní: úvodní, prohlubující a pokročilá (*inleidend, verdiepend, gevorderd*).¹⁴³ Proto jsou v prvním ročníku některé předměty pojaty jako úvod do problematiky a jejich náplní jsou spíše obecné principy. S platným právem přichází studenti do styku až s vyšší úrovní ve vyšších ročnících či magisterském programu.

K magisterskému studiu pouze stručně uvádím, že trvá nejčastěji jeden rok a studenti musí získat 60 ECTS. V praxi se obvykle jedná o studium tří povinných předmětů a diplomovou práci.¹⁴⁴ Studium LLM prozatím ponechám stranou – jeho programy jsou striktně specializované a nepodávají tak relevantní obraz o páteři studijního plánu právního programu.

4.2.3 První ročník

Kromě diplomové práce, jež má specifické postavení a spadá až do třetího ročníku, je povinných předmětů společného základu osm. Všechny se vyučují v prvním ročníku a dávají dohromady 60 ECTS.¹⁴⁵ Mezinárodní právo veřejné je vyučováno pouze v angličtině. Tabulky zachycují doporučený průběh studia, překlady názvů jsou založeny na skutečném obsahu předmětů.¹⁴⁶

¹⁴² UU. *Bachelors: Rechtsgeleerdheid* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Nm37jZ>.

¹⁴³ Čl. 4.1 OER. Toto rozlišení slouží též k určení prekvizit.

¹⁴⁴ Příloha 2 EER.

¹⁴⁵ Příloha 1 OER.

¹⁴⁶ Sylaby jsou dostupné v interním studentském systému UU.

Ročník	Blok	Původní název	Překlad
1	1	<i>Grondslagen van recht</i>	Základy práva
		<i>Inleiding staats- en bestuursrecht</i>	Úvod do ústavního a správního práva
	2	<i>Inleiding privaatrecht I: Verbintenissenrecht</i>	Úvod do občanského práva I.: Závazky
		<i>Inleiding strafrecht</i>	Úvod do trestního práva
	3	<i>Inleiding privaatrecht II: Goederenrecht</i>	Úvod do občanského práva II.: Věcná práva
		<i>Public International Law</i>	Mezinárodní právo veřejné
	4	<i>Inleiding Europees recht</i>	Úvod do evropského práva
		<i>Perspectieven op recht</i>	Právní filozofie

4.2.4 Druhý a třetí ročník

4.2.4.1 Toga-traject

Studenti *toga-traject* mají ve druhém ročníku předepsané pouze povinné předměty (60 ECTS). Na volitelné předměty mají prostor ve třetím ročníku, kde mohou naplnit 30 ECTS z libovolných předmětů (z jakékoliv fakulty UU či zahraniční univerzity). Dále si volí jeden ze čtyř povinně volitelných předmětů (7,5 ECTS).¹⁴⁷

Ročník	Blok	Původní název	Překlad
2	1	<i>Verbintenissenrecht</i>	Závazkové právo
		<i>Materieel strafrecht</i>	Trestní právo hmotné
	2	<i>Goederenrecht</i>	Věcná práva
		<i>Bestuursrecht</i>	Správní právo
	3	<i>Vennootschappen en rechtspersonen</i>	Obchodní společnosti a právnické osoby
		<i>Constitutioneel recht</i>	Ústavní právo
	4	<i>Strafprocesrecht</i>	Trestní právo procesní
		<i>Burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht</i>	Občanské a správní právo procesní
3	1	Volitelné předměty (30 ECTS)	
	2		
	3	<i>European Law</i>	Evropské právo
		<i>Algemene rechtsleer</i>	Teorie práva
	4	Povinně volitelný předmět (7,5 ECTS)	
		<i>Afstudeerwerk</i>	Diplomová práce

¹⁴⁷ Jedná se o předměty Pracovní právo, Insolvenční právo, Správní právo v soukromoprávním kontextu, Trestní právo v soukromoprávním kontextu (*Arbeidsrecht, Insolventierecht, Overheid en privaatrecht, Strafrecht en privaatrecht*)

4.2.4.2 Notarieel traject

Tento směr nenabízí žádný prostor pro volitelné předměty. Téma diplomové práce je povinně z oboru soukromého práva.¹⁴⁸

Ročník	Blok	Původní název	Překlad
2	1	<i>Verbintenissenrecht</i>	Závazkové právo
		<i>Materieel strafrecht</i>	Trestní právo hmotné
	2	<i>Goederenrecht</i>	Věcná práva
		<i>Bestuursrecht</i>	Správní právo
	3	<i>Vennootschappen en rechtspersonen</i>	Obchodní společnosti a právnické osoby
		<i>Notaris, recht en samenleving</i>	Notář, právo a společnost
	4	<i>Strafprocesrecht</i>	Trestní právo procesní
		<i>Burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht</i>	Občanské a správní právo procesní
3	1	<i>European Law</i>	Evropské právo
		<i>Registergoederenrecht</i>	Veřejné seznamy
	2	<i>Personen- en familierecht</i>	Rodinné právo a právo osob
		<i>Bedrijfseconomie</i>	Ekonomie pro podnikání
	3	<i>Relatievermogensrecht</i>	Rodinné právo majetkové
		<i>Belastingrecht</i>	Daňové právo
	4	<i>Insolventierecht</i>	Insolvenční právo
		<i>Afstudeerwerk</i>	Diplomová práce

4.2.4.3 Multidisciplinair traject

Pro studenty, kteří po prvním ročníku neinklinují ke konkrétní právnické profesi, existuje multioborový směr. V průběhu druhého a třetího ročníku si studenti vybírají 8 z nabízených 10 předmětů. Na výběr jsou povinné a povinně volitelné předměty nabízené *toga-traject*.¹⁴⁹ Povinný je pouze jeden předmět – Teorie práva (*Algemene rechtsleer*). Zbylých 45 ECTS mohou studenti vyplnit libovolnými volitelnými předměty.

4.3 PF UK

Srovnáme-li současnou podobu studijního plánu PF UK s jeho prvorepublikovou podobou, všimneme si pouze několika výraznějších změn.¹⁵⁰ Ubylo výuky historie, církevní právo již není povinný předmět a zmenšil se i prostor pro neprávnické ekonomické předměty. V reakci na společenské změny se mezi povinnými předměty objevilo evropské právo a právo životního prostředí. Základní kostra je stejná dodnes: po teoreticko-historickém bloku je student postupně seznamován s nejdůležitějšími právními odvětvími, a to v rámci vícesemestrálních předmětů.

¹⁴⁸ Příloha 1 OER.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Viz HOCHMANOVÁ, Alexandra. *Právnické vzdělávání a pokusy o reformu právnického studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti* [online]. 2016, s. 60-64. [cit. 2018-07-30]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/79282>. Dizertační práce. PF UK.

Studijní plán pro rok 2018/2019 zachovává devítisemestrální studium rozvržené na 300 ECTS. Povinné předměty dávají dohromady 228 ECTS, tedy přibližně 75 % doporučeného studijního plánu. Kreditová hodnota pro ně není stanovena jednotně, ale v rozmezí 4–6 ECTS (v případě Obchodního práva I. pouze 1 ECTS).¹⁵¹

Studenti se mohou volně profilovat prostřednictvím povinně volitelných předmětů (39 ECTS) a volitelných předmětů (15 ECTS). I v této kategorii mají předměty různou kreditovou dotaci, obvykle v rozmezí 2–5 ECTS. Katalog předmětů je velmi bohatý, studenti jsou při výběru vázání pouze prerekvizitami. V rámci volitelných předmětů mají studenti možnost absolvovat předměty z jiných fakult UK i zahraničních univerzit. V případě, že student absolvuje určitou skupinu předmětů, splní tím „specializační modul“, což ale nemá žádný praktický význam.¹⁵²

Dalších 12 ECTS získají studenti za jazykové povinně volitelné předměty – studenti si povinně volí jeden ze světových jazyků, výuka se soustředí na odbornou právní terminologii. Posledních 6 ECTS student získá za absolvování Diplomového semináře.¹⁵³

4.4 Shrnutí

Následující odstavce obsahují analýzu rozdílů ve výše popsaných studijních plánech a návrhy možných změn. Připomínám, že dle mého názoru by mělo být studium dvojstupňové. Většina návrhů se ale dá aplikovat i do současné podoby studijního programu.

4.4.1 Specializace

Na první pohled největší rozdíl v organizaci studia je rozřazení nizozemských studentů do profesních trajektorií. Výše zmíněná Wilsonova charakteristika tedy platí i pro UU. Tento způsob specializace může přinášet jistá pozitiva, např. rozvíjení dovedností typických pro dané profese. Nelze se ale ubránit pocitu, že toto dělení přichází příliš brzy.¹⁵⁴ K výkonu regulovaných právnických profesí je tak či onak potřeba další studium na magisterském stupni – studenti se tedy zbytečně fixují na povolání, které budou

¹⁵¹ PF UK. *Doporučený průběh studia 2018/2019* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Eq3Duq>.

¹⁵² PF UK. *Pravidla studia 2018/2019* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2U31Bs9>.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Rozdělování a volení specializací je ostatně typické pro celé nizozemské školství, viz kapitola 3.2 a zdroje tam uvedené.

moci vykonávat nejdříve za několik let. Smyslem bakalářského stupně by měla být obecná průprava, a to v rovině právních oborů (znalostí) i profesí (dovedností). Přebírat tuto koncepci proto nedoporučuji.

Vhodnější je způsob, kterým jakým se specializují studenti PF UK – zápisem specializovaných povinně volitelných předmětů (PVP). Systém je ale ke své škodě možná až příliš liberální. Studenti mají tendenci hledat PVP s nejuhodnějším poměrem práce / kredity.¹⁵⁵ Řešením by mohlo být roztřídění PVP do tematických „bloků“, podobných dnešním specializačním modulům. Studenti by si poté nezapisovali jednotlivé PVP, ale celé bloky (např. jeden či dva za celé studium, zbytek volitelný).¹⁵⁶ Pokud si fakulta stanovila za cíl posílení významu specializace,¹⁵⁷ stálo by za zvážení i zvýšení kreditového ohodnocení PVP za současného zvýšení jejich náročnosti.

4.4.2 Platné právo v prvním ročníku?

Ač se na první pohled může zdát, že studenti LLB již v prvním semestru probírají platné právo, není tomu tak. Nahlédnutím do sylabu povinných předmětů zjistíme, že studenti jsou v úvodních předmětech seznámeni se základními instituty a teoriemi, učí se o jejich smyslu, podstatě a historickém vývoji. Důraz není kladen na konkrétní zakončení v nizozemském právním řádu, ale na chápání institutu v celospolečenském a mezinárodním kontextu.¹⁵⁸ Na platné právo se soustředí předměty ve vyšších ročnících.

Studijní plán PF UK, resp. náplň studia prvního ročníku je v tomto ohledu sestaven obdobně.¹⁵⁹ Doporučil bych jen látku přeskupit a koncentrovat tak, aby vznikly dva ucelené předměty poskytující 1) úvod do práva soukromého, 2) úvod do práva veřejného.

Ad 1) Význam římského práva je pro současnou podobu kontinentálního soukromého práva mimořádný. Společný římskoprávní základ propojuje občanské zákoníky

¹⁵⁵ Viz např. ŘÍHA, Michal. *Návrhy k dlouhodobému záměru PF UK 2016-2020* [online]. Materiál pro zasedání AS PF UK 17-18. 3. 2016, s. 3.

¹⁵⁶ Další výhody takového přístupu viz ČERNÁ, Barbora, Miroslav MAKAJEV, Pavel PRAŽÁK a Jan ŠVARC. Zpráva studentské části Komise pro koncepci studia PF UK. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právního vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 117. ISBN 978-80-87284-03-2.

¹⁵⁷ PF UK. *Dlouhodobý záměr Právnické fakulty Univerzity Karlovy na období 2016-2020*. [online] Praha, 2016, s. 4. Dostupné z: <https://bit.ly/2JaTbvz>.

¹⁵⁸ Sylaby jsou dostupné v interním informačním systému UU OSIRIS, [cit. 2018-10-17].

¹⁵⁹ V nové akreditaci by mělo být občanské právo vyučováno již od druhého semestru prvního ročníku. BOHÁČ, Radim. *Doporučený studijní plán* [online]. Praha, verze ze dne 4. února 2019 pro výjezdní zasedání AS PF UK. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z interního úložiště. Dále také LIOLIASOVÁ, Pavla. Budoucí právníky čekají změny. Důležité předměty začnou studovat dřív, získají víc času na praxi [online]. *iROZHLAS*, 26. 3. 2019 [cit. 2019-04-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TpjN0B>.

mnoha evropských zemí a znalost jeho principů, institutů a systematiky je proto pro moderního „evropského“ právníka bezesporu užitečná. Výuka římského práva by tedy měla pokračovat, ale skutečně sloužit jako úvod do soukromého práva. Důraz by měl být kladen na instituty užívané občanským právem dodnes, nikoliv na překonané části jako je otroctví, rodinné právo, či vývoj římského státu.¹⁶⁰

Ad. 2) Základní znalosti společenských věd ověřuje přijímací zkouška, proto navrhuji sloučení Politologie a Státovědy do jednoho předmětu nazvaného např. Úvod do veřejného práva.

4.4.3 Historie práva

Výuka obecných právních dějin by měla být zařazena do kategorie povinně volitelných předmětů. Doopravdy „není úkolem právnické fakulty, aby vyučovala studenty dějepisu.“¹⁶¹ Základní dějepisné znalosti studenti prokázali již při přijímací zkoušce. Posouzení přínosu by se mělo týkat i výuky československých právních dějin. Ačkoliv nezpochybňuji, že historie je pro pochopení současného práva důležitá, při pohledu na výuková témata a zkouškové okruhy lze jen malou část látky označit za skutečně relevantní.¹⁶² Látka by proto měla být redukována na vývoj českého práva a státu ve 20. století a koncentrována do jednoho povinného předmětu v prvním semestru. Tento předmět by pokryl potřebu věnovat se historii práva a ústavního vývoje ve všech navazujících předmětech.

4.4.4 Praktický úvod do studia práva

Bobek navrhuje zavedení speciálního povinného předmětu, který by vedle teorie práva učil základům metodologie právního výzkumu, právního psaní, logiky a rétoriky.¹⁶³ Kromě toho, že na UU v zimním semestru probíhá „úvodní týden“,¹⁶⁴ studijní plán LLB též obsahuje předmět Základy práva, který rozvádí Bobkem zmíněné dovednosti. Domnívám se, že v současném studijním plánu PF UK je dostatečný prostor pro rozvoj těchto dovedností v rámci předmětu Teorie práva – stačí tedy poupravit jeho sylabus. Do nové akreditace je navíc navržen třídní kurz Úvod do studia práva, který

¹⁶⁰ Nízký přínos římského práva k výuce práva ostatně zmiňoval Masaryk před více než sto lety, viz MASARYK, Tomáš Garrigue, ref. 9, s. 67-68.

¹⁶¹ BOBEK, Michal, ref. 134, s. 446.

¹⁶² KPD PF UK. *Dokumenty* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2XjRJdi>.

¹⁶³ BOBEK, Michal, ref. 134, s. 446.

¹⁶⁴ Čl. 7.2 OER.

koncepce zvláštního předmětu a úvodního týdne vhodně propojuje.¹⁶⁵ Závěrem připomínám, že dovednosti musí být dále procvičovány v průběhu celého studia (více v kapitole 5.5).

4.4.5 Mezinárodní kontext

V programu LLB je mezinárodní právo a druhá úroveň evropského práva vyučována pouze v angličtině, stejně tak mnoho volitelných předmětů. To je umožněno vysokou jazykovou vybaveností nizozemských studentů a množstvím zahraničních vyučujících. Výuku cizích jazyků na PF UK považují za užitečnou a na vysoké úrovni, proto by měla být i nadále povinnou částí studijního plánu. Počet zahraničních vyučujících na PF UK by měl být zvyšován, katalog cizojazyčných odborných předmětů je velmi bohatý.

Pozitivní přínos interakce se zahraničím je nepopíratelný, tím spíše pro ČR po padesáti letech izolace. Přestože právníci vždy těžili ze zahraničních zkušeností, PF UK ve studijním plánu se zahraničním výjezdem výslovně nepočítá. Právě množství navazujících vícesemestrálních předmětů a absentující předěl mezi bakalářským a magisterským programem může být příčinou toho, že studenti odkládají odjezd až na závěr studia¹⁶⁶ a čím dál častěji vyjíždějí pouze na jeden semestr.¹⁶⁷ Strategie vysílat studenty až v pozdější fázi studia je samozřejmě legitimní, je však nutné počítat s tím, že studenti v takovém případě budou vnímat zahraniční výjezd spíše jako cosi „navíc“ než přirozenou součástí studia. Organizační zajištění a nabídka zahraničních výjezdů je na vynikající úrovni.

4.4.6 Rovné postavení všech povinných předmětů

Již zmíněnou vícesemestrálnost předmětů považují za podstatný nedostatek současné podoby studijního plánu. Co více, domnívám se, že je příčinou mnoha problémů, kterým PF UK dnes čelí. Vícesemestrálností neoznačují fakt, že na sebe určité předměty navazují, nýbrž odtržení výuky od evaluace. Jinak řečeno, považují za nevhodné uspořádání, kdy je látka vyučována v jednom semestru, ale zkoušena na konci jiného semest-

¹⁶⁵ BOHÁČ, Radim. *Doporučený studijní plán* [online]. Praha, verze ze dne 4. února 2019 pro výjezdní zasedání AS PF UK. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z interního úložiště. URBAN, Michal. *Centrum právních dovedností: vyjádření ke kurzu Úvod do studia práva* [online]. Praha, 30. 1. 2019. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z interního úložiště.

¹⁶⁶ DAMOHORSKÝ, Milan. *Slovo proděkana k výběrovému řízení k vysílání studentů v rámci programu Erasmus+ pro akademický rok 2018/2019* [online]. Praha, 22. 3. 2018. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GYVmq6>

¹⁶⁷ PF UK. *Výroční zpráva o činnosti 2017* [online]. Praha, 2018, s. 27. Dostupné z: <https://bit.ly/2Hiu73V>.

ru, obvykle o semestr či dva později.¹⁶⁸ Taková praxe dle mého názoru není v souladu se zásadami moderní pedagogiky (více v kapitole 6).

Především je chybné předpokládat, že si studenti dopodrobna pamatují látku, která se probírala před rokem či dokonce rokem a půl. Právě proto, že se budou muset vše učit znovu ve zkouškovém období, studenti ztrácejí motivaci k jakékoliv práci v průběhu studia a mnohdy studují absenčně. Podle provedené studie se „34 % studentů třetího a celých 62 % studentů pátého ročníku přes semestr přestalo připravovat do školy a učí se jen ve zkouškovém období a 21 % studentů třetího a celých 48 % studentů pátého ročníku přestalo chodit na většinu přednášek a seminářů. Studenti přitom zjevně mají ochotu se studiu věnovat...“¹⁶⁹

Nemusím nijak zdůrazňovat, že průběžné učení s dostatkem času na pochopení a vstřebání znalostí je v kombinaci s pravidelným opakováním a formativní evaluací daleko efektivnější, než horečné učení z paměti na poslední chvíli.¹⁷⁰ Roli zápočtů nelze posoudit, jelikož podmínky pro jejich získání se u jednotlivých vyučujících často výrazně liší. Tak či onak, zevrubná kontrola znalostí probíhá vždy až při závěrečné zkoušce, a to z látky ze všech semestrů.

Pokud tedy vycházíme z toho, že látka ze všech semestrů je stejně důležitá, jsou si rovny i všechny části povinných předmětů. Proto je nutné sjednotit jejich kreditové ohodnocení, zrušit rozlišování zápočtů, klasifikovaných zápočtů, klauzurních prací¹⁷¹ a zkoušek a zavést jednotnou, vždy známkovanou *zkoušku*. Předměty na sebe mohou (musí) nadále navazovat, ale každá z částí by měla představovat oddělený úsek zakončený standardní, rovnocennou a zevrubnou zkouškou zaměřenou na látku daného semestru. To umožní rovnoměrné a průběžné studijní vytížení studentů. Zároveň bude zajištěno, že si studenti skutečně odnáší znalosti (a zpětnou vazbu) do navazující části předmětu. Pomoci by mohlo i řádné vymezení cílů předmětu v sylabech a pozměnění systému zkoušení, k čemuž se dostanu v následujících kapitolách.

¹⁶⁸ Čl. 7 SZŘ UK jasně stanovuje, že „předmět je jednosemestrální nebo dvousemestrální v rámci téhož akademického roku.“ Domnívám se, že studijní plán PF UK v případě Trestního práva a Správního práva toto pravidlo obchází.

¹⁶⁹ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 175

¹⁷⁰ „Učení by se nemělo stát mechanickým procesem. Jestliže studenti látce neporozumí, rychle ji zapomenou.“ viz PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. Studenti věnují přípravě na zkoušku v průměru 7 dní, v průběhu studia se připravuje na zkoušku pouze 19 % studentů, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, s. 33-34

¹⁷¹ Klauzurní práce by měly být začleněny do písemné části zkoušky. KLP je jedna z forem kontroly studia, nikoliv samostatně stojící předmět o určitém obsahu (více v kapitole 6).

5. Některé aspekty výuky

5.1 Úvod: cíle vzdělávání

Jelikož na téma jednotlivých vyučovacích metod existuje mnoho odborné literatury,¹⁷² v této části se budu věnovat spíše vybraným aspektům současné podoby výuky na PF UK. Než se ale pustím do konkrétních prvků výuky, dovolím si obecnou poznámku k cílům vzdělávání a nutnosti jejich vymezení.

Názory na to, jak vymežit cíle vzdělávání, jsou různé, odborníci se ale shodují, že jejich vymezení je nezbytné.¹⁷³ Určit, čeho se výukou snažme dosáhnout, je základním předpokladem úspěchu a proto i primárním úkolem pedagoga (v našem případě garanta předmětu či vedení fakulty).¹⁷⁴ Cíle vzdělávání slouží jako základní vymezení principů a aspirací studijního programu. Jak vymežit cíle právnického vzdělávání?

Podle prof. Grimese a prof. Přibáně „vzniklo obrovské množství hodnocení a zpráv, které se zabývají tím, jak lze nejlépe dosáhnout potřebné kvality a relevance vzdělání pro zvolené povolání. Všechny tyto úvahy shodně uvádějí nutnost integrace výuky **znalostí, dovedností a hodnot na právnických fakultách.**“¹⁷⁵ I ostatní autoři pracují s touto trojicí: absolvent by si měl během studia vedle teoretických právních **znalostí** osvojit i určité penzum právnických **dovedností** (*lawyering skills*). Vzhledem k profesní a společenské odpovědnosti, kterou právníci mají, je nezbytné i rozvíjení **hodnot** a profesní etiky.¹⁷⁶ S tím souvisí i potřeba vnímat právo ve společenském kontextu.¹⁷⁷

¹⁷² K tomu např. TOMOSZEK, Maxim, ed. *Complex law teaching: knowledge, skills and values*. Olomouc: Palacký University, 2013. SCHWARTZ, Michael Hunter, Sophie SPARROW a Gerald F. HESS. *Teaching law by design: engaging students from the syllabus to the final exam*. Second edition. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2017. PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ. *Vyučovací metody na vysoké škole: praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. Praha: Grada, 2012. GRIMES, Richard. *Re-thinking legal education under the civil and common law: a road map for constructive change*. New York, NY: Routledge, 2017. HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK, Michal URBAN, eds., ref. 23.

¹⁷³ PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 393. KRISTKOVÁ, Veronika, ed. *Dovednosti ve výuce práva: formy a metodika výuky předmětů rozvíjejících právnícké dovednosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 18-19, 60-68. ISBN 9788021059498. Nezanedbatelné povinnosti v tomto směru vyplývají z evropských metodik, viz EU. *ECTS Users' Guide*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, s. 26. ISBN 978-92-79-43559-1.

¹⁷⁴ ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 78-86.

¹⁷⁵ GRIMES, Richard H. a Jiří PŘIBÁŇ, ref. 24, s. 18. Dále pak jimi citované zdroje.

¹⁷⁶ Např. KRISTKOVÁ, Veronika, ref. 173. DOHNAL, Vítězslav. Hodnoty v právu. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 90-100. ISBN 978-80-87284-03-2. MAK, Elaine. *The T-shaped lawyer and beyond: rethinking legal professionalism and legal education for contemporary societies*. The Hague: Eleven International Publishing, 2017, s. 15. ISBN 978-94-6236-798-2. DALY, Mary C. The ethical implications of the globalization of the legal profession: A challenge to the teaching of professional responsibility in the twenty-first century. *Fordham Int'l LJ*, 1997, 21. s. 1239.

Nahlédneme-li do vymezení cílů vzdělávání utrechtského LLB a PF UK, oba studijní programy tuto trojpilířovou strukturu v zásadě respektují.¹⁷⁸ Dalším krokem je vymezení cílů předmětů, k čemuž dochází právě konkretizováním a rozpracováním cílů vzdělávání v sylabech jednotlivých předmětů. Cíle předmětu nesmí být vymezeny pouhým programem přednášek, popisem oboru, ani seznamem zkouškových okruhů. Cíle předmětu jsou způsobilosti, které student studiem konkrétního předmětu nabývá.

Budeme-li respektovat zmíněnou třípilířovou strukturu, cíle předmětu budou spočívat v tom, co na konci výuky student **zná, umí** a jaké **postoje zastává**. V ideálním případě jsou tyto cíle nastaveny tak, aby byly SMART: konkrétní (*specific*), měřitelné (*measurable*), dosažitelné (*achievable*), realistické (*realistic*), časově ohraničené (*time-bound*).¹⁷⁹ Cílům přizpůsobujeme hodnotící metody, čemuž se budu podrobněji věnovat později.

Nahlédnutím do sylabů jednotlivých předmětů vyučovaných na PF UK musím konstatovat, že garanti předmětů na tento klíčový krok většinou rezignují. Grimes a Přibáň proto zcela správně doporučují vytvoření jednotné šablony, jež bude garantům všech předmětů sloužit jako vodítko pro vymezení cílů předmětů.¹⁸⁰ Jak vzdělávací cíle (syllabus) pro právnické předměty sestavit, opět podrobně popisuje výše citovaná literatura.

5.2 Přednášky

Podstata přednášky spočívá v podání teoretického výkladu velkému množství studentů.¹⁸¹ Připravit didakticky kvalitní přednášku je obtížné – neměla by být monologická, nýbrž obsahovat určité interaktivní prvky, přednášející musí mít určité prezentační

¹⁷⁷ Jak se dozví každý student prvního ročníku, právo nemá pouze normativní dimenzi, ale i rovinu sociální, axiologickou, mocenskou a informační, viz GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 21. ISBN 978-80-7380-454-1. K tomu např. DRÁPAL, Jakub. Co trápi běžné lidi? [online]. *Jiné právo*. 16. 3. 2017 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H5UMA0>.

¹⁷⁸ Pro LLB nalezneme cíle vzdělávání v čl. 3 OER. Pro PF UK lze cíle dovodit z profilu absolventa, který je zpracován na základě nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství, viz PF UK. *Žádost o akreditaci magisterského studijního programu Právo a právní věda*. [online] Praha, 2018, s. 7-8. Dostupné z: <http://bit.ly/2Pu0TAh>.

¹⁷⁹ DORAN, George T. There's a SMART way to write management's goals and objectives. *Management review*, 1981, 70, 11, s. 35-36. Dále také PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 394, 448. ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 78-86. SCHWARTZ, Michael Hunter, ref. 172, s. 37-64.

¹⁸⁰ GRIMES, Richard H. a Jiří PŘIBÁŇ, ref. 24, s. 23-24.

¹⁸¹ ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 23-38.

schopnosti. I přes veškerou snahu se pozornost studentů v průměru vytrácí už po 15-20 minutách,¹⁸² proto by podle Kristkové neměla přednáška trvat déle než 20 minut.¹⁸³

PF UK nijak nevybočuje z tradičního pojetí vysokoškolské výuky v Evropě. Základní kostru výuky podle současné akreditace tvoří kombinace přednášky a semináře. Zatímco seminářů se většina studentů PF UK pravidelně účastní,¹⁸⁴ přednášky se takové popularity netěší.¹⁸⁵ To ale není trend posledních let – už v roce 1891 Masaryk adresoval „*vsobecně známý fakt nízké návštěvnosti přednášek právě na právnické fakultě.*“¹⁸⁶

Dle očekávání studenti v písemných odpovědích na Říhův dotazník vytýkají přednáškám především nízký přínos a nezáživný výklad.¹⁸⁷ K podobným výsledkům dospěl i Urban s Trávníčkovou: „*Ukazuje se, že současní studenti si základní právní znalosti neodnášejí z přednášek, ale získávají je zejm. pomocí samostudia, případně ze seminářů povinných předmětů. S ohledem na předestřené výsledky nelze nevznést otázku po roli přednášek v dnešním vysokoškolském vzdělávání, jejich smysluplnosti a skutečného přínosu v rámci vzdělávacího procesu ve srovnání s jinými způsoby vzdělávání.*“¹⁸⁸

Taková otázka je vskutku aktuální. Pokusím se na ni odpovědět. Domnívám se, že student je stejně jako každý jiný člověk homo economicus a vybírá si ty cesty, které ho dovedou k cíli (složené zkoušce) s co nejmenšími vynaloženými náklady (čas, úsilí). I prof. Burman z University of Wyoming odpozoval, že se studenti účastní přednášek, jen pokud si myslí, že jim to pomůže u zkoušky.¹⁸⁹ Odpověď je proto z dostupných dat zcela jasná. Pokud má mít přednáška v dnešním vysokoškolském vzdělávání roli, musí být:

- 1. Přínosná** – přednáška musí nabídnout určitý nadstandard oproti učebnici, student musí mít jistotu, že znalosti z přednášky skutečně využije, ať je to při řešení

¹⁸² PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 166.

¹⁸³ KRISTKOVÁ, Veronika, ref. 173, s. 52

¹⁸⁴ Na dotaz „Chodíte na semináře?“ 66 % studentů odpovědělo „Ano“ (docházka 80-100 %), odpověď „Spíše ano“ (docházka 80-60 %) zvolilo 23,3 % studentů, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů k přednáškám na PF UK* [online]. 2017, s. 5.

¹⁸⁵ Na dotaz „Účastníte se pravidelně přednášek?“ 42,9 % studentů odpovědělo Ne (docházka 0-20 %), odpověď Spíše ne (docházka 40-20%) zvolilo 21,2 % studentů, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů k přednáškám na PF UK* [online]. 2017, s. 6.

¹⁸⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue, ref. 9, s. 67.

¹⁸⁷ ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů k přednáškám na PF UK* [online]. 2017, s. 6-50.

¹⁸⁸ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 180.

¹⁸⁹ BURMAN, John M. Oral examinations as a method of evaluating law students. *J. Legal Educ.*, 2001, 51, s. 133.

domácího úkolu, v debatě na semináři, či při zkoušce. Přednáška proto musí být s těmito činnostmi propojena.

2. **Srozumitelná** – častou výtkou v Říhově dotazníku je nesrozumitelnost, a to po stránce obsahové (zmatečný výklad) i technické („přednášejícího není slyšet“).
3. **Dostupná** – existence online záznamu by mohla zvýšit její „poslech“.

Právě v posledním bodě nastíněný e-learning by podle mého názoru mohl řadu problémů vyřešit (viz níže).

Přednáška bude patrně hrát významnou roli i v nové akreditaci. Podle prof. Dvořáka by měly být přednášky v plném rozsahu zachovány, jelikož na univerzitách v Německu, Rakousku a Francii na ně studenti chodí.¹⁹⁰ Nám samozřejmě jde o české studenty, proto se nejdříve musíme ptát, v čem je rozdíl. Proč se studentům vyplatí na přednášky chodit? Jak probíhá v těchto zemích výuka? Vyžadují vyučující aktivní účast na seminářích? Jak probíhá v těchto zemích výuka? Je zkoušená látka omezena na látku odpřednášenou? Jak přednášky vypadají? Jsou studenti do přednášek zapojeni?

5.3 Semináře

Seminář by neměl být „malou“ přednáškou. Na seminářích by měli vyvíjet aktivitu studenti a pomocí rozličných metod prohlubovat vědomosti a procvičovat dovednosti. Semináře probíhají v menších skupinách a účast na nich bývá obvykle povinná.¹⁹¹ Ohledně náležitostí kvalitního semináře a výukových metod opět odkazují na odbornou literaturu citovanou v úvodu této kapitoly.

Jelikož studenti PF UK vesměs označují semináře za přínosné a účastní se jich, pro inspiraci zmíním několik praktik zavedených na UU.

5.3.1 Malé skupiny a sestavování rozvrhu

Podle odborníků je optimální velikostí skupiny 20-25 studentů.¹⁹² UU dodržuje zásadu maxima 28 studentů v semináři.¹⁹³ Na PF UK není neobvyklé, že seminář navště-

¹⁹⁰ DVOŘÁK, Jan. *Jakou chceme fakultu: (R)Evoluce magisterského studia*. YouTube [online]. 4. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2SX6d46>.

¹⁹¹ Dle mého názoru by povinná být měla. ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 23-35.

¹⁹² ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 34.

¹⁹³ Emailová korespondence s K. J. A. Goossensem, studijním poradcem pro LLB, 26. 4. 2018.

vuje 40 až 60 studentů.¹⁹⁴ To samozřejmě není ideální, snižují se tím možnosti výuky, mizí individuální přístup a seminář se stává „malou přednáškou“.

Je pravdou, že poměr počtu studentů na jednoho akademického pracovníka (AP) vychází lichotivěji pro UU (viz tabulka).¹⁹⁵ Podstav učitelského sboru na PF UK je zcela patrný z širšího kontextu: podle Eurostatu na nizozemských univerzitách připadá na jednoho AP 14,8 studenta. V ČR je to 18,9 studenta, což je čtvrtý nejvyšší poměr ze všech zemí EU. Evropský průměr činí 15 studentů na jednoho AP.¹⁹⁶

	Počet studentů	Počet AP ¹⁹⁷	Studentů na jednoho AP
UU REBO ¹⁹⁸	4857	384	12,6
PF UK	3601	159	22,6

To je ale jen jedna strana mince. Je totiž běžné, že některé semináře na PF UK jsou přeplněné a jiné prázdné. Příčina je přirozená – studenti mají o některé časy a některé vyučující větší zájem než o jiné. Toto „hlasování nohama“ poukazuje na nevyrovnanost v kvalitě výuky. Ať už je příčinou cokoliv (nedostatečné vymezení cílů předmětu, nekoordinovanost), zajištění přibližně stejné kvality výuky ve všech paralelních seminářích by mělo být prioritou. V opačném případě je část studentů diskriminována. S porovnatelností výuky v paralelních seminářích ostatně pracuje i systém zkoušení – studenti běžně zkouší vyučující z jiného semináře.

Zároveň by bylo vhodné zvážit, zda současná koncepce sestavování rozvrhu není až příliš liberální. Studenti LLB na UU si při zápisu vybírají pouze slot označený písmeny A-E a čísly 1-8 podle dne a času konání.¹⁹⁹ Jména vyučujících zveřejněna nejsou. Studenti PF UK tedy sice mají teoreticky výhodu v tom, že si můžou vyučující vybrat, otázkou ale je, kolika z nich se to při elektronickém zápisu rozvrhu skutečně povede.

¹⁹⁴ HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK a Michal URBAN, eds., ref. 23, s. 135.

¹⁹⁵ PF UK. *Výroční zpráva o činnosti 2017*, ref. 167, s. 66, 80. UU. *Het Jaarverslag 2017* [online]. Utrecht, 2018, s. 116-119. Dostupné z: www.uu.nl/jaarverslag.

¹⁹⁶ EUROSTAT. *Student-academic staff ratios in tertiary education in 2016* [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tSL2Ba>.

¹⁹⁷ Přepočteno na plné úvazky.

¹⁹⁸ UU nemá samostatnou právnickou fakultu, nýbrž Fakultu práva, ekonomie a veřejné správy (REBO), srovnání je tedy spíše orientační.

¹⁹⁹ Rozdělení je jednotné pro celou UU, viz UU. *Course registration* [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ss52EP>.

5.3.2 Domácí příprava a výukové materiály

Čtení judikátů, článků, řešení případů či vyplňování handoutů není pro pedagogy PF UK nic neznámého – postačí pouze praxi sjednotit ve všech paralelních seminářích. Připomínám, že i zadávání domácí přípravy by se mělo řídit určitými zásadami.²⁰⁰

Řadě problémů by také šlo předejít tvorbou na západních univerzitách běžných readerů (skript). Výhody readerů oproti učebnicím jsou zjevné – vyučující si je přizpůsobí své výuce, může je pravidelně aktualizovat a jsou levnější.²⁰¹

5.4 E-learning

E-learning je jeden ze současných trendů ve vzdělávání.²⁰² Bývalý rektor UU Bert van der Zwaan spatřuje budoucnost vzdělávání v online kurzech, obvykle označovaných zkratkou MOOC (*massive open online course*).²⁰³ První MOOC byl zahájen na americkém MIT v roce 2002. Dnes jsou na internetu k dispozici tisíce kurzů poskytovaných stovkami univerzit. Zwaan tvrdí, že brzy bude možné založit kompletně digitální univerzitu a právo zmiňuje jako jeden z oborů, kde není fyzická přítomnost studentů nutná (na rozdíl od oborů, které např. vyžadují práci v laboratořích).²⁰⁴

Univerzity mohou mít pro organizaci MOOC kurzů řadu důvodů – snížení nákladů, vybírání poplatků, marketing²⁰⁵ či zpřístupnění studia osobám s tělesným postižením či vzdáleným bydlištěm. Motivací může být i dobročinnost a šíření vzdělanosti. Konkrétně v právu, kde zákon předpokládá určitou míru právního vědomí od každého, se jeví pořádání veřejných online kurzů jako zajímavá možnost.²⁰⁶

²⁰⁰ K tomu více SCHWARTZ, Michael H., ref. 172, s. 29-30, 77-80. Doporučuji i ZBÍRAL, Robert. „Kruté, nelidské, ponižující zacházení“: Kolik četby může vyučující vyžadovat po studentech při přípravě na semináře? [online]. *Jiné právo*. 4. 3. 2014 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/XoBeJE>.

²⁰¹ K problematice výukových materiálů viz BOBEK, Michal. O právnických fakultách v Praze [online]. *Jiné právo*. 8. 1. 2008 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Sq6UxS>.

²⁰² Obecně k e-learningu viz ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 182.

²⁰³ VAN DER ZWAAN, Bert. *Higher education in 2040: A global approach*. Amsterdam University Press, 2017, s. 141-148. ISBN 978-94-6298-450-9.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 235-236.

²⁰⁵ Podle Zwaana otevřené online kurzy zlepšují univerzitám jméno nejen mezi uchazeči, ale i u veřejnosti. Tamtéž, s. 141. Nelze nezmínit populární přednášky *Justice with Michael Sandel* z Harvardovy univerzity, jež na YouTube zhlédly miliony lidí.

²⁰⁶ Sdílením vědění univerzity plní své poslání vyjádřené v zásadách § 1 ZVŠ (obdobně čl. 2, bod 1. Statutu UK). České univerzity jsou financovány z veřejného rozpočtu, na jehož plnění se podílí každý ekonomicky aktivní člen společnosti. Pokud technické prostředky umožňují poskytovat (alespoň neformální) vzdělání všem, měly by tak univerzity činit, viz EU. *Report to the European Commission on New Modes of Learning and Teaching* [online]. 2014. Doporučení č. 13. Dostupné z <https://bit.ly/1G2bLee>.

Neztotožňuji se však se Zwaanem v myšlence zcela digitální univerzity – přestože v budoucnu bude možné provádět většinu výukových aktivit online, výuku dovedností si lze bez fyzické přítomnosti představit jen stěží. Mimo to, univerzita má řadu sociálních a kulturních funkcí (tzv. třetí role univerzity).

5.4.1 Prvky e-learningu užívané na UU

Jednou z organizačních složek UU je Centre for Academic Teaching, jejímž posláním je podpora a vzdělávání učitelů.²⁰⁷ Toto centrum mimo jiné provozuje platformu Educate-it, která se podílí na zavádění IT do vzdělávání. Vyučujícím poskytuje technickou podporu při natáčení výukových klipů, nahrávání přednášek, online testování apod.²⁰⁸

Jako příklad využití technologií lze uvést předmět Základy práva (*Grondslagen van recht*), který spadá do prvního semestru LLB. Příprava studentů na pondělní přednášku spočívá ve zhlédnutí výukového klipu. Vyučující vidí počet zhlédnutí („účasť“) a místa, kde si studenti video nejčastěji pozastavili či přešli znovu (indikuje obtížné nebo nerosozumitelné úseky). Příprava na seminář obnáší vyplnění online úkolu, studenti mohou skrze online rozhraní pokládat dotazy. Vyučující dotazy zodpoví buď v samostatném klipu či na semináři. Po semináři se studentům zpřístupní tzv. self-assessment test, jež si studenti vyplní doma. Závěrečnou zpětnou vazbu poskytne vyučující na páteční „zhodnocovací“ přednášce.²⁰⁹

Ačkoliv v praxi si většina vyučujících stále vystačí s prezentací a online nástěnkou,²¹⁰ podle údajů Educate-it se počet nahraných přednášek a jejich zhlédnutí každým rokem zvyšuje.²¹¹

5.4.2 Prvky e-learningu užívané na PF UK

Vytváření „e-UK“ je jedním z dlouhodobých cílů univerzity.²¹² PF UK na tomto poli experimentuje především s online přenosy (záznamy) přednášek.²¹³ Problémem se

²⁰⁷ UU. *Onderwijs: Centre for Academic Teaching* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tGi6fU>.

²⁰⁸ UU. *About Educate-it* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2T0jpoJ>.

²⁰⁹ Syllabus je dostupný ve studijním informačním systému UU OSIRIS.

²¹⁰ Ke komunikaci se studenty (vzkazy, sdílení materiálů) využívají pedagogové UU systém BlackBoard.

²¹¹ UU, ref. 208, sekce *Facts and numbers*.

²¹² UK. *Dlouhodobý záměr UK 2016-2020* [online]. 2015 [cit. 2019-02-26]. Cíl 5. Dostupné z: <https://bit.ly/2Feezf7>.

²¹³ Na jiných českých univerzitách už podobná praxe funguje delší dobu, např. HURÁK, Zdeněk. U nalejvárný být nemusím. *Respekt*. 2018, 44, s. 64.

zdá být ochrana osobnosti ale i nedůvěra některých přednášejících.²¹⁴ Přesto je na YouTube kanálu fakulty řada přednášek veřejně dostupná. Vzhledem k zájmu ze strany studentů se dá očekávat, že jejich počet bude stoupat.²¹⁵ Upozorňuji, že místo záznamů z přednášek, jejichž tvorba může být z různých důvodů problematická, lze k výuce použít i jednoduché vzdělávací klipy – videozáznam prezentace doplněný audiozáznamem výkladu vyučujícího.²¹⁶ Takový klip může pedagog vytvořit a sdílet kdykoliv, odkudkoliv a stačí mu k tomu běžný chytrý telefon.

Elektronizace má řadu výhod pro studenty i pro fakultu – ušetří čas i náklady, materiály lze přizpůsobit měnící se právní úpravě takřka v reálném čase.²¹⁷ Nezbytnou podmínkou je kvalitní IT zázemí a dostatečná komunikace mezi jeho správci a vyučujícími.²¹⁸ V tomto ohledu dělá PF UK kroky správným směrem.

5.5 Rozvoj právnických dovedností

Jak jsem již zmínil, rozvoj právnických dovedností tvoří vedle znalostí a hodnot třetí pilíř právního vzdělání. Není tématem této práce vyjmenovat, které dovednosti to jsou a popisovat nejvhodnější metody jejich rozvíjení – na toto téma existuje řada odborných publikací.²¹⁹ V této části bych se věnoval především otázce, jak rozvoj těchto dovedností PF UK organizačně zajišťuje.

Oficiální dokumenty PF UK uvádí rozvoj dovedností jako jednu z priorit.²²⁰ Přesto, jak uvádí studenti, má zásadní pozitivní vliv na rozvoj dovedností zaměstnání v oboru a samostudium, tedy nikoliv aktivity přímo organizované fakultou pod dohledem vyučujících.²²¹ Třetina studentů pátého ročníku uvádí, že účast na seminářích k rozvoji právních dovedností nepřispívá.²²² Řeč je přitom o seminářích z povinných předmětů, které

²¹⁴ Viz BOHÁČ, Radim. *Jakou chceme fakultu: (R)Evoluce magisterského studia*. YouTube [online]. 4. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2SX6d46>. Odpor některých přednášejících k vytváření záznamů by se dal shrnout cimrmanovským „měl přednášku, ale chtěli ji vidět lidi.“

²¹⁵ Na YouTube kanálu PF UK mají po dvou letech od zveřejnění tisíce zhlédnutí.

²¹⁶ Příklad z právního světa nabízí YouTube kanál Center for Innovation in Legal Education, viz <https://bit.ly/2rVrbmU>.

²¹⁷ Podobně funguje např. projekt www.spravko.cz.

²¹⁸ Nelze si nevšimnout, že vyučující místo SIS či Moodle často využívají buď e-mail či si pro účely výuky vytváří vlastní weby, např. <http://www.financial-law.cz/>.

²¹⁹ Např. KRISTKOVÁ, Veronika, ed. *Dovednosti ve výuce práva: formy a metodika výuky předmětů rozvíjejících právnícké dovednosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 9788021059498. HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK a Michal URBAN, eds., ref. 23. Dále pak zdroje v nich uvedené.

²²⁰ PF UK. *Žádost o akreditaci magisterského studijního programu Právo a právní věda*, ref. 178, s. 5. PF UK. *Dlouhodobý záměr na období 2016-2020*, ref. 157, s. 4.

²²¹ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 182.

²²² Tamtéž, s. 183.

tvoří páteř výuky, studenti se jich pravidelně účastní a je v nich pro rozvoj dovedností prostor.

K rozvoji právnických dovedností dochází odděleně od hlavní výuky. Fakulta a studentské spolky organizují nespočet aktivit, při nichž mohou studenti dovednosti rozvíjet,²²³ ty ale z podstaty fungují na dobrovolné bázi. Účastní se jich jen malá část studentů.²²⁴ Vysvětlení patrně spočívá v tom, že studenti mohou nasbírat potřebné kredity za PVP i s menší námahou. Zároveň jsou obvykle zaměstnáni v oboru.²²⁵ Studenti budou asi vždy preferovat činnost, při níž získají nejen dovednosti, ale i peníze, popř. si vybudují pozici pro pozdější zaměstnání.²²⁶ Nemyslím si, že odpovědí je zavedení povinných praxí,²²⁷ lze si ale představit studijní plán, v němž alespoň část PVP bude vyhrazená dovednostním předmětům.²²⁸

Klíčové je především posílení dovednostního prvku v seminární výuce povinných předmětů. Jelikož se PF UK v profilu absolventa zavazuje k rozvoji právních dovedností, neměla by být tato složka vzdělání ponechána na pouhých dobrovolných aktivitách studenta. Každý vyučovaný předmět by měl ve svých cílech vedle znalostí vymezit dovednosti, které si student v průběhu osvojí. Tyto dovednosti mohou být rozvíjeny různými způsoby, zásadní ale je, aby osvojení dovedností bylo rovnocenným cílem výuky a tato skutečnost byla reflektována i při kontrole studia.

Opět se tedy vracím k výše uvedenému – obecné cíle vzdělávání (resp. profil absolventa) musí být v harmonii s cíli předmětu, a ty musí být v propojené s kontrolními mechanismy. V současnosti tomu tak není a systém je proto nekoordinovaný a neefektivní – vyučující nekladou na rozvoj dovedností důraz, jelikož zkouška z povinných předmětů je v současnosti zaměřena na znalosti.

²²³ Odborné praxe a stáže, dovednostní PVP, soutěže, moot courty, Street Law, workshopy...

²²⁴ URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27, s. 183. Více o úbytku zájmů viz *Fakulta pohledem vedoucího Street Law Michala Urbana*. In: PF UK. *Newsletter Právnícké fakulty UK* [online]. 2017, 2, s. 4. Dostupné z: www.prf.cuni.cz/newsletter

²²⁵ Jak již bylo zmíněno 69 % studentů třetího ročníku PF UK pracuje v oboru, v pátém ročníku 89 %. viz URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ, ref. 27.

²²⁶ HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK a Michal URBAN, eds., ref. 23, s. 135.

²²⁷ To je z řady důvodů problematické – bylo by nutné zajistit kapacity, určit formu a průběh, vyjasnit pracovněprávní otázky.

²²⁸ S takovou variantou pracuje návrh nové akreditace, viz BOHÁČ, Radim. *Setkání akademické obce k akreditaci*. YouTube [online]. 17. 1. 2019. Dostupné z: <https://bit.ly/2TEcvgG>.

5.5.1 Psaní

Specifickou právní dovedností, kterou lze velmi snadno rozvíjet v rámci seminární výuky, je právní psaní. Není sporu o tom, že ovládnutí psaného slova, a to nejen po stránce pravopisné, ale i z hlediska přesnosti a přesvědčivosti, je klíčové pro všechny právní profese. Právě v absenci psaných úkolů na PF UK spatřuji významný rozdíl oproti UU.²²⁹

Podle prof. Pitharta se jazykové vyjadřování studentů čím dál zhoršuje,²³⁰ na což skupina pedagogů PF UK zareagovala organizací několika volitelných předmětů zaměřených na právní (akademické) psaní, jejich kapacita však nemůže pojmout celý ročník.²³¹ I kdyby ano, absolvování jednoho obecného kurzu nestačí. Psaní je nutné postupně rozvíjet a procvičovat, jako každou jinou lidskou činnost. Proto by v průběhu výuky každého předmětu měl student odevzdat několik stránek textu, ať už v podobě eseje (ty jsou vhodné i pro rozvíjení profesních hodnot a etiky) či právního dokumentu (rešerše, žaloba, rozsudek apod.). Vhodnější než jedna dlouhá seminární práce je více kratších úkolů zadávaných např. každé dva týdny. V současné době není taková studijní povinnost obvyklá, což považuji za velký nedostatek nejen z hlediska rozvoje samotné dovednosti, ale i z pohledu efektivní výuky – sestavení konzistentního textu na odborné téma je i účinnou metodou pro získávání znalostí.²³²

5.6 Vyučující

Předpokladem pro kvalitní výuku jsou kvalitní vyučující. Vyučující má odpovědnost vůči studentům, jejichž potenciál má za úkol rozvíjet; svým přístupem nezřídka ovlivní jejich životní cestu.²³³ Takto odpovědná práce vyžaduje odhodlání, sebereflexi a určitou míru pedagogických dovedností. Univerzity na druhou stranu musí nabídnout adekvátní finanční ohodnocení a příjemné pracovní podmínky. Na následujících řádcích adresuji tři aspekty, které se v tomto smyslu jeví jako klíčové.

²²⁹ Není žádným tajemstvím, že univerzity na západ od ČR vyžadují po studentech v průběhu semestru daleko intenzivnější aktivitu právě v podobě odevzdávání písemných úkolů a esejů.

²³⁰ PITHART, Petr. Univerzitní vzdělávání v globální společnosti. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 15. ISBN 978-80-87284-03-2.

²³¹ HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK a Michal URBAN, eds., ref. 23, s. 99.

²³² PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 300.

²³³ Je tato odpovědnost právní? Odpověď nabízí zajímavý rozsudek z Velké Británie *Faiz Siddiqui v. The Chancellor, Masters & Scholars Of The University Of Oxford* (2018) EWHC 184 (QB).

5.6.1 Pedagogická způsobilost

Bobek kritizoval nedostatečné pedagogické kompetence vyučujících PF UK a navrhoval, aby byla „pořádána, kupř. ve spolupráci s pedagogickými fakultami, výuka pedagogického minima. Tento druh výuky by měl být doplněn povinnými doškolovacími kurzy pedagogů v průběhu jejich kariéry v rámci celoživotního vzdělávání. Tak by bylo pamatováno jednak na možnost rozvoje pedagogických schopností a reflexe praxe, jednak na pedagogy-praktikující právníky, kteří přicházejí z praxe a neměli možnost absolvovat pedagogické minimum v rámci studia doktorandského.“²³⁴

Formální pedagogické minimum, v současném právním řádu dopadající na učitele ZŠ a SŠ, by se dle mého názoru nemělo na vysokoškolské vyučující vztahovat – v situaci, kdy vysokým školám dělá problém vyučující vůbec získat a udržet, by mohlo mít takové opatření katastrofální následky. Mimo to lze mít pochybnosti i o přínosu výuky na samotných pedagogických fakultách.²³⁵

Zvyšování pedagogické kompetence je jeden z dlouhodobých cílů PF UK a je mu proto nutné věnovat pozornost.²³⁶ Jako koncepční nástroje PF UK zcela správně volí workshopy, lektorování a dobrovolné pedagogické kurzy. „V posledních třech letech probíhaly dva pedagogické workshopy ročně (účast vždy okolo 10 učitelů). Zpětnou vazbu na fakultě poskytovali dva odborní konzultanti, ročně jejich nabídky využilo okolo 10 pedagogů. Každoročně také fakulta pořádá didaktické kurzy pro doktorandy (v rozsahu přibližně 15 hodin) a i doktorandům nabízí hospitace,“ říká JUDr. Michal Urban z Centra právních dovedností PF UK. Dále mají vyučující možnost využít služeb vzdělávacího či jiného konzultanta mimo režim hospitace (tj. jeho návštěvy v hodině a následný rozbor) – tuto možnost podle Urbana využije zhruba 10 vyučujících ročně. Mezi užitečné nástroje Urban dále řadí reflexi studentské evaluace a program Street Law, jimž prošla řada současných doktorandů či asistentů.²³⁷ Pro úplnost uvádím, že v roce 2017 byl na celouniverzitní úrovni zahájen program *Kurz pedagogických dovedností pro aka-*

²³⁴ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), s. 523. Bod III. 2.

²³⁵ Častou stížností je nedostatek praxe, více k tomu např. HORKÝ, Petr. Naživo a mimo systém: Unikátní kurz umožňuje specialistům z různých oborů vyzkoušet si profesi učitele. *Respekt*. 2019, 30(6), s. 43-45.

²³⁶ PF UK. *Dlouhodobý záměr PF UK na období 2016-2020*, ref. 157, s. 7.

²³⁷ Emailová korespondence s JUDr. Michalem Urbanem z 20. 3. 2019.

demické pracovníky UK. Ačkoliv byl kurz zdarma přístupný všem zaměstnancům UK, z PF UK se zúčastnila pouze jedna osoba.²³⁸

Z výše uvedeného je patrné, že si PF UK dokáže poradit sama, bez zavádění povinných kurzů. Vyučujícím stačí pouze chtít zlepšovat své hodiny. Pokud jim tato vnitřní motivace chybí, povinné kurzy jsou zbytečné, snad i kontraproduktivní. Otázkou do budoucna tedy je, jak ke dlouhodobému zvyšování pedagogických dovedností motivovat více vyučujících.

Závěrem zmíním přístup nizozemských univerzit k této problematice. UU stejně jako řada dalších nizozemských univerzit po všech vyučujících požaduje certifikát základní pedagogické kvalifikace (*Basiskwalificatie onderwijs*).²³⁹ Jedná se o certifikát, který uchazeč obdrží na konci kurzu, který probíhá přímo na fakultě, kde bude uchazeč působit. Kurz trvá jeden až dva roky a má velice praktickou podobu: účastník vede semináře pod dohledem lektora, probíhají setkání malých skupin a výměna zkušeností. Na závěr kurzu uchazeč prezentuje své „výukové portfolio“ zkušební komisi.²⁴⁰ Tyto a další aktivity, jejichž účelem je rozvoj pedagogických dovedností, koordinuje již zmíněné Centre for Academic Teaching.²⁴¹

5.6.2 Odměňování

Mzdové podmínky zaměstnanců nizozemských univerzit upravuje kolektivní smlouva.²⁴² Pro zaměstnance PF UK jsou platné vnitřní mzdové předpisy UK rozpracované opatřeními děkana.²⁴³ Prosté srovnání není vypovídající, nicméně i se zahrnutím indexu spotřebitelských cen jsou nizozemští profesori odměňování přibližně dvakrát lépe.²⁴⁴ Čeští ani nizozemští profesori práva nemají zakázáno právo praktikovat a pro

²³⁸ UK. *Výroční zpráva o činnosti Univerzity Karlovy za rok 2017*. 2018, s. 67. Dostupné z: <https://bit.ly/2vEPXqY>.

²³⁹ UU. *Quality and innovation: Teaching qualification* [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z:

<https://bit.ly/2XtXc0U>. Další podrobnosti dostupné z: <https://bit.ly/2H4aWtH>.

²⁴⁰ Další informace viz publikace Asociace nizozemských univerzit, VSNU. *Professionalisation of university lecturers: The UTQ and beyond* [online]. 2018 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TqSmTM>

²⁴¹ UU. *Centre for Academic Teaching* [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://bit.ly/2BWLauH>.

²⁴² *Collective Labour Agreement of Dutch Universities: 1 July 2017 – 31 December 2019 inclusive*. The Hague, 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2GuUuCB>

²⁴³ Úplné znění vnitřního mzdového předpisu Univerzity Karlovy je dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-146.html>.

²⁴⁴ Viz KOUCKÝ, Jan. Platy vysokoškolských učitelů jsou ve srovnání se zahraničím velmi nízké. *Universitas: Magazín vysokých škol* [online]. 30. 10. 2017 [cit. 2018-07-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GNCsfb>. JASCHIK, Scott. *Faculty Pay, Around the World* [online]. 22. 3. 2012 [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://bit.ly/1DzeKbZ>. Jaschik vychází z publikace KALTBACH, Philip G. *Paying the professoriate: a global comparison of compensation and contracts*. New York, NY: Routledge, 2012. ISBN 9780415898072.

mnoho z nich je výuka jen vedlejší činností.²⁴⁵ Sice tak dochází k pozitivnímu propojení výuky a praxe, negativní stránkou však může být skutečnost, že vyučující musí dělit svůj čas mezi dvě zaměstnání.²⁴⁶ Čeští akademici by pochopitelně měli být placeni tak, aby se mohli soustředit na výuku a rozvoj svých pedagogických dovedností. Situace PF UK v tomto ohledu není jiná než v jiných částech veřejného školství. Financování veřejných univerzit se budu blíže věnovat v kapitole 7.

5.6.3 Diverzita a mezinárodní kontext

V souladu se svými dlouhodobými cíli by fakulta měla pokračovat v úsilí o angažmá zahraničních vyučujících, a to jak v roli hostujících profesorů, tak trvalých akademických pracovníků. Výhody z toho plynoucí jistě není třeba dále rozvádět.

Aktuální otázkou je též diverzita pohlaví mezi akademickými pracovníky. Problém, na nějž poukazuje ústavní soudkyně Šimáčková, není izolován na justici.²⁴⁷ V roce 2017 akademický personál PF UK tvořily ženy jen z 37 %.²⁴⁸ Tento poměr klesá se zvyšujícími se akademickými hodnostmi až na 20 % mezi profesory.²⁴⁹ Na vedoucích pozicích je situace obdobná: v kolegiu děkana jsou z dvanácti členů ženy jen tři, v pedagogické části AS PF UK jsou z jedenácti členů ženy také jen tři. Z celkových 23 kateder, ústavů a center vedou ženy pouze šest z nich.²⁵⁰ Analýza příčin a případných opatření by mohla být prospěšná. Pro kontext dodávám, že v roce 2017 tvořily ženy 38 % akademického personálu UK,²⁵¹ na UU to bylo o 8 % více.²⁵²

5.7 Shrnutí

Za největší nedostatek výuky na PF UK považuji absenci vymezení cílů vzdělávání, cílů výuky jednotlivých předmětů (nerozvinuté sylaby) a jejich disharmonii s formami kontroly (viz kapitola 6).

²⁴⁵ WILSON, Richard J., ref. 96, s. 181.

²⁴⁶ K tomu např. RICHTER, T. Koho chléb jíš, toho píseň zpívej: konflikty vznikající při propojení právní praxe s právní teorií. *Právník*. 2013, 2, s. 124-137. EISENBERG, Rebecca S. The Scholar as Advocate. *J. Legal Educ.*, 1993, 43, s. 391.

²⁴⁷ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Justici řídí muži, moc je pánský klub, vládne nám mužské právo, říká ústavní soudkyně [online]. *DVTV*, 19. 02. 2019 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2In3IDm>.

²⁴⁸ PF UK, *Výroční zpráva o činnosti 2017*, ref. 167, s. 47-65.

²⁴⁹ Údaje nejsou přepočtené na plné úvazky. PFUK, *Výroční zpráva o činnosti 2017*, ref. 167, s. 66.

²⁵⁰ PF UK. *Fakulta* [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <http://bit.ly/2UHcnBh>.

²⁵¹ UK, *Výroční zpráva o činnosti UK 2017*, ref. 238, s. 130.

²⁵² UU, *Het Jaarverslag 2017*, ref. 195, s. 120.

Úkolem do budoucna je hlubší implementace rozvoje právních dovedností do výuky povinných předmětů. V ideálním případě by tři složky právního vzdělání (znalosti, dovednosti a hodnoty) měly být v rovnováze a tvořit propojený celek.

Za zvážení by též stálo upozadění přednášky ve prospěch aktivnějších forem výuky, popř. transformace přednášky do nové podoby zapojením IT technologií.

Navzdory podfinancování českého veřejného školství je fakulta schopna poskytovat vysoce kvalitní výuku. Různá popularita vyučujících však svědčí o tom, že se kvalitní vzdělávání nedostává všem studentům. Věřím, že tento problém je interně řešitelný, např. vymezením konkrétních vzdělávacích cílů pro jednotlivé předměty či motivováním vyučujících k rozvíjení svých pedagogických dovedností.

Právě na vyučující PF UK, jejich postoje, motivace, spokojenost či mimofakultní aktivity by se měl zaměřit výzkum v příštích letech. Přestože na jejich bedrech spočívá odpovědnost za nové generace právníků, víme o nich příliš málo.

6. Kontrola studia

6.1 Teoretická východiska

Jen stěží si lze představit vzdělávání bez evaluace. Evaluace ukazuje, zda došlo k naplnění cílů vzdělávání a poskytuje zpětnou vazbu.²⁵³ Evaluace studentovi podává informace ohledně toho, do jaké míry jeho práce odpovídá požadavkům, a jak by měl pracovat dále. Zároveň by také měla motivovat.²⁵⁴ Evaluace je důležitá pro fakultu, učitele i potenciální zaměstnavatele.²⁵⁵ Proto je bezesporu v zájmu všech stran, aby hodnocení bylo prováděno do maximální míry objektivně a transparentně.²⁵⁶

Evaluaci můžeme dělit na formativní (poskytovanou v průběhu kurzu, student má možnost využít ji ke svému zlepšení) a sumativní (provedenou na konci kurzu). Zapojením obou forem dochází k evaluaci kontinuální.²⁵⁷ Podle provedených výzkumů má ze všech faktorů největší vliv na úspěšnost studenta formativní evaluace.

Odbornice na pedagogiku doc. Jaroslava Vašutová vyjmenovává některé principy hodnocení vysokoškolských studentů: je třeba využívat různých nástrojů hodnocení, stanovit hodnotící kritéria předem, nezahrnovat nestudijní aspekty do hodnocení, vést studenty k sebehodnocení, poskytnout rychlou zpětnou vazbu. Za chybu považuje zkoušení pouze úzkého okruhu učiva.²⁵⁸ Na následujících stránkách posoudím, jak k těmto principům přistupují srovnávané univerzity.

6.2 UU

6.2.1 Cíl a podoba zkoušky

Pravidla studia a zkoušení (OER) pro LLB nerozlišují různé formy kontroly studia. Existuje jediný pojem *toetsing* („kontrola“ či „přezkum“, pro zjednodušení budu používat pojem „zkouška“). Cíl zkoušky odpovídá cílům vzdělávání podle čl. 3.1 OER a cílům předmětu vymezených v sylabu.

²⁵³ PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 457, 473.

²⁵⁴ ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ, ref. 172, s. 88.

²⁵⁵ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), 523. Bod III. 3.

²⁵⁶ K tomu dále např. SVINICKI, Marilla D. Evaluating and grading students. *Teachers and students: A sourcebook for UT-Austin faculty*. 1999, s. 1-14.

²⁵⁷ Obecně PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 458. Konkrétně k právnickému vzdělání viz SARGENT, Carol Springer; CURCIO, Andrea A. Empirical evidence that formative assessments improve final exams. *J. Legal Educ.*, 2011, 61, s. 379.

²⁵⁸ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Strategie výuky ve vysokoškolském vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. 2002, kapitola VI. 6. ISBN 80-7290-100-1.

Formy zkoušek nejsou pravidly studia omezené, což umožňuje garantům uzpůsobit podobu zkoušky svému předmětu. Pravidla výslovně stanovují, že výslednou známku musí tvořit hodnocení alespoň ze dvou dílčích zkoušek (čl. 5.6.3 OER), přičemž první z nich by měla proběhnout nejpozději v polovině kurzu (čl. 5.1.3 OER). Úmyslem je pochopitelně poskytnutí včasné zpětné vazby (formativní evaluace).

Ze sylabů předmětů LLB je patrné, že nejčastěji se jedná o kombinaci jedné menší zkoušky (váha 20 – 40 %) v průběhu a závěrečného testu. Zkouška v průběhu má obvykle formu domácí eseje, ale některé předměty volí formu moot courtu, prezentace či průběžně plněných domácích úkolů. Závěrečné písemné práce jsou obvykle rozsáhlé a obsahují jak otevřené znalostní otázky, tak eseje a řešení případů. Garant předmětu též stanovuje, jaké pomůcky mohou studenti při zkoušce používat – v předmětech platného práva se obvykle jedná o sbírku předpisů a předepsané judikatury.

Tímto způsobem by mělo docházet k evaluaci všech tří pilířů právního vzdělání: znalostí (eseje, testy), dovedností (psaní, moot court, prezentace, řešení případů, práce s předpisy), i hodnot (eseje i řešené případy se mnohdy týkají eticky sporných situací, jež musí studenti vyřešit na základě svého hodnotového přesvědčení a obhájit logickými argumenty).

Asi nepřekvapí, že zkoušky jsou v podstatě vždy písemné. Ústní zkouška možná je, ale studenti se s ní setkají jen výjimečně. Obvykle má formu moot courtu, obhajoby práce nebo prezentace projektu. Ústní zkoušky jsou veřejné a hodnotí je minimálně dva zkoušející. Student kromě potvrzení známky obdrží i její písemné odůvodnění (čl. 5.9.1 OER).

Na zkoušku mají studenti pouze jeden pokus. V případě, že student prokáže, že mu v účasti zamezila vyšší moc, a řádně se omluví, může požádat o náhradní test. O svolení i o rozsahu látky rozhoduje garant předmětu. Student může tohoto práva použít v kurzu jen jedenkrát a zaniká mu tím právo na opravný test (čl. 5.4 OER).

6.2.2 Příklad: vzorový test

Podle prof. van den Brink obsahuje vyvážená zkouška alespoň devět otázek, které mohou být buď samostatné, nebo na sebe navazovat (např. se týkají jednoho výchozího zadání). Otázky jsou rozděleny podle toho, co ověřují: 1) znalost probraných témat, 2) schopnost aplikace znalostí na konkrétní případy, 3) schopnost analýzy a kritického myšlení.²⁵⁹ V druhé řadě jsou otázky rozděleny podle obtížnosti na snadné, střední a těžké. Pouze tak zjistíme, jak si student skutečně vede. Množství otázek lze v různých kategoriích zvýšit či snížit a ovlivnit tak obtížnost či zaměření testu.²⁶⁰

Zjednodušené schéma vzorového testu

	Snadné	Střední	Těžké
Znalosti	Otázka č. 1	Otázka č. 4	Otázka č. 8
Aplikace	Otázka č. 6	Otázka č. 2	Otázka č. 5
Analýza	Otázka č. 9	Otázka č. 7	Otázka č. 3

6.2.3 Hodnocení

V Nizozemsku je hodnotící škála tradičně vyjádřena stupnicí 1-10, kde 10 je nejlepší a 1 nejhorší. Za výbornou známku je obvykle považována známka 8. Výjimečně udělované známky 9 a 10 umožňují vyniknout studentům, kteří dalece překročí obvyklý standard. Nejedná se tedy o čistou procentuální konverzi.²⁶¹

UU, stejně jako většina nizozemských škol, stanovila nejnížší průchozí známku na 6. Finální známka je váženým průměrem známek udělených za dílčí zkoušky. Zámka 4 a výš opravňuje k opravnému pokusu ve formě náhradního testu z celé látky (čl. 5.5 OER).²⁶² Pokud student není ani napodruhé úspěšný, musí si předmět zapsat znovu v dalším školním roce. Ukončit studium pro neúspěšnost mu lze pouze na konci prvního ročníku, pokud získal méně než 45 ECTS z předepsaných 60 ECTS (čl. 7.4 OER).

²⁵⁹ Analýza a kritické myšlení v jejím pojetí spočívá ve schopnosti identifikovat problém, navrhnout jeho řešení a obhájit ho logickými argumenty. Otázky míří spíše na hodnotové přesvědčení studenta, nemají proto jednu správnou odpověď.

²⁶⁰ VAN DEN BRINK, Marjolein. Přednáška před závěrečným testem z předmětu Gender and International Law, 11. 4. 2018.

²⁶¹ NUFFIC. *Grading systems in the Netherlands, the United States and the United Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/1aJGNfI>.

²⁶² Garant předmětu má právo stanovit dodatečné podmínky, obvykle minimální docházku, splnění úkoly apod. UU. *Grading system* [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GRPadi>.

6.2.4 Transparentnost

Pravidla zakotvují řadu aktivních kontrolních mechanismů. Studenti jsou poučeni o možnosti odvolat se proti hodnocení zkoušky ke zvláštní komisi (*College van Beroep voor de Examens*), jež je ze zákona povinně zřizovaným orgánem univerzity.²⁶³ Odvolání je vyhodnoceno nezávislou komisí, která má min. tři členy jmenované představenstvem univerzity na tři roky. Alespoň jeden člen musí být student. Členové nesmí v rámci univerzity vykonávat žádnou jinou funkci. Odvolání se podává online a všechna rozhodnutí se publikují v online archivu.²⁶⁴

Zavedené jsou i pasivní kontrolní mechanismy. Výsledky písemných zkoušek musí být zveřejněny do deseti pracovních dnů (čl. 5.9.2 OER). V případě, že opravená písemná práce není studentům doručena elektronicky či na semináři (např. se jedná o hromadný test na konci semestru), je stanoveno datum nahlížení (čl. 5.9.3 OER). Anonymizovaný souhrn výsledků každé zkoušky je zveřejněn v informačním systému a každý účastník kurzu si může zkontrolovat svůj percentil, četnost jednotlivých známek a průměrnou známku. Pravidla naopak nestanovují povinnost anonymního opravování testů – rozhoduje garant předmětu.

Studentům je na konci kurzu kromě evaluace výuky nabídnuta i možnost se anonymně vyjádřit k podobě zkoušky – student je dotazován, zda zkouška odpovídala obsahu výuky. Později jsou výsledky zveřejněny online pro účastníky kurzu. Vyučující může připojit svoji reakci.

6.2.5 Závěrečné zkoušky

V Nizozemsku obdoba závěrečných státních zkoušek, jak je známe ze střední Evropy, neexistuje. Studenti mají pouze povinnost napsat a obhájit diplomovou práci (*afstudeerwerk*). V pojetí UU má psaní diplomové práce povahu samostatného povinně volitelného předmětu, který je zakončen obhájením práce. Za splnění obdrží studenti 7,5 ECTS. Student si vybere, v jakém odvětví práva chce práci psát a zapíše se na odpoví-

²⁶³ Čl. 7.63a WHW je proveden čl. 43 Statutu UU.

²⁶⁴ Další informace a procedury viz UU. *Examination Appeals Board* [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H9nRur>.

dající předmět.²⁶⁵ Některé předměty podmiňují přijetí předchozím absolvováním souvisejících povinně volitelných předmětů. Po výběru disciplíny je student přiřazen vedoucímu do diplomového semináře. Jeden vedoucí může vést seminář až s 25 studenty. Studenti si volí témata stejným způsobem jako na PF UK. Pro obhajobu se uplatní pravidla pro ústní zkoušky (viz výše).

6.3 PF UK

Úprava kontroly studia na PF UK vychází z čl. 8.1 Studijního a zkušebního řádu UK (SZŘ UK).²⁶⁶ Ten za formu **kontroly studia** vedle státních závěrečných zkoušek označuje kontrolu studia předmětu. **Kontrola studia předmětu** má pět forem.²⁶⁷ Ty se od sebe liší jak způsobem klasifikace, tak i tím, zda jsou předpokladem pro konání zkoušky či mají povahu samostatné kontroly studia předmětu (čl. 8.4 až 8.6 SZŘ UK). Následující text proto nelze pojmout obecně, jak jsem učinil výše pro UU, ale bude rozčleněn podle hlavních forem kontroly studia předmětu, které jsou na PF UK využívány.²⁶⁸

6.3.1 Zkoušky

Podle čl. 8 SZŘ UK se zkouškou prověřují vědomosti studenta nebo ověřují jeho schopnosti. Může mít ústní, písemnou nebo praktickou podobu, popř. kombinovanou. Písemné zkoušky musí být opraveny do dvou týdnů od konání. Nahlížet do písemných prací může student do 14 dnů od zpřístupnění výsledku a své hodnocení může konzultovat s vyučujícím, který jeho práci hodnotil. Podle čl. 24 odst. 3 Pravidel pro organizaci studia na PF UK (POS PF UK) může opravující provést změnu hodnocení, a to k lepšímu i k horšímu. Oficiální přezkumný proces, který by zajišťoval nestranné a nezávislé posouzení, není zaveden. Student může konat zkoušku nejvýše třikrát (čl. 8.14 SZŘ UK).

Ve studijním plánu PF UK na rok 2017/2018 byly zakončeny písemnou zkouškou pouze dva povinné předměty – Politologie a Státověda. Katedra finančního práva a Ka-

²⁶⁵ Studenti, kteří si po prvním ročníku zvolili *notarieel traject* píší diplomovou práci povinně z oboru soukromého práva. Ostatní studenti mají na výběr mezinárodní právo, evropské právo, soukromé právo, ústavní právo, správní právo, teorii práva a trestní právo, viz Příloha 1 OER.

²⁶⁶ Studijní a zkušební řád UK ze dne 8. 2. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2EHfhBz>.

²⁶⁷ Jedná se o kolokvium, zápočet, klasifikovaný zápočet, klauzurní práci, zkoušku či jejich kombinací, viz čl. 8.2 SZŘ UK.

²⁶⁸ K otázce zápočtů viz kapitola 4.4.

tedra evropského práva pro povinné předměty Finanční právo II. a Evropské právo II. zavedly „písemnou část zkoušky“, nicméně v praxi písemná část slouží jako podmínka k přístupu k ústní části. Znamku určuje až zkoušející ústní části, tedy obvykle jiný vyučující, než který opravil písemnou část. Zkoušející ústní části může (ale nemusí) k výsledku písemné části přihlídnout.²⁶⁹ Nejedná se tedy o kombinovanou zkoušku, jelikož písemná část nemá formálně stanovenou váhu na výsledné hodnocení.

6.3.1.1 Ústní zkoušky

Ačkoliv lze mezi vysokoškolskými pedagogy nalézt řadu výjimek,²⁷⁰ ústní zkoušky jsou v ČR tradiční metodou vysokoškolské kontroly. Zastánci ústních zkoušek mezi výhody obvykle řadí osobní kontakt, který s sebou přináší možnost studenta navést, poradit, diskutovat s ním a pokládat rozvíjející a doplňující otázky. Tím mají být znalosti prověřeny do hloubky. Za pozitiva dále řadí okamžitou zpětnou vazbu, flexibilitu a nemožnost podvádění. Podle některých vyučujících ústní zkoušky prověřují studentovu schopnost bezprostředně reagovat na dotazy, přesně argumentovat a vyjadřovat se.²⁷¹ Na druhou stranu lze poměrně snadno zpochybnit efektivitu ústních zkoušek, pokud poměříme jejich organizační nákladnost s nízkou spolehlivostí.²⁷² Nelze vyloučit, že na výsledek zkoušky mají vliv i jiné, nestudijní faktory.²⁷³

Problematické aspekty ústních zkoušek na PF UK byly v minulosti mnohokrát diskutovány.²⁷⁴ Lze je shrnout takto: celý kurz je hodnocen podle znalostí několika procent látky,²⁷⁵ nahlížení do předpisů v zásadě není povoleno,²⁷⁶ neexistuje efektivní přezkum. Nelze zajistit, aby všechny losované otázky byly stejně obtížné, ani aby všichni zkouše-

²⁶⁹ TOMÁŠEK, Michal. *Pravidla Katedry evropského práva k zápočtu a k postupové zkoušce z povinného předmětu Evropské právo* [online]. 21. 6. 2018. Bod 20 – 22. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C2Oq0V>. KARFÍKOVÁ, Marie. *Finanční právo II (HP 0132): zimní semestr akademického roku 2017/2018*. 2018, s. 7. Dostupné z: <https://bit.ly/2HaelqM>.

²⁷⁰ Např. dle prof. Petříčka je „zkoušení ta nejhloupejší forma komunikace, kterou mohou lidé vést. Jeden se druhého ptá na to, co sám ví, a vůbec nic se nedozvídá: ukázková ztráta času“, viz PETŘÍČEK, Miroslav. Proboha, neblbněte. *Respekt*. 2018 (50), s. 61.

²⁷¹ ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, písemné odpovědi. Dále také DAVIS, Margery H.; KARUNATHILAKE, Indika. The place of the oral examination in today's assessment systems. *Medical Teacher*, 2005, 27, 4, s. 294.

²⁷² K tomu např. MCGUIRE, Christine H. The oral examination as a measure of professional competence. *Academic Medicine*, 1966, 41, 3, s. 267-274.

²⁷³ BURCHARD, Kenneth W., et al. A surgery oral examination: interrater agreement and the influence of rater characteristics. *Academic medicine*, 1995, 70, 11, s. 1044-1046.

²⁷⁴ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), 523. Bod III. 3.

²⁷⁵ V průměru cca 3 % látky (viz dokumenty jednotlivých kateder). Ačkoliv se otázky mohou překrývat a dotazy zkoušejících mohou mířit i mimo vylosované otázky, i tak nebude číslo o moc vyšší.

²⁷⁶ Při zkoušce může student nahlédnout do relevantního právního předpisu jen se souhlasem zkoušejícího (čl. 25 odst. 2 POS PF UK).

jící zkoušeli stejně přísně.²⁷⁷ Proto nepřekvapí, že nejčastěji jmenovaným problémem ve výsledcích Říhova dotazníku je neobjektivita ústních zkoušek způsobená rozdílnými požadavky zkoušejících téhož předmětu.²⁷⁸

6.3.1.2 Exkurz: ústní zkouška na americké právnické fakultě?

Zajímavou zkušenost popsal prof. Burman z University of Wyoming, který krátce vyučoval právo v Rusku. Jak známo, zkoušky v USA jsou obvykle písemné. V Rusku jsou naopak obvykle ústní, velmi podobné těm v ČR. Burmana systém zkoušek překvapil.²⁷⁹ Po návratu z Ruska se ale rozhodl ústní zkoušku vyzkoušet na amerických studentech práv. Podobu však výrazně upravil. Student po příchodu losoval z několika skutkových zadání, k němuž byly připojeny tři otázky, podobné těm, které by padly i při písemné zkoušce. Poté měl student 30 minut na přípravu, při níž mohl využívat libovolné zdroje, které si přinesl. Znamka z ústní zkoušky měla váhu jen 20 %.²⁸⁰

Reakce studentů byly spíše pozitivní – ocenili zapojení více metod hodnocení. Burman zjistil, že pouze malému počtu studentů se podaří získat dobrou známku jak z písemné, tak i z ústní zkoušky. Zároveň však jen malý počet studentů dostal špatnou známku z obou částí. Uplatněním kombinované zkoušky se průměrná známka zlepšila a zároveň se snížil počet extrémně dobrých a extrémně špatných známek. Burman došel k závěru, že každá metoda ověřuje něco jiného. Jelikož je pro právníka stejně důležitá písemná i ústní komunikace, skutečně objektivního hodnocení dosáhneme pouze aplikováním obou metod.²⁸¹

6.3.1.3 Nové pojetí ústních zkoušek

„Studoval svědomitě, svědomitě poslouchal svědomité profesory, do noci pilně hloubal v učených jejich knihách, (...) naučil se dobře všem jejich ‚koníčkům‘, aby jim vyhověl, nezapomněl ještě na mínění té nebo oné autority o té nebo oné sporné otáz-

²⁷⁷ Toho jsou si vědomi i sami vyučující, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, s. 12-16. Statisticky prokázal Tuláček, viz TULÁČEK, Michal. *Statistika známek pro PF UK (2010/11, 2011/12, 2012/13). Pracovní materiál pro akademický senát PF UK a komisi děkana PF UK pro IT* [online]. 2014.

²⁷⁸ Zkušenost s rozdílnými požadavky má 87,7 % respondentů, 71 % respondentů považuje zkoušky za neobjektivní, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, s. 196.

²⁷⁹ „As the semester drew to a close, I discussed the mechanics of oral exams with Ilya. I was astonished at what I learned.“ BURMAN, John M. Oral examinations as a method of evaluating law students. *J. Legal Educ.*, 2001, 51, s. 133.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 136-139.

²⁸¹ Tamtéž.

ce...“²⁸² Jak dokládá dobová citace, osoba zkoušejícího je odedávna důležitým faktorem zkoušek. Učitelé pochopitelně mají různé postoje, názory, požadavky, přístupy a občas i rozmarny. Evaluace provedená jednou osobou bude vždy zkreslená. Pokud je student navíc zkoušen vyučujícím, který ho neučil, lze mít pochyby i o užitečnosti zpětné vazby. Znalost látky z několika semestrů nemůže být spravedlivě ohodnocena na úzké výseči náhodně vylosované látky za několik minut.²⁸³ Hodnocení pak skutečně bude spíše náhodné. Náhoda je opakem spravedlnosti. Vzhledem k tomu, jak je evaluace důležitá, nemyslím si, že by byla spravedlivá zkouška přehnaný požadavek. Koneckonců, neměli bychom právníka vychovávat v těch zásadách, jaké má později hájit?²⁸⁴ Současná podoba ústních zkoušek dle mého názoru nevyhovuje zásadám moderní pedagogiky.²⁸⁵

Jak tedy pojmut ústní zkoušky, abychom omezili jejich negativa a zároveň vytěžili nejvíce z jejich silných stránek? Losování otázek by mělo být nahrazeno podobným postupem, jaký použil Burman. Jak poznamenal jeden z pedagogů PF UK, „seznamy těchto otázek ve většině předmětů kopírují obsahy učebnic a zahrnují tudíž i velké množství relativních marginálií. To znesnadňuje examinátorům položit důraz na ověření podstatných znalostí. Zbytečně se zvyšuje role náhody (je velký rozdíl, zda kandidát není s to odpovídat na otázku velmi speciálního rázu nebo zda se neorientuje ani v základních problémech oboru).“²⁸⁶ Lze si ale představit mnoho různých řešení, v každém případě by měly otázky odpovídat výuce.

Vzhledem k nízké objektivitě a neproveditelnému přezkumu by měla být váha ústní zkoušky snížena přibližně na 30 % výsledné známky – měla by tak spíše korigující funkci. Výsledné hodnocení by měla tvořit vyvážená kombinace výsledků z ústní zkoušky, písemné zkoušky²⁸⁷ a práce v průběhu semestru.²⁸⁸ V ideálním případě by u

²⁸² POŠVA, Karel. Vyučování základů právních a národohospodářských nauk na školách středních. *Právník*. 1927, 66, s. 131-134.

²⁸³ Většina učitelů se shoduje na délce zkoušení 10-30 minut. ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, s. 32.

²⁸⁴ Jedná se o tzv. skryté kurikulum. K tomu více BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (16), bod IV. 4. Dále pak zdroje tam uvedené.

²⁸⁵ Kromě výše vymezených zásad Vašutové viz např. SCHWARTZ, Michael Hunter, ref. 172, s. 135-163.

²⁸⁶ ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017, s. 32.

²⁸⁷ Výhody písemných zkoušek jsou zjevné, zevrubně např. BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14). Bod III. 3. Řadu výhod může přinést i elektronizace zkoušek. Studenti psaní zkoušek na počítači preferují. Student, který písemnou zkoušku píše na počítači, obdrží v průměru lepší známku než jeho kolega s tužkou a papírem. MOGEY, Nora, et al. Handwriting or typing exams—can we give students the choice?. In: KHANDIA, F., ed.. *12th CAA International Computer Assisted Assessment Conference: Proceedings of the Conference on 8th and 9th July 2008 at Loughborough University*. Loughborough: Loughborough University, s. 221-238. MOGEY, Nora, et al. Typing compared with handwriting for essay examinations at university: letting the students choose. *ALT-J*, 2010, 18, 1, s. 29-47.

všech těchto kontrolních prvků měla být obsažena znalostní, dovednostní i hodnotová složka. Možnost nahlédnout do předpisu by měla být zavedena.²⁸⁹ Studenti by při přípravě nemuseli trávit hodiny času zbytečným memorováním norem, ale spíše se soustředit na jejich pochopení. Kvůli zpětné vazbě by ústní zkoušky měl zásadně vést pedagog, který vedl seminář. Tím se opět dostávám k nutnosti propojení výuky a zkoušek. Pokud jsou studenti při výuce zvyklí mlčet a poslouchat, nelze očekávat, že budou u zkoušek dobře hovořit a psát.

6.3.2 Klauzurní práce

Samostatnou kontrolou studia předmětu je i klauzurní práce (čl. 8 SZŘ UK). Jejím cílem na PF UK je ověřit schopnost studenta vyřešit konkrétní případ.²⁹⁰ Za splnění student obdrží 4 ECTS. Ve studijním plánu PF UK jsou klauzurní prací zakončeny čtyři předměty: Občanské právo hmotné a procesní – KLP, Obchodní právo – KLP, Trestní právo IV., Správní právo IV.

Záměr ověřovat schopnost aplikace předpisu na konkrétní skutkový stav je samozřejmě zcela správný a mělo by se v něm pokračovat. Je však otázkou, zda není způsob zakotvení klauzurních prací ve studijním plánu již překonaný.

Aplikovat pravidlo na skutkový stav se studenti učí již v prvním ročníku v rámci výuky římského práva. Při výuce většiny dalších povinných předmětů studenti taktéž pracují s cvičnými případy. Proto si nemyslím, že je nutné mít u čtyř předmětů zvláštní formu kontroly vyhrazenou jen pro ověřování této dovednosti. Klauzurní práce je navíc forma kontroly studia předmětu, nikoliv samostatný předmět o určitém vyučovaném obsahu; současné zakotvení ve studijním plánu není logické.

Jak už jsem dříve zmínil, řešením je začlenění „klauzurních prací“ do písemné části zkoušky. Jelikož by v mém pojetí každý předmět končil zkouškou, setkali by se studenti

²⁸⁸ PETTY, Geoffrey, ref. 172, s. 289.

²⁸⁹ Je zajímavé, že podle jedné skupiny vyučujících je používání předpisů zbytečné, protože se zkouší teoretické pojmy, principy bez ohledu na platné právo. Druhá skupina vyučujících naopak argumentuje, že „ústní zkouška by nahlížením do textu zákona ztratila smysl,“ jelikož se zkouší platné právo. Ve výsledku však s používáním předpisů souhlasí téměř 70 % respondentů z řad vyučujících, viz ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017.

²⁹⁰ SKŘEJPEK, Michal. Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In: *Právnická fakulta UK 1348–1998*. s. 263.

s aplikací předpisů daleko častěji.²⁹¹ Řešené případy by též měly jít dál, než je text právních norem,²⁹² např. pracovat se společenskými problémy, stavět studenty před etická (hodnotová) dilemata.²⁹³ Ostatně, kdyby měly všechny spory jedno jasné řešení, nebylo by třeba právníků.

6.3.3 Státní závěrečná zkouška

Státní závěrečné zkoušky jsou jedna z forem kontroly studia. Konají před zkušební komisí, která má alespoň tři členy (čl. 9.1 a 9.3 SZŘ UK). Univerzitní pravidla formu blíže nespecifikují, ale podle čl. 29 POS PF UK má SZZ formu ústní zkoušky. SZZ má čtyři části. První částí je obhajoba diplomové práce (čl. 40 POS PF UK), druhou částí znalostní zkouška z oborového zaměření diplomové práce (čl. 39 POS PF UK). Třetí i čtvrtá část jsou znalostní zkoušky, každá o třech tematických okruzích. Z každého okruhu student losuje dvě otázky, každou z jednoho koše o 20 až 30 otázkách (čl. 54 POS PF UK).²⁹⁴ Pokud student neprospěje z jednoho tematického kruhu, opakuje celou část SZZ (čl. 53 POS PF UK).²⁹⁵

Druhá, třetí i čtvrtá část SZZ trpí stejnými neduhy jako výše popsané ústní zkoušky. Kuriózní je i duplicita obsahu druhé části SZZ v případě, že diplomant obhajuje diplomovou práci z oboru, který je již zahrnutý ve třetí a čtvrté části SZZ. Několik obecných poznámek věnuji proto samotnému smyslu současné podoby SZZ.

SZZ jsou konstrukt 19. století, užívaný českými právníckými fakultami v době, kdy postupové zkoušky v zásadě neprobíhaly – státní závěrečné zkoušky tak byly jediným kontrolním mechanismem.²⁹⁶ O století později máme daleko hlubší poznatky o tom, jak

²⁹¹ Častější písemné zkoušení obsahující řešení případu slibuje i nová akreditace. Zachování samostatných klauzurních prací jako studijních předmětů ve studijním plánu proto považuji za nesystémové, viz BOHÁČ, Radim. *Teze nového magisterského studijního programu Právo a právní věda* [online]. 2. 10. 2018, bod 5. Dostupné z interního úložiště.

²⁹² K tomu KÜHN, Zdeněk. Správné odpovědi při výuce práva [online]. *Jiné právo*. 25. 3. 2008 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TdbPaq>. Jak je to vlastně se správnými odpověďmi v právu? Viz KOMÁREK, Jan. Právníkovy správné odpovědi s bonusem [online]. *Jiné právo*. 23. 3. 2008 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/2EH16MK>.

²⁹³ Neměly by vyvolávat dojem, že se stačí naučit příklady z učebnice: klauzurní práce z obchodního práva obsahuje pět příkladů, z nichž byly „alespoň dva příklady publikované v aktuálním vydání *Sbírky příkladů z obchodního práva, tj. pro akademický rok 2018/2019 Černá S. a kol. Sbírka příkladů z obchodního práva*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2018.“ Viz ČERNÁ, Stanislava. *Klauzurní práce z obchodního práva v akademickém roce 2016/2017 (základní informace)*. Praha, 22. 9. 2015, bod 6.

²⁹⁴ Celkově je tedy zkoušeno 3,3 % až 5 % látky, v závislosti na počtu otázek v jednotlivých koších.

²⁹⁵ Smyslem je zabránit studentům v tom, aby se naučili je některé okruhy a rozložili si tak povinnosti na více termínů. Podle prof. Malého se jedná o „formu nátlaku“ viz MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, (7), s. 727.

²⁹⁶ VOJÁČEK, Ladislav, ref. 10, s. 155.

se lidé učí, a dokážeme zorganizovat komplexní a objektivní průběžné zkoušky. Domnívám se, že pro zachování SZZ v současné podobě neexistuje legitimní důvod.²⁹⁷ Zahraniční univerzity (včetně UU) bez nich fungují.²⁹⁸ Pro zachování současné podoby zaznívá jeden hlavní argument: „studenti si vše zopakují a do praxe vstupují připravenější“.²⁹⁹ Pokud tomu tak doopravdy je, jedná se znepokojivé svědectví o tom, kolik si toho studenti z pěti let studia reálně pamatují.

SZZ proto musí stejně jako postupové zkoušky projít reformou. Minimálně písemná (přezkoumatelná) forma je u takto významné zkoušky zcela nezbytná.

6.4 Shrnutí

Systém zkoušení na PF UK, momentálně užívaný pro většinu povinných předmětů, je z hlediska principů moderní evaluace nevyhovující. Nejsou zapojeny různé nástroje hodnocení, nejsou předem stanovena jednotná hodnotící kritéria, hodnocena je jen úzká část učiva, důraz je kladen na sumativní evaluaci místo užitečnější formativní, chybí přezkum i zpětná vazba. Kontrola je též zaměřena především na znalosti, nikoliv na ostatní složky právnického vzdělání. Dělení na zápočty, klasifikované zápočty, zkoušky, klauzurní práce, kolokvia apod. je nadbytečné.

Model UU lze použít jako příklad, ale podobný systém je poměrně běžný na většině evropských univerzit. Z Říhova šetření je patrné, že i pedagogický sbor PF UK si je vědom toho, jaké konkrétní kroky udělat, aby systém pracoval lépe. Často se jedná o kroky, po kterých již delší dobu volají studenti. Tuto kapitolu proto lze zakončit výrokem prof. Malého z roku 2003: „*Tento stav, kdy na obou stranách zkušebního stolu je jistá tendence ke změnám, by měl teoreticky otevírat cestu k rozumnému uvažování o počtu a podobě zkoušek a hlavně o jejich obsahu a kritériích pro posuzování výkonů jednotlivých studentů jednotlivými učiteli.*“³⁰⁰

²⁹⁷ Že SZZ začínají být obsoletní, není ojedinělý ani nový názor, viz TÝDEN. Zrušte státnice, poradí Liškovi odborníci [online]. *Týden.cz*, 30. 5. 2008 [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C2QAgY>.

²⁹⁸ K tomu např. DENEMARK, Jaroslav. Report z Erasmu ve Finsku: Tervetuola Suomeen! [online]. *E15: The Student Times*, 1. 1. 2019. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Hiq9Yg>.

²⁹⁹ Viz vyjádření jednotlivých kateder k nové akreditaci, dostupná z interního úložiště.

³⁰⁰ MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, (7), s. 727.

7. Financování

Bez stručného srovnání toho, jak nizozemské a české univerzity hospodaří, by tato práce nebyla kompletní a srovnání vypovídající. Otázku financování jsem úmyslně ponechal nakonec, jelikož právě podfinancování českého veřejného školství je společným jmenovatelem řady problémů, které jsem v této práci adresoval. Odlišnosti dějinného vývoje, jež do značné míry zapříčinily současnou ekonomickou nerovnost zemí, jsem zmínil již v kapitole 1.

7.1 Financování univerzit v Nizozemsku

Podle dat Eurostatu bylo v roce 2017 na terciální vzdělání určeno 3,3 % všech výdajů státního rozpočtu Nizozemska (1,4 % HDP). Nizozemsko je v tomto ohledu třetí nejštedřejších zemí EU.³⁰¹ V roce 2017 hospodařila UU s 828 mil. EUR. Příjmy tvořil z 58 % státní příspěvek, 34 % činily příjmy ze spolupráce s třetími stranami a jiné příjmy, zbylých 8 % příjem ze školného a ostatních poplatků spojených se studiem.³⁰² Skladba rozpočtu UU tak nevyčívá z nizozemského průměru.³⁰³

7.1.1 Školné

I přes štedrost vlády je nizozemská společnost zvyklá vzdělání spolufinancovat ze soukromých zdrojů.³⁰⁴ Školné na univerzitách je upraveno WHW a nařízením vlády, podle nichž existují dvě sazby:

1. **Zákonná sazba** (*wettelijk tarief*) je stejná pro všechny veřejné univerzity a obory.³⁰⁵ Stanovuje ji vláda nařízením. Tato sazba platí pro studenty, kteří jsou občany Nizozemska, Surinamu nebo státu EU/EHP a zároveň doposud nezískali žádný vysokoškolský titul. Pro školní rok 2018/2019 byla stanovena na 2 060 EUR.³⁰⁶ Částka se každý rok upravuje podle indexu spotřebitelských cen vyhlášeným nizozemským statistickým úřadem.

³⁰¹ EUROSTAT. *Government expenditure by function* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2wxxti05>.

³⁰² UU. *Het Jaarverslag 2017*. Utrecht, 2018, s. 46. Dostupné z: www.uu.nl/jaarverslag

³⁰³ Státní příspěvek dlouhodobě tvoří kolem 56 % příjmu nizozemských univerzit. DUO. *WO Data Book 2013-2017* [online]. 12. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2tSoWPs>

³⁰⁴ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 136. ISBN 978-80-7552-845-2.

³⁰⁵ Slevu mají studenti pedagogických oborů, viz UU. *Collegegeld* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C8CniD>.

³⁰⁶ Tamtéž.

2. **Institucionální sazbu** (*instellingstarief*) platí všichni studenti, kteří nesplňují podmínky **zákonné sazby**. Její výše i případné výjimky si volí univerzity samy. Může být i odlišná pro různé studijní programy, např. v roce 2018 činila pro LLB na UU 8 208 EUR pro občany EU/EHP a 9 345 EUR pro občany pocházející ze zemí mimo EU/EHP.³⁰⁷

Pro Nizozemce je studium relativně levné. Pro srovnání, v roce 2018 minimální hrubá mzda v Nizozemsku činila 1 594 EUR měsíčně.³⁰⁸ Průměrný čistý příjem je také výrazně vyšší než v ČR.³⁰⁹ Zákonná sazba je stejná pro všechny, univerzity tedy nemusí řešit otázky sociálních stipendií apod. Vláda ale může poskytnout jednorázovou půjčku, jejíž maximální výše je závislá na mnoha faktorech, především na příjmu rodičů. Půjčka je úročena a musí být vždy splacena, bez ohledu na příjem absolventa.³¹⁰

Školné tedy netvoří nepřekonatelnou bariéru, na druhou stranu není ani významnou položkou v rozpočtu univerzity. Jak bylo již výše zmíněno, UU vybrala na školném v roce 2017 necelých 65 milionů EUR (přibližně 8 % všech příjmů univerzity v daném roce).³¹¹ Školné má proto spíše motivační funkci – nahrazuje poplatek za delší studium.

7.2 Financování univerzit v ČR

V ČR rozpočet na rok 2017 přidělil institucím terciálního vzdělání 1,7 % výdajů státního rozpočtu (0,6 % HDP). V rámci EU česká čísla nevybočují z evropského průměru.³¹² Finanční prostředky z veřejných zdrojů tvořily v roce 2017 průměrně 72 % rozpočtu jednotlivých českých univerzit (67 % rozpočtu Univerzity Karlovy).³¹³ České univerzity jsou tedy o něco více závislé na příjmu z veřejného rozpočtu než jejich nizozemské protějšky.

Čl. 33 odst. 3) Ústavy ČR zaručuje českým občanům do určité míry bezplatné studium na VŠ.³¹⁴ Limitem jsou „schopnosti občana a možnosti společnosti“. Toto omezení je realizováno přijímacími zkouškami a platbami souvisejícími s neefektivním průbě-

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ RIJKSOVERHEID. *Minimum wage* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2J0hFn8>.

³⁰⁹ EUROSTAT. *Annual net earnings* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UmcMKg>.

³¹⁰ DUO. *Geld voor school en studie* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UnaGd9>.

³¹¹ UU. *Het Jaarverslag 2017*, ref. 302, s. 46.

³¹² EUROSTAT, ref. 301.

³¹³ Zbytek získaly univerzity z vlastní činnosti (tržby za vlastní výkony a zboží, prodej majetku). MŠMT. *Výroční zpráva o hospodaření 2017: Tabulka 2 – výkaz zisku a ztráty 2017* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Cl8xb1>.

³¹⁴ Obdobné ustanovení v nizozemské ústavě nenajdeme.

hem studia – poplatky za studium podle § 58 a násl. ZVŠ. Tyto poplatky mají spíše sankční charakter; školné ve smyslu platby za poskytnuté vzdělání je třeba od nich odlišit.³¹⁵

ČR se zavedení školného na VŠ nejvíce přiblížila v době pravicové vlády Petra Nečase v letech 2010-2013. K realizaci však nedošlo a téma školného v zásadě vymizelo z veřejné debaty. V souvislosti s reformou právnického vzdělání zmínil školné v roce 2004 i Bobek. Tvrdil, že „*jedinou schůdnou cestou, jak dostat do vysokého školství více peněz, je zavedení školného.*“³¹⁶ Je možné, že tehdy byla finanční situace univerzit odlišná, ale dnes tato teze neobstojí.

Například UK za rok 2017 vykázala výnosy zhruba 10 miliard Kč³¹⁷ a měla 48 623 studentů.³¹⁸ Řekněme, že by roční školné činilo obdobně jako v Nizozemsku přibližně 1,3 násobek minimální mzdy, tedy 14 300 Kč.³¹⁹ Za předpokladu, že by školné platili všichni studenti v plné výši, do rozpočtu UK by přispělo necelými 700 miliony Kč, tedy 7 %. Ačkoliv je tento výpočet velmi zjednodušený, podle mého názoru ukazuje, že školné nelze vnímat jako nástroj záchrany podfinancovaného školství.³²⁰

7.3 Shrnutí

Pro Nizozemce je kvalitní a dostupné vzdělání prioritou. Univerzity získávají z evropského pohledu nadprůměrné finanční příspěvky z veřejných rozpočtů, přesto více než třetinu jejich příjmů tvoří příjmy z vlastní činnosti. Školné činí sotva jednu desetinu rozpočtů univerzit. Lze konstatovat, že univerzity jsou dostatečně financované a díky vlastní činnosti si zároveň udržují určitou finanční nezávislost.

Aby české univerzity mohly konkurovat evropským univerzitám, musí je nejdříve dohnat. V době ekonomického růstu by ČR měla investovat do terciálního vzdělávání³²¹ a nabídnout inovativní výuku, která bude atraktivní pro studenty z celého světa. Kvalitní

³¹⁵ KUDROVÁ, Veronika. Poplatky za studium nejsou školným. *Universitas-revue Masarykovy univerzity*, 2010.

³¹⁶ BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (14), 523. Bod III. 4.

³¹⁷ UK. *Výroční zpráva o hospodaření Univerzity Karlovy za rok 2017*, s. 15, 36. Dostupné z: <https://bit.ly/2IVYeYI>.

³¹⁸ UK, *Výroční zpráva o činnosti UK 2017*, ref. 238, s. 108.

³¹⁹ Vládní návrhy z roku 2010 uváděly částku do 20 000 Kč za rok, přičemž se počítalo se zavedením prospěchových a sociálních stipendií, viz KLOPP, Milan, Klára BÍLÁ a Petra BENEŠOVÁ. ODS, TOP 09 a VV se shodly na zavedení školného [online]. *iROZHLAS*, 8. 6. 2010 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TjN0B>.

³²⁰ V podobném duchu se ostatně nedávno vyjádřil i rektor UK Zima, viz PRÁVO. Školné na VŠ? Bek oživil debatu, ale podporu to nemá [online]. *Novinky.cz*, 22. 11. 2016 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C2Fit1>.

³²¹ Obdobný názor má i EUA, viz EUA. *Public Funding Observatory 2017* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IXERpT>.

vzdělávací systém je dlouhodobě výhodný ze společenského i ekonomického hlediska.³²²

Zavedení školného by mohlo mít řadu pozitivních efektů, nad negativy by ale patrně nepřevážily.³²³ Vzhledem k tomu, že v současné době k zavedení školného fakticky neexistuje politická vůle, českým vysokým školám nezbývá než na neutěšený finanční stav upozorňovat a vytvářet tlak na politické představitele. Univerzity si potřebují naklonit širokou veřejnost, přesvědčit ji, že mají přínos pro celou společnost, nikoliv jen pro studenty, kteří si na nich „prodlužují mládí“. PF UK by proto měla pracovat na boření metaforické zdi mezi fakultou a ulicí, a to nejen v Praze, ale i v regionech. Aktivit, které v tomto směru PF UK může vyvíjet (a vyvíjí), je celá řada, např. právní klinika, univerzita třetího věku či program Street Law. Vedlejším pozitivním efektem bude zvýšení právního vědomí veřejnosti.

³²² OECD. *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2018. ISBN 978-92-64-30339-3.

³²³ Modely školného a argumenty pro a proti zavedení viz např. BOUDOVÁ, Michaela. *Možnosti zavedení školného v ČR* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/admja/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Katarína Poluncová.

Závěr

Právníci mají ve společnosti mimořádně odpovědnou roli. Stabilita právního řádu, vymahatelnost práva a v konečném důsledku i prosperita státu je závislá na znalostech, jimiž právníci disponují, dovednostmi, které ovládají, a hodnotami, jež zastávají. Z toho lze dovodit i významné a odpovědné postavení právnických fakult. Reforma právnického vzdělání je vskutku téma věčné, což samo o sobě není překvapivé – svět se nepřetržitě vyvíjí a stejně tak se musí vyvíjet i metody, kterými na něj studenty připravujeme. Každá vzdělávací instituce musí neustále kriticky hodnotit své postupy a přizpůsobovat se novým podmínkám.

Každý ze srovnávaných modelů právnického vzdělávání vychází z odlišných tradic a byl formován odlišnými společenskými faktory, jejichž komplexnost přesahuje možnosti této práce. V úvodu citovaní prof. Pavlíček a prof. Malý by průběh studia práva na UU patrně označil za „policejní“ či „středoškolský“. Oproti liberálnějšímu studiu na PF UK je nizozemský model skutečně více striktní. PF UK bude nejspíše i nadále hledat rovnováhu mezi přísnějším průběhem studia a liberálností.³²⁴ Vzhledem k postavení, jaké právníci ve společnosti mají, je přísnější pojetí studia dle návrhu nové akreditace logičtější.³²⁵

Své závěry, které by v budoucnu mohly tuto cestu usnadnit, nyní rozčlením pod několik klíčových pojmů:

Propojení

Vzdělávací proces je série na sebe navazujících kroků. Abychom vzdělávali efektivně, je nutné mít jednotnou koncepci, vizi, která bude založená na jasných principech. Tyto principy se proto musí promítat do všech kroků vzdělávacího procesu, od přijímacího řízení až po státní závěrečné zkoušky. V opačném případě bude výuka neefektivní a evaluace nefunkční.

Pokud za tři pilíře právnického vzdělání označíme znalosti, dovednosti a hodnoty, musí tomu odpovídat vzdělávací cíle studijního programu. Obecně formulované vzdělávací cíle jsou poté konkretizovány pro jednotlivé předměty. Každý předmět tyto tři pilí-

³²⁴ Toto dilema již dříve popsal právě prof. Malý, viz MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, 7, s. 725-728.

³²⁵ BOHÁČ, Radim, ref. 291.

ře obsahuje, není třeba rozdělovat předměty na znalostní a dovednostní. Všechny povinné předměty by měly mít stejné kreditové ohodnocení a trvat vždy jeden semestr. Pro splnění cílů volíme různé metody výuky. Na výuku navazuje evaluace – volíme různé metody pro formativní i sumativní evaluaci, tak abychom ověřili, že jsou splněny všechny vzdělávací cíle (znalosti, dovednosti, hodnoty).

Pedagogika

Řešením výše uvedeného problému je hlubší napojení na vědu pedagogickou. Je třeba využít toho, že dnes víme o procesu učení víc, než kdy dříve. PF UK by měla stejně jako každá jiná vzdělávací instituce bedlivě sledovat nové trendy ve vzdělávání, včetně využívání digitálních technologií, a včas je aplikovat. Proto by bylo vhodné zformovat centrální orgán složený z odborníků na pedagogiku, který by vytvářel koncepci vzdělávání pro celou fakultu, koordinoval a kontroloval její realizaci.

Vyučující by měli být motivováni se v této oblasti dále vzdělávat a předávat si zkušenosti. Kontinuální vzdělávání je ostatně součástí každé profese, právnické obzvláště. PF UK nabízí řadu možností, jak mohou vyučující své pedagogické dovednosti rozvíjet, účast na těchto aktivitách je ale nízká. V budoucnu by se proto na motivace, spokojenost a názory vyučujících měl zaměřit podrobnější výzkum.

Specializace, flexibilita, konkurence

Aby právníci ve 21. století stíhali sledovat dynamický vývoj práva, budou muset být úzce specializovaní. Jejich právní specializace se bude prolínat i s jinými vědními obory. Proto je nutné rozdělit studijní program na obecný bakalářský a specializovaný magisterský. Tomuto rozdělení musí být přizpůsoben právní řád, aby i absolvent bakalářského studia našel uplatnění v přípravných právnických profesích. Magisterských programů by měla fakulta nabízet co nejvíce, kromě tradičních zaměření by měly existovat i multidisciplinární programy organizované ve spolupráci s jinými fakultami UK a programy cizojazyčné. Výsledkem bude vyšší flexibilita studentů a tolik potřebná konkurence mezi právnickými fakultami. Způsob specializace skrze volitelné předměty je vhodný, PF UK by ale měla více využít potenciál svého bohatého katalogu volitelných předmětů, např. zvýšením jejich významu ve studijním plánu nebo zapisováním celých tematických bloků.

Finance

Existují studie, podle kterých více peněz neznamená vždy lepší vzdělávání,³²⁶ nemůžeme však očekávat, že průměrná mzda přiláká nadprůměrné osobnosti. Chceme-li špičkovou výuku, musíme být schopni zaplatit kvalitní vyučující a poskytnout jim pohodlné pracovní podmínky s dostatkem prostoru pro osobní rozvoj. Řešením není zavedení školného, ale spíše zvýšení investic do vzdělání z veřejných rozpočtů, a to oproti současnosti alespoň na dvojnásobek. Počáteční investice pomohou univerzitám s vytvářením vlastních zdrojů, čímž se do budoucna zvýší jejich konkurenceschopnost a autonomie. Jelikož investice do vzdělání se společností vrací až s příští generací, nejedná se o politicky atraktivní téma. Univerzity proto musí prezentovat svůj celospolečenský přínos a získat podporu široké veřejnosti.

Odvaha

Všechno, co potřebujeme vědět, už dávno víme. Dokazují to podklady citované v úvodu, dokazuje to řada pedagogů PF UK každý den. Kdesi se ale vytrácí vůle dát těmto dobrým postupům prostor: rozšířit je do všech koutů studijního plánu, do všech seminárních místností, přizpůsobit jim pravidla studia, aby byl plně využit jejich potenciál. Je pravdou, že dramatické změny v právu (a právnickém vzdělávání) byly na území ČR v podstatě vždy k horšímu. Jistá obezřetnost proto je namístě, nicméně nelze se donekonečna vymlouvat na stáří a tradiční konzervativní povahu Univerzity Karlovy.³²⁷ Reforma právnického vzdělání nemusí spočívat ve vymýšlení něčeho nového. Stačí pouze zužitkovat to, co už dávno víme.

³²⁶ SCHLEICHER, Andreas. *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. Paris: OECD Publishing 2018, s. 48. DOI: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264300002-en>.

³²⁷ Nedávno např. ZIMA, Tomáš. Vzdělávat a bádát ve prospěch společnosti. *Reflex: příloha o vzdělávání*. 2019, 8, s. 6. Nemyslím si, že existuje vztah mezi inovativností univerzity a jejím stářím. Např. nejinovativnější univerzitou v Evropě je podle Reuters již několikátým rokem KU Leuven, založená roku 1425. REUTERS. *Reuters Top 100: Europe's Most Innovative Universities – 2018* [online]. 25. 4. 2018 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://reut.rs/2JflGk>.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ANTONOWICZ, Dominik a Ben JONGBLOED. *University Governance Reform in the Netherlands, Austria, and Portugal: Lessons for Poland*. Warsaw: EY Sprawne Panstwo Program, 2015. ISBN 978-83-912434-1-1.

BARANCOVÁ, Helena. Reforma právnického vzdělávání v Slovenskej republike. **In:** KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-03-2.

BARTUŠKA, J. Za lepší, důslednější a odpovědnější výchovu právnického dorostu. *Právník*. 1952, s. 474.

BERAN, Karel. *Právnické osoby veřejného práva*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-598-2.

BLACKETT, Adelle. Globalization and Its Ambiguities: Implications for Law School Curricular Reform. *Colum. J. Transnat'l L.* 1998, 37, s. 57.

BOBEK, Michal. O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách. *Právní rozhledy*. 2005 (10), s. 365. 2005 (12), s. 446. 2005 (14), s. 523. 2005 (16), s. 601.

BUCHMANN, Claudia, CONDRON, Dennis J., ROSCIGNO, Vincent J. Shadow education, American style: Test preparation, the SAT and college enrollment. *Social forces*, 2010, 89 (2).

BURCHARD, Kenneth W., et al. A surgery oral examination: interrater agreement and the influence of rater characteristics. *Academic medicine*, 1995, 70, 11, s. 1044.

BURMAN, John M. Oral examinations as a method of evaluating law students. *J. Legal Educ.*, 2001, 51.

BUSCH, Jürgen. European Legal Education: Between The Needs Of The Nation State And An Ever Closer European Union. **In:** KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-03-2.

ČAPEK, Karel. *Válka s mlouky*. Druhé vydání. Voznice: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-399-5.

ČERNÁ, Barbora, Miroslav MAKAJEV, Pavel PRAŽÁK a Jan ŠVARC. Zpráva studentské části Komise pro koncepci studia PF UK. **In:** KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-03-2.

DALY, Mary C. The ethical implications of the globalization of the legal profession: A challenge to the teaching of professional responsibility in the twenty-first century. *Fordham Int'l LJ*, 1997, 21.

DAVIS, Margery H.; KARUNATHILAKE, Indika. The place of the oral examination in today's assessment systems. *Medical Teacher*, 2005, 27, 4, s. 294.

- DE BOER, Harry F.; HUISMAN, Jeroen. The New Public Management in Dutch Universities. **In:** BRAUN, Dietmar a MERRIEN, Francois-Xavier. *Towards a new Model of Governance for Universities? A comparative view*. 1999, s. 3.
- DE BOER, Harry. Change and continuity in Dutch internal university governance and management. **In:** CHEPS. *Towards a cartography of higher education policy change*. 2007. ISBN 978-90-365-2530-5.
- DE GROOT, Rene. Recruitment of Minds: Selecting Professors in the Netherlands. 1993, 41 Am. J. Comp. L., s. 444.
- DOHNAL, Vítězslav. Hodnoty v právu. **In:** KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-03-2.
- DORAN, George T. There's a SMART way to write management's goals and objectives. *Management review*, 1981, 70, 11.
- DVOŘÁKOVÁ, V., SMRČKA J. *Lesk a bída vzdělávání*. Praha: Knižní klub, 2018. ISBN 978-80-242-6106-5.
- DYMEŠ, Bohumil. K reformě studia právnického. *Právník*. 1927, 66, s. 196.
- EISENBERG, Rebecca S. The Scholar as Advocate. *J. Legal Educ.*, 1993, 43, s. 391.
- EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE. *The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. ISBN 978-92-9201-851-1.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
- GOODALL, Amanda H. *Socrates in the boardroom: Why research universities should be led by top scholars*. Princeton University Press, 2009.
- GORDON, Robert W. The Geologic Strata of the Law School Curriculum. *Vand. L. Rev.*, 2007, 60, s. 339.
- GRIMES, Richard. Learning law by doing law in the UK. *International Journal of Clinical Legal Education*, 2014, 1.
- GRIMES, Richard. *Re-thinking legal education under the civil and common law: a road map for constructive change*. New York, NY: Routledge, 2017.
- HANYCH, Monika. Dopis z Nizozemska: Technologie a právo. *Respekt*. 2018, 34, s. 7.
- HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-254-3.
- HONUSKOVÁ, Věra, Jan KUKLÍK, Michal URBAN, eds. *Metodologie praktických forem právního vzdělávání*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-87146-74-3.
- HORKÝ, Petr. Naživo a mimo systém: Unikátní kurz umožňuje specialistům z různých oborů vyzkoušet si profesi učitele. *Respekt*. 2019, 6, s. 43.

HURÁK, Zdeněk. U nalejvárný být nemusím. *Respekt*. 2018, 44, s. 64.

CHORUS, J. M. J., P. H. M. GERVER a E. H. HONDIUS. *Introduction to Dutch law*. 4. ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006. ISBN 904-112-507-8.

KALTBACH, Philip G. *Paying the professoriate: a global comparison of compensation and contracts*. New York, NY: Routledge, 2012. ISBN 9780415898072.

KONEČNÝ, Tomáš; BASL, Josef; MYSLIVEČEK, Jan. Přečhod mezi střední a vysokou školou a role různých modelu přijímacích řízení. *Sociologický Časopis*. 46(1), 2010.

KRISTKOVÁ, Veronika, ed. *Dovednosti ve výuce práva: formy a metodika výuky předmětů rozvíjejících právnícké dovednosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 9788021059498.

KUDROVÁ, Veronika. Poplatky za studium nejsou školným. *Universitas-revue Masarykovy univerzity*, 2010.

KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právníckého vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009.

KUKLÍK, Jan. "Vnější" a "vnitřní" prostředí a jejich limity pro diskuze o reformě právníckého pregraduálního vzdělávání. In: KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právníckého vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 53-60.

LOPEZ, Gerald P. Transform-Don't Just Tinker with-Legal Education. *Clinical L. Rev.*, 2016, 23, s. 471.

MAK, Elaine. *The T-shaped lawyer and beyond: rethinking legal professionalism and legal education for contemporary societies*. The Hague: Eleven International Publishing, 2017. ISBN 978-94-6236-798-2.

MALÝ, Karel. Poznámky ke stavu studia na Právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, 7, s. 727.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Parlamentní projevy: 1891-1893*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001. ISBN 80-86495-10-8.

MCGUIRE, Christine H. The oral examination as a measure of professional competence. *Academic Medicine*, 1966, 41, 3, s. 267.

MERRYMAN, John Henry. Legal education there and here: A comparison. *Stan L. Rev.*, 1974, 27, s. 859.

MOGEY, Nora, et al. Handwriting or typing exams—can we give students the choice?. In: KHANDIA, F., ed.. *12th CAA International Computer Assisted Assessment Conference: Proceedings of the Conference on 8th and 9th July 2008 at Loughborough University*. Loughborough: Loughborough University, s. 221-238.

MOGEY, Nora, et al. Typing compared with handwriting for essay examinations at university: letting the students choose. *ALT-J*, 2010, 18, 1, s. 29-47.

OECD. *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2018. ISBN 978-92-64-30339-3.

- PAUL, P., KUNC, O., VANĚČEK, S. K pátému výročí usnesení Ústředního výboru VKS o rozšíření a zlepšení právnického vzdělávání v zemi. *Právník*, 1952, s. 6.
- PAVLÍČEK, V. Koncepce reformy vzdělávání na Právnické fakultě Univerzity Karlovy ve společenských souvislostech. *Právník*. 1991, 2, s. 97.
- PETŘÍČEK, Miroslav. Proboha, neblbněte. *Respekt*. 2018, 50, s. 61.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013.
- PINCUS, William. Reforming Legal Education. *ABAJ*, 1967, 53, s. 436.
- PITHART, Petr. Univerzitní vzdělávání v globální společnosti. **In:** KUKLÍK, Jan, ed. *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 15. ISBN 978-80-87284-03-2.
- POŠVA, Karel. Vyučování základů právních a národohospodářských nauk na školách středních. *Právník*. 1927, 66, s. 131.
- PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.
- RICHTER, T. Koho chléb jíš, toho píseň zpívej: konflikty vznikající při propojení právní praxe s právní teorií. *Právník*. 2013, 2, s. 124.
- ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ. *Vyučovací metody na vysoké škole: praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. Praha: Grada, 2012.
- SARGENT, Carol Springer; CURCIO, Andrea A. Empirical evidence that formative assessments improve final exams. *J. Legal Educ.*, 2011, 61, s. 379.
- SCHLEICHER, Andreas. *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. Paris: OECD Publishing 2018. DOI: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264300002-en>.
- SCHWARTZ, Michael Hunter, Sophie SPARROW a Gerald F. HESS. *Teaching law by design: engaging students from the syllabus to the final exam*. Second edition. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2017.
- SKŘEJPEK, Michal. Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. **In:** HENDRYCH, Dušan, Vladimír VOPÁLKA, Petr TRÖSTER, Valentin URFUS, Alena WINTEROVÁ a Karel MALÝ. *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998: jubilejní sborník*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s. 262-268. ISBN 80-85889-15-3.
- SKŘEJPEK, Michal. Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. **In:** *Právnická fakulta UK 1348–1998*. s. 263.
- SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012.
- SMATHERS, R. Amani. The 21st Century T-Shaped Lawyer. *Law Prac.*, 2014, 40, 32.
- SMITH, David N. Shaping the Future of the Profession. *Hong Kong Lawyer: Research Collection School Of Law*. 1998, (12).

- STAŠA, Josef. Vysoká škola a její postavení. **In:** VOPÁLKA, Vladimír, Vladimír SLÁDEČEK a Vladimír MIKULE. *Veřejná správa a právo: pocta prof. JUDr. Dušanu Hendrychovi k 70. narozeninám*. Praha: Beck, 1997. ISBN 80-7179-191-1.
- STAŠA, Josef. *Historie, současný stav a perspektivy univerzit: úsvit nebo soumrak akademické samosprávy?: Sborník z konference konané dne 10. dubna 2008 na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1604-9.
- SULLIVAN, William M., et al. *Educating lawyers: Preparation for the profession of law*. John Wiley & Sons, 2007.
- SVINICKI, Marilla D. Evaluating and grading students. *Teachers and students: A sourcebook for UT-Austin faculty*. 1999.
- TERRY, Laurel S. The Bologna Process and its Impact in Europe: it's so much more than degree changes. *Vand. J. Transnat'l L.*, 2008, 41.
- TOMOSZEK, Maxim, ed. *Complex law teaching: knowledge, skills and values*. Olomouc: Palacký University, 2013.
- TUCKER, Aviezer. Reproducing incompetence: the constitution of Czech higher education. *E. Eur. Const. Rev.* 2000, 9, s. 94.
- URBAN, Michal a Simona TRÁVNÍČKOVÁ. Jací jsou dnešní studenti práv? [online]. *AUC IURIDICA*. 2018, 3, s. 165-188. DOI: 10.14712/23366478.2018.26. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://bit.ly/2EdBQgU>
- VAN DER ZWAAN, Bert. *Higher education in 2040: A global approach*. Amsterdam University Press, 2017. ISBN 978-94-6298-450-9.
- VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Strategie výuky ve vysokoškolském vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. 2002. ISBN 80-7290-100-1.
- VEVERKA, Vladimír. Právnické studium na vysokých školách v zahraničí a u nás. *Právník*. 1966, s. 825-834.
- VOJÁČEK, Ladislav. Právnické fakulty v právní úpravě meziválečného Československa (se zvláštním zřetelem na poměry v Brně). *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2007, č. 2, s. 147-158. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7174>.
- WIELENGA, Friso. *A history of the Netherlands: from the sixteenth century to the present day*. London: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-1-4725-6960-8.
- WILSON, Richard J. Practical training in law in the Netherlands: big law model or clinical model, and the call of public interest law. *Utrecht L. Rev.*, 2012, 8.
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5.
- ZIMA, Tomáš. Vzdělávat a bádát ve prospěch společnosti. *Reflex: příloha o vzdělávání*. 2019, 8, s. 6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- BOBEK, Michal. Ještě jsem nezaregistroval, že by některá česká právnická fakulta představila pozitivní, dlouhodobou vizi, kam chce jít a čím chce být [online]. *Iurium*. 27. 9. 2016 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TRUOz3>
- BOBEK, Michal. O právnických fakultách v Praze [online]. *Jiné právo*. 8. 1. 2008 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Sq6UxS>.
- BOHÁČ, Radim. *Doporučený studijní plán* [online]. Praha, verze ze dne 4. února 2019 pro výjezdní zasedání AS PF UK. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z interního úložiště.
- BOHÁČ, Radim. *Jakou chceme fakultu: (R)Evoluce magisterského studia*. YouTube [online]. 4. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2SX6d46>.
- BOHÁČ, Radim. *Setkání akademické obce k akreditaci*. YouTube [online]. 17. 1. 2019. Dostupné z: <https://bit.ly/2TEcvgG>.
- BOHÁČ, Radim. *Teze nového magisterského studijního programu Právo a právní věda* [online]. 2. 10. 2018. Dostupné z interního úložiště.
- CBS. *Trends in the Netherlands 2017: Society, Figures – Education* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2STIAoO>.
- CCBE. *Lawyers' Statistics 2018* [online]. 2018 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2F5i2M3>.
- Collective Labour Agreement of Dutch Universities: 1 July 2017 – 31 December 2019 inclusive*. The Hague, 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2GuUuCB>
- ČTK. Většina studentů vysokých škol by studovala něco jiného, kdyby mohla [online]. *Lidovky.cz*, 15. 6. 2016 [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GD0wlb>.
- DENEMARK, Jaroslav. Report z Erasmu ve Finsku: Tervetuola Suomeen! [online]. *E15: The Student Times*, 1. 1. 2019. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Hiq9Yg>.
- DRÁPAL, Jakub. Co trápí běžné lidi? [online]. *Jiné právo*. 16. 3. 2017 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H5UMA0>.
- DUO. *Geld voor school en studie* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UnaGd9>.
- DUO. *WO Data Book 2013-2017* [online]. 12. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2tSoWPs>
- DVOŘÁK, Jan. *Jakou chceme fakultu: (R)Evoluce magisterského studia*. YouTube [online]. 4. 12. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2SX6d46>.
- DZIAK, Mark. New Public Management (NPM). *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2019. [cit. 2019-02-18].
- ESS. *Trust in Justice: Topline Results from Round 5 of the European Social Survey* [online]. 2011 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/1CV6Laq>.

EU. *EACEA National Policies Platform. EURYDICE: Netherlands Overview* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DZXAvt>.

EU. *ECTS Users' Guide*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. ISBN 978-92-79-43559-1.

EU. *Report to the European Commission on New Modes of Learning and Teaching* [online]. 2014. Doporučení č. 13. Dostupné z <https://bit.ly/1G2bLee>.

EU. *The 2017 EU Justice Scoreboard* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. ISBN 978-92-79-66907-1.

EUA. *Public Funding Observatory 2017* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IXERpT>.

EUA. *Charles University, Prague: Evaluation Report* [online]. Prague, 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2EeEZwW>

EUA. *University Autonomy in Europe III: Country Profiles*. Brusel, 2017. Dostupné z: <https://goo.gl/JoicxB>.

EUROSTAT. *Annual net earnings* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UmcMKg>.

EUROSTAT. *Government expenditure by function* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2wxTi05>.

EUROSTAT. *Student-academic staff ratios in tertiary education in 2016* [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tSL2Ba>.

GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS. *Senior general secondary education (HAVO) and pre university education (VWO)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2FcTLCW>.

GRIMES, Richard H. a Jiří PŘIBÁŇ. *Zpráva z hodnocení magisterského studijního programu „Právo a právní věda“ na PF UK (pracovní verze)* [online]. Praha, 2018. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/cz/download/1404059031/?at=1>.

HALFFMAN, Willem a Hans RADDER. *The Academic Manifesto: From an Occupied to a Public University*. *Minerva* [online]. 2015, 53, 2. DOI: 10.1007/s11024-015-9270-9. ISSN 0026-4695. Dostupné z: <https://bit.ly/2BFvR2S>.

HRONOVÁ, M. a MRÁZOVÁ, Š. *Strach z neúspěchu dělá z přípravy na přijímací zkoušky na střední školy dobrý obchod*. *Hospodářské noviny* [online]. 25. 5. 2018 [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ir0vCz>.

Interní studentský systém UU OSIRIS.

Interní studentský systém UK SIS.

JASCHIK, Scott. *Faculty Pay, Around the World* [online]. 22. 3. 2012 [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://bit.ly/1DzeKbZ>

KARFÍKOVÁ, Marie. *Finanční právo II (HP 0132): zimní semestr akademického roku 2017/2018*. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2HaelqM>.

KLOPP, Milan, Klára BÍLÁ a Petra BENEŠOVÁ. ODS, TOP 09 a VV se shodly na zavedení školného [online]. *iROZHLAS*, 8. 6. 2010 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TpjN0B>.

KOMÁREK, Jan. Právníkovy správné odpovědi s bonusem [online]. *Jiné právo*. 23. 3. 2008 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/2EH16MK>.

Komise pro informační technologie a propagaci PF UK. *Vyhodnocení dotazníků pro přijaté studenty* [online]. 3. 7. 2017, s. 5. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404052449/>

KORNET, Nicole. *Building a European-Oriented Law Curriculum. Maastricht European Private Law Institute Working Paper No. 2011/17*. 11. 4. 2011. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1806916>.

KOUCKÝ, Jan. Platy vysokoškolských učitelů jsou ve srovnání se zahraničním velmi nízké. *Universitas: Magazín vysokých škol* [online]. 30. 10. 2017 [cit. 2018-07-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GNCSfB>.

KPD PF UK. *Dokumenty* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2XjRJdi>.

KÜHN, Zdeněk. Správné odpovědi při výuce práva [online]. *Jiné právo*. 25. 3. 2008 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TdbPq>.

LIOLIASOVÁ, Pavla. Budoucí právníky čekají změny. Důležité předměty začnou studovat dřív, získají víc času na praxi [online]. *iROZHLAS*, 26. 3. 2019 [cit. 2019-04-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TpjN0B>

MAHONEY, Joan. The Internationalisation of Legal Education. *The Amsterdam Law Forum* [online]. 2010, 2. [cit. 2018-09-26]. Dostupné z: <http://bit.ly/2IZq3pf>.

MŠMT. *Boloňský proces* [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GQI5ZG>.

MŠMT. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele: Vzdělávání ve středních školách* [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>

MŠMT. *Výroční zprávy o hospodaření 2017: Tabulka 2 – výkaz zisku a ztráty 2017* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C18xb1>.

MŠMT. *Vývoj studijní úspěšnosti na českých VVŠ mezi lety 2003-2015* [online]. [cit. 2019-02-22]. 2015. Dostupné z: <https://bit.ly/2E0FitU>.

Mzdové předpisy Univerzity Karlovy, dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-146.html>.

NEVILLE, Grace. *Keynote lecture: Towards better university teaching*. Prague, 22. 11. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2CdZ7CP>.

NUFFIC. *Grading systems in the Netherlands, the United States and the United Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/1aJGNfl>.

PF UK. *Dlouhodobý záměr Právnícké fakulty Univerzity Karlovy na období 2016-2020*. [online] Praha, 2016. Dostupné z: <https://bit.ly/2JaTbvz>.

PF UK. *Doporučený průběh studia 2018/2019* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Eq3Duq>.

PF UK. *Fakulta* [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <http://bit.ly/2UHcnBh>.

PF UK. *Fakulta pohledem vedoucího Street Law Michala Urbana*. In: PF UK. *Newsletter Právnické fakulty UK* [online]. 2017, 2, s. 4. Dostupné z: www.prf.cuni.cz/newsletter

PF UK. *Kurz CŽV. Podmínky pro rok 2018/2019* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TYjo1i>.

PF UK. *Podmínky pro přijetí ke studiu do magisterského studijního programu právo a právní věda na PF UK pro akademický rok 2018/2019 schválené akademickým senátem Právnické fakulty UK* [online]. 31. 5. 2018 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GVZYq8>.

PF UK. *Výroční zpráva o činnosti 2017* [online]. Praha, 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2Hiu73V>.

PF UK. *Výroční zprávy* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tp0Awl>.

PF UK. *Žádost o akreditaci magisterského studijního programu Právo a právní věda*. [online] Praha, 2018. Dostupné z: <http://bit.ly/2Pu0TAh>.

PF UK. *Pravidla studia 2018/2019* [online]. [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: <https://bit.ly/2U3lBs9>.

PF UK. *Žádost o akreditaci magisterského studijního programu Právo a právní věda*. [online] Praha, 2018. Dostupné z: <http://bit.ly/2Pu0TAh>.

PF UK. *Výroční zpráva o činnosti 2016* [online]. Praha, 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2tp0Awl>

Pravidla studia a zkoušení (Onderwijs- en examenregeling) UU. *Onderwijs- en examenregeling (OER): bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid 2018/2019*. [online] 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2X8o0DU>.

PRÁVO. Školné na VŠ? Bek oživil debatu, ale podporu to nemá [online]. *Novinky.cz*, 22. 11. 2016 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C2Fit1>.

RAAD VOR RECHTSBIJSTAND. *Legal aid in the Netherlands. A broad outline – 2015*. 2015, s. 7-11. Dostupné z: <https://bit.ly/2zPRKxR>.

REUTERS. *Reuters Top 100: Europe's Most Innovative Universities – 2018* [online]. 25. 4. 2018 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://reut.rs/2JlflGk>.

RIJKSOVERHEID. *Minimum wage* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2J0hFn8>.

ŘÍHA, Michal. *Vztah pedagogů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017.

ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů k přednáškám na PF UK* [online]. 2017.

ŘÍHA, Michal. *Vztah studentů ke zkouškám na PF UK* [online]. 2017.

ŘÍHA, Michal. *Návrhy k dlouhodobému záměru PF UK 2016-2020* [online]. Materiál pro zasedání AS PF UK 17-18. 3. 2016.

SCIO. *Obchodní podmínky (Pravidla účasti v NSZ)* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H9Xm7U>.

SCIO. *Popis a ukázky testů: Test OSP v NSZ* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/osp.asp>.

SCIO. *Popis a ukázky testů: ZSV* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/testy/zsv.asp>.

SCIO. *Přehled fakult s NSZ* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/fakulty-vs.asp>.

SCIO. *Termíny a místa* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/nsz/termíny-a-místa.asp>.

SCIO. *Tiskové zprávy a aktuality: Úlohy v přijímačkách řeší stejně dobře chlapci i dívky, zjistili odborníci* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2ShpJ6k>.

Studiekeuze123. *UU Rechtsgeleerdheid (LLB)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IvppeN>.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. *Justici řídí muži, moc je pánský klub, vládne nám mužské právo, říká ústavní soudkyně* [online]. *DVTV*, 19. 02. 2019 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2In3IDm>.

Školy by se měly podle Šamala i Kněžínka víc věnovat právu [online]. *Česká justice*, 6. 11. 2018 [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DM3HDu>

TULÁČEK, Michal. *Statistika známek pro PF UK (2010/11, 2011/12, 2012/13). Pracovní materiál pro akademický senát PF UK a komisi děkana PF UK pro IT* [online]. 2014.

TÝDEN. *Zrušte státnice, poradí Liškovi odborníci* [online]. *Týden.cz*, 30. 5. 2008 [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C2QAgY>.

UK. *Dlouhodobý záměr UK 2016-2020* [online]. 2015 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Feezf7>.

UK. *Výroční zpráva o hospodaření Univerzity Karlovy za rok 2017*. Dostupné z: <https://bit.ly/2IVYcYI>.

UK. *Studijní programy a obory Univerzity Karlovy* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/akreditace?verejne>.

UK. *Výroční zpráva o činnosti Univerzity Karlovy za rok 2017*. 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2vEPXqY>.

URBAN, Michal. *Centrum právních dovedností: vyjádření ke kurzu Úvod do studia práva* [online]. Praha, 30. 1. 2019. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z interního úložiště.

UU. *About Educate-it* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2T0jpoJ>.

UU. *Bachelors: Informatie voor Nederlandse studenten* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://bit.ly/2ZsamMT>.

- UU. *Bachelors: Informatie voor Nederlandse studenten* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://bit.ly/2ZsamMT>.
- UU. *Centre for Academic Teaching* [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://bit.ly/2BWLauH>.
- UU. *Course registration* [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ss52EP>.
- UU. *Education and Examination Regulations (EER) of the Master's Degree Programme in Law of Utrecht University 2018/2019*. [online] 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2u5BSkU>.
- UU. *Examination Appeals Board* [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/2H9nRur>.
- UU. *Grading system* [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GRPadi>.
- UU. *Masters: Master's programmes* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GSprkc>.
- UU. *Onderwijs: Centre for Academic Teaching* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://bit.ly/2tGi6fU>.
- UU. *Quality and innovation: Teaching qualification* [online]. [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://bit.ly/2XtXc0U>.
- UU. *Bachelors: Rechtsgeleerdheid (LLB)* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2txBgVc>.
- UU. *Bachelors: Rechtsgeleerdheid* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Nm37jZ>.
- UU. *Collegegeld* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2C8CniD>.
- UU. *Departement Rechtsgeleerdheid* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Gx9ssC>.
- UU. *Education: Quality assurance and evaluation of education* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2V7rrZQ>.
- UU. *Education: The educational model* [online]. [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2SbDaEC>.
- UU. *Het Jaarverslag 2017* [online]. Utrecht, 2018. Dostupné z: www.uu.nl/jaarverslag.
- UU. *Masters (LLM)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2T3v05S>.
- UU. *Masters: Privaatrecht (LLM)* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GUz95I>.
- UU. *Organisation: University Council / Members* [online]. [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2trgbLV>.
- VAVRUŠKA, Jakub. Magistr mi nestačí, já budu doktorem. *iForum: Online magazin Univerzity Karlovy* [online]. 26. 4. 2004 [cit. 2018-10-09]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-701.html>.

VSNU. *Professionalisation of university lecturers: The UTQ and beyond* [online]. 2018 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TqSmTM>.

Web Trnavské univerzity v Trnavě <http://iuridica.truni.sk>.

Web <http://www.financial-law.cz/>.

Web <http://www.shanghairanking.com>,

Web <https://www.topuniversities.com>.

Web <https://www.timeshighereducation.com>.

Web Rady Evropy <https://e-justice.europa.eu>.

Web <https://rechtwijzer.nl>.

Web <https://www.juridischloket.nl>.

Web <https://www.prosperity.com/rankings>.

Webová aplikace Rady Evropy (CEPEJ) <https://tabsoft.co/2SX15w4>.

Web Nizozemské advokátní komory www.advocatenorde.nl.

Web www.spravko.cz.

YouTube kanál Center for Innovation in Legal Education, Dostupné z: <https://bit.ly/2rVrbmU>.

ZBÍRAL, Robert. „Kruté, nelidské, ponižující zacházení“: Kolik čteny může vyučující vyžadovat po studentech při přípravě na semináře? [online]. *Jiné právo*. 4. 3. 2014 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/XoBeJE>.

3. Seznam použitých právních předpisů (vše ve znění pozdějších předpisů)

Nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství.

Zákon č. 11/1998 Sb., o vysokých školách.

Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 323/1992 Zb. Notářsky poriadok.

Zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád.

Zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich.

Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokácii.

Zákon o nové podobě řízení univerzit z roku 1997 (*Wet Modernisering Universitair Bestuursorganisatie*).

Zákon o vyšším vzdělání a výzkumu z roku 1992 (*Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek*).

4. Seznam použité judikatury

Faiz Siddiqui v. The Chancellor, Masters & Scholars Of The University Of Oxford (2018) EWHC 184 (QB).

Hague District Court, 24. 6. 2015, *Urgenda Foundation v. The Netherlands*, ECLI:NL:RBDHA:2015:7196.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 32 Cdo 583/2010, ze dne 25. 1. 2012.

5. Seznam ostatních zdrojů

BOUDOVÁ, Michaela. *Možnosti zavedení školného v ČR* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/admja/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Katarína Poluncová.

ČERNÁ, Stanislava. *Klauzurní práce z obchodního práva v akademickém roce 2016/2017 (základní informace)*. Praha, 22. 9. 2015.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Slovo proděkana k výběrovému řízení k vysílání studentů v rámci programu Erasmus+ pro akademický rok 2018/2019* [online]. Praha, 22. 3. 2018. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GYVmQ6>.

Emailová korespondence s K. J. A. Goossensem, studijním poradcem pro LLB, 26. 4. 2018.

Emailová korespondence s JUDr. Michalem Urbanem, 20. 3. 2019.

HOCHMANOVÁ, Alexandra. *Právníké vzdělávání a pokusy o reformu právníkého studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti* [online]. 2016. [cit. 2018-07-30]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/79282>. Dizertační práce. PF UK.

VAN DEN BRINK, Marjolein. Přednáška před závěrečným testem z předmětu Gender and International Law, 11. 4. 2018.

Pravidla pro organizaci studia PF UK, znění účinné od 1. 10. 2019.

SOJKOVÁ, Alena. *Právníká fakulta UK v letech 1948-1955, institucionální a personální přeměna fakulty v procesu sovětizace vysokého školství v ČSR* [online]. 2015 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/145607>. Vedoucí práce Jan Kuklík.

Statut PF UK, ve znění pozdějších změn.

Statut UU, ve znění pozdějších změn.

Statut UK, ve znění pozdějších změn.

Studijní a zkušební řád UK, ve znění pozdějších změn.

Reforma právního vzdělávání v České republice

Abstrakt

Globalizace, europeizace a digitalizace dramaticky mění znalosti a dovednosti, jež jsou pro výkon právnických profesí klíčové. Aby i nadále plnily své poslání, české právnícké fakulty se musí novému prostředí přizpůsobit. Tato práce využívá metodu komparace: srovnává právnícké studijní programy na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (PF UK) a nizozemské Univerzitě v Utrechtu. Cílem je určit, které aspekty nizozemského modelu odpovídají požadavkům moderní právnícké pedagogiky a mohly by být implementovány na PF UK. Srovnávány jsou hlavní body vzdělávacího procesu (přijímací zkoušky, výuka, zkoušení) i struktura studijního programu a studijní plán. Poznatky jsou dány do širších společenských souvislostí.

Ačkoliv několik důležitých odlišností lze nalézt v obecné rovině vzdělávacího systému (přijímací zkoušky, model řízení univerzit) či ve vzdělávací politice státu (financování), celá řada poznatků je v českém prostředí aplikovatelná. Oproti nizozemskému studijnímu programu má PF UK nedostatečně propojené jednotlivé body vzdělávacího procesu. Je zapotřebí vymezit jasné cíle vzdělávání. Ty by měly vycházet ze tří základních složek právníckého vzdělání – znalostí, dovedností a hodnot. Cíle vzdělávání poté musí být reflektovány v cílech jednotlivých předmětů. Za účelem zvyšování kvality výuky by bylo vhodné zavést opatření motivující vyučující ke zdokonalování svých pedagogických dovedností. Přednášky by měly být nahrazeny aktivními formami výuky, popř. vzdělávacími klipy dostupnými online. Zásadní přepracování vyžaduje systém ústního zkoušení. Jeho současná podoba, využívaná většinou povinných předmětů, neobsahuje dovednostní a hodnotovou složku a preferuje sumativní evaluaci před vhodnější formativní evaluací. Oproti relativně striktnímu nizozemskému průběhu studia si studenti PF UK mohou uspořádat studium velmi svobodně. S přihlédnutím k tomu, jak odpovědné postavení právníci ve společnosti zastávají, je nutné zhodnotit, v jakých ohledech se volnost osvědčila. Rozdělení studia na bakalářský a magisterský stupeň by též mohlo přinést řadu výhod. Lze uzavřít, že PF UK disponuje nezbytným know-how k zajištění moderního právníckého vzdělání. Naznačené změny by mohly potenciál rozvinout.

Klíčová slova: právo, vzdělávání, reforma

Reforming legal education in the Czech Republic

Abstract

Under the influence of globalisation, European integration and digitalisation, knowledge and skills required for performance of legal professions change dramatically. In order to remain relevant Czech law schools have to adapt to this new environment. Presented thesis is comparing legal studies at the Charles University Faculty of Law (CUFL) and University of Utrecht. The aim is to identify state-of-the-art features of the Dutch educational model which could be implemented at CUFL. Comparison concerns main components of educational process (admission, teaching, examination) but also structure of the programs and curriculum. Findings are presented in wider societal context.

Although there are notable differences at the level of educational system (admission, university governance) or national educational policy (funding), a number of findings could be applied in the Czech Republic. Compared to the Dutch study program, CUFL is lacking deeper connection between individual educational elements. Specific educational goals have to be set. These goals should be derived from three main components of legal education – knowledge, skills, and values. General educational goals then have to be represented in goals set for particular courses. In order to improve teaching, academics should be motivated to perfect their teaching skills. Lectures should be replaced by active learning methods or transformed into educational clips accessible online. Oral examination should be remodelled; current practice, used by the majority of the mandatory courses, does not evaluate skills or values. Formative evaluation should be preferred over summative evaluation. Compared to relatively strict course of study in the Netherlands, students of CUFL are given a great deal of freedom in organising their studies. Considering the responsibility lawyers have towards the society, benefits of such approach should be scrutinised. Dividing the study program into bachelor's and master's degree could be beneficial. In conclusion, CUFL has the necessary know-how to provide state-of-the-art legal education. Above-mentioned changes could unleash the full potential.

Key words: law, education, reform